

Regeringens proposition

1981/82: 128

om vissa musikfrågor, m. m.

beslutad den 8 mars 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas utvecklingen på bl. a. fonogram- och videoområdena och de konsekvenser som den ökande privatkopieringen för med sig. Mot den bakgrunden läggs fram förslag till insatser på tre olika huvudområden. Samtliga förslag syftar till att, fr. o. m. budgetåret 1982/83, direkt eller indirekt kompensera för privatkopieringens negativa verkningar samtidigt som kulturpolitiskt önskvärda effekter uppnås. En utgångspunkt för flera av förslagen är dessutom att söka stimulera utövandet och spridningen av svensk musik.

I propositionen föreslås för det första att rättighetshavarna på musikområdet genom sina organisationer skall ges direkt ekonomisk ersättning för att deras verk genom privatkopieringen utnyttjas på ett sätt som inte har varit avsett.

För det andra bör statens bidrag till produktion av konstnärligt högtstående och kulturellt värdefulla fonogram ökas kraftigt. Stöd bör ges till enskilda produktioner eller projekt bakom vilka står svenska eller i Sverige verksamma producenter. Bidrag bör utgå för produktion av fonogram med svensk musik och fonogram med svenska artister. Särskilt angeläget är det att stödja produktionen av fonogram för barn och ungdom. Under det första budgetåret bör dock en del av produktionsstödet avsättas för engångsinsatser vad gäller utrustning m. m. för fonogramproduktion.

Stöd bör även ges för utgivning av en svensk musikhistorisk fonogramantologi.

För det tredje bör åtgärder vidtas med syfte att skapa ett ökat antal

arbetstillfällen för musiker och vissa andra grupper av kulturarbetare eller med syfte att på annat sätt stödja dem.

Särskilda bidrag bör därför utgå till fria teater-, dans- och musikgrupper och arrangerande musikföreningar. Vidare bör Rikskonserter få ett ökat bidrag för att engagera frilansmusiker och för att öka skolkonsertverksamheten. Särskilda bidrag till tonsättare m.m. bör också utgå liksom ett bidrag till hyra av noter till nutida svensk musik. Även stödet till notutgivning av ny svensk musik bör öka.

Vidare bör särskilda bidrag utgå till bild- och formkonstnärer samt författare. Dessutom skall särskilda medel avsättas för utvecklingsinsatser med läsfrämjande syfte vid folkbiblioteken.

De olika insatserna möjliggörs genom en skatt på oinspelade kassettband. Denna finansiering bör användas även framgent, vilket innebär att bidragens storlek i likhet med intäkterna vid oförändrad skattesats kan komma att variera från tid till annan.

Slutligen föreslås att handikappade under vissa angivna förutsättningar skall få en fullständig kompensation för de kostnadsökningar vid bandinköp som kassettskatten medför.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-08

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om vissa musikfrågor, m. m.

1 Inledning

Statens kulturråd beslöt år 1976 att göra en utredning om det statliga stödet till fonogramverksamhet. Anledningen var främst att rådet hade funnit att förhållandena på fonogramområdet var otillfredsställande från kulturpolitiska synpunkter. Rådet ville också ha underlag för utvärdering av den av Stiftelsen Institutet för rikskonserter bedrivna försöksverksamheten med fonogram, vilken f. n. är den enda fonogramverksamhet som bedrivs med statligt stöd.

I mars 1979 överlämnade kulturrådet rapporten *Fonogrammen i kulturpolitiken* (Rapport från kulturrådet 1979:1). Rapporten innehåller en kartläggning av fonogramområdet samt förslag till vissa åtgärder för att förbättra förhållandena på fonogramområdet. Bl. a. föreslås att ett statligt stöd till mindre fonogrambolag införs för kulturpolitiskt intressant produktion. Även Rikskonserterns fonogramverksamhet behandlas och föreslås bli permanent och förstärkt. De föreslagna åtgärderna bör enligt rapporten finansieras med hjälp av en avgift på tomkassetter.

Avsnittet *Sammanfattning* i kulturrådets rapport samt en sammanfattning av det särskilda yttrande som har fogats till denna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över kulturrådets rapport avgetts av statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), arkivet för ljud och bild (ALB), dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA), statens ungdomsråd, skolöverstyrelsen (SÖ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) – som har bifogat yttranden av vissa högskolor, bl. a. musikhögskolan –, statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02), yttrandefrihetsutred-

ningen (Ju 1977:10), punktskatteutredningen (Fi 1970:57), videogramutredningen (U 1977:05), informationsteknologiutredningen (U 1978:12), Stiftelsen Svenska institutet, Stiftelsen Institutet för rikskonserter, Musikaliska akademiens styrelse. Sveriges allmänna biblioteksförning, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges Radio AB (SR) – Sveriges Riksradio AB (RR) har avgett ett eget yttrande –, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareförningen (SAF), Kooperativa förbundet (KF), Bibliotekstjänst AB, Svenska musikerförbundet, Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), Föreningen Svenska tonsättare (FST), Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), Svenska tonkonstnärsliga förbundet, Föreningen Svenska populärauktörer (SKAP), Svenska jazzriksförbundet, Seelig & Co, Grammfonoleverantörernas förening (GLF), Svenska gruppen av the International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI), Nordiska Icke-kommersiella Fonogramproducenters förening (NIFF), Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI) samt Svenska teaterförbundet.

Härutöver har skrivelser med anledning av rapporten kommit in från kulturnämnden i Luleå kommun, Sveriges kyrkliga studieförbund, Stiftelsen Medborgarskolan, Förbundet Vi Unga och Sveriges musikhandlares riksförbund samt en gemensam skrivelse från Sveriges Radioleverantörer, Svenska Hifi-institutet och Svenska Magnetbandinstitutet.

En sammanfattning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

I en särskild skrivelse har NIFF bl. a. understrukit vikten av att ett stöd till fonogramverksamhet kommer till stånd. Vidare har Rikskonserter överlämnat en promemoria om ett samarbetsprojekt för fristående, privata fonogramproducenter och Institutet för Rikskonserter.

Med hänsyn till det rådande budgetläget och remissinstansernas synpunkter har kulturrådet i senare anslagsframställningar i några avseenden ändrat de förslag som har förts fram i rapporten. I en promemoria fogad till anslagsframställningen för budgetåret 1982/83 redovisas de nu aktuella förslagen närmare. I en annan promemoria fogad till den nämnda anslagsframställningen redovisar kulturrådet förslag om förstärkning och viss omläggning av stödet till arrangerande musikföreningar. En sammanfattning av kulturrådets promemorior bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

På förslag av chefen för budgetdepartementet har regeringen nyligen, i en remiss till lagrådet, föreslagit en lag om skatt på vissa kassetband.

I propositionen 1981/82: 100 (bil. 12 s. 152) anmälde jag att jag avsåg att, i anslutning till ett förslag om skatt på ljud- och videokassetter, föreslå regeringen att i en särskild proposition lägga fram förslag om dels direkt ekonomisk ersättning till grupper av rättighetshavare, dels insatser av annat slag på bl. a. musikområdet.

Jag anhöller nu att få ta upp dessa frågor.

Vid beredningen av förslagen i denna proposition har jag, såvitt gäller avsnittet 3.1, Ersättning till rättighetshavare på musikområdet, samrått med chefen för justitiedepartementet. När det gäller avsnittet 6, Kompensation för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av kassettskatt, har jag samrått med chefen för budgetdepartementet samt med statsråden Ahrlund och Tillander.

För överblickens och sammanhangets skull behandlar jag i det följande även frågor som inte fordrar beslut av riksdagen.

Föredragandens överväganden

2 Bakgrund

2.1 Utvecklingen på fonogramområdet m. m.

Att lyssna till skivor och inspelade band (fonogram) är det vanligaste sättet för ungdomar att möta musik. Enligt en undersökning från år 1976, som redovisas i kulturrådets rapport *Fonogrammen i kulturpolitiken*, gäller att personer i åldersgruppen 9–24 år i genomsnitt lyssnar till fonogram under två timmar per dag. Fonogramlyssnandet tar upp en stor del av fritiden även för personer i åldersgruppen 24–44 år.

Utvecklingen i Sverige på fonogramområdet var i början och mitten av 1970-talet mycket intensiv. Allt fler grammofonskivor såldes. Kassettspelaren slog igenom. Den helt övervägande delen av de svenska hushållen har i dag någon form av fonogramapparat. En nordisk gallupundersökning visar att 80 % av de svenska hushållen hade skivspelare och 63 % vanliga kassettspelare år 1980. Därtill kom den andel hushåll som hade kombinerade kassettspelare och radiomottagare. I de övriga nordiska länderna var andelen hushåll med fonogramapparat betydligt lägre. När det gäller utvecklingen på området finns vissa uppgifter redovisade i kulturrådets rapport och i en promemoria som är fogad till upphovsrättsutredningens remissvar. Den slutsats som man torde kunna dra av dessa uppgifter är att försäljningen av skivspelare och av rullbandspelare är tämligen konstant och i vart fall inte ökar i någon nämnvärd grad, medan däremot försäljningen av kassettspelare (enbart kassettspelare eller sådan spelare i kombination med radioutrustning) ökar kraftigt.

Viss redovisning av försäljningsutvecklingen för grammofonskivor och inspelade kassetter har lämnats dels i den nordiska upphovsrättskommitténs betänkande (NU 21/73), dels i kulturrådets rapport. Där anges att den totala fonogramförsäljningen under åren 1965 till 1977 ökade från 4 till 21 miljoner exemplar. Såväl antalet sålda grammofonskivor som antalet sålda

inspelade kassetter ökade. Huvudparten utgjordes av grammofonskivor. Efter år 1977 har försäljningen stagnerat och tenderar nu för grammofonskivornas del t. o. m. att minska. År 1980 såldes enligt företrädare för branschen drygt 18 miljoner inspelade fonogram, varav 15 miljoner utgjordes av grammofonskivor och 3 miljoner av inspelade kassetter.

En bild av utvecklingen på fonogrammarknaden ger också värdet av den totala omsättningen av inspelad musik, dvs. både grammofonskivor och kassetter. Tillgängliga uppgifter i detta hänseende visar att försäljningsvärdet i konsumentledet uppgick till 47 milj. kr. år 1965 och 610 milj. kr. år 1977. Från branschhåll har jag inhämtat att försäljningsvärdet för vart och ett av åren 1978 och 1979 uppgick till 650 milj. kr. varefter det gick ner till 620 milj. kr. år 1980. För år 1981 skall försäljningsvärdet ha blivit ungefär detsamma.

Ljudband har i motsats till skivor den fördelen att de kan användas också för inspelning. Det är därför av intresse att redovisa hur försäljningen av tomkassetter har utvecklats jämfört med den nyss redovisade försäljningen av fonogram.

Marknaden för oinspelade kassetter har stadigt ökat. År 1966 uppgick försäljningen till 0,1 miljoner kassetter. Enligt SPK uppgick den år 1981 till 14,3 miljoner och beräknas uppgå till 15,6 miljoner år 1982. Sannolikt kommer försäljningsökningen att avstanna under de närmaste åren. Enligt uppgifter från SPK är antalet sålda ljudband av annat slag än kassetband mycket litet, ca 0,2 miljoner exemplar, och det väntas inte öka, snarare minska.

Sammantaget beräknas värdet, räknat i leverantörspriser, av under år 1981 sålda oinspelade ljudband uppgå till ca 96 milj. kr. – varav ca 87 milj. kr. hänför sig till tomkassetter – vilket i konsumentpriser motsvarar ca 160 milj. kr.

Trots att försäljningsvärdet under 1970-talet har ökat betydligt mer för den inspelade musiken än för tomkassetterna har under samma period en allt större andel av det totala antalet sålda skivor och kassetter utgjorts av oinspelade kassetter. År 1966 var andelen 2%, år 1970 6% och år 1980 46%.

Den här beskrivna utvecklingen på fonogram- och kassetmarknaden innebär sammanfattningsvis att försäljningen av tomkassetter på 15 år har kommit att bli lika stor som antalet sålda grammofonskivor, i runda tal 15 miljoner.

2.2 Privatkopieringen på ljudkassetter och dess konsekvenser

Framgången under 1970-talet för kassettekniken, framför allt hos ungdomen, har flera orsaker. Kassetbandspelarna har medfört att människor i större utsträckning än tidigare kan bära med sig musik och lyssna på den i t. ex. bilen eller på badstranden, inte bara hemma. Kassetbandspelarna är

relativt billiga, kräver litet tekniskt kunnande och laddas med kassetter med upp till 120 minuters speltid. Kassetten har många fördelar framför skivan; den är liten och lätthanterlig, bandet kan användas ett mycket stort antal gånger utan att tonkvaliteten försämras, många nyinspelningar kan göras och den som använder de moderna typerna av band får ett i stort sett brusfritt ljud med avsevärt tonomfång.

En mycket stor fördel med kassetbandspelarna är givetvis att de kan användas för inspelning i olika sammanhang. En relativt sett liten del av kassetterna används i diktafoner och andra typer av talregistreringsapparater samt till framställning av s. k. talböcker. Den övervägande delen används för att spela in musik. Uppgifter om dessa förhållanden finns för den tyska grammofonindustrin. Företrädare för denna har sålunda uppgett att ungefär 95 % av tomkassetterna används för inspelning av musik och 80 % används för sådan inspelning mer än en gång.

Den musik som spelas in hämtas från egna, lånade och hyrda fonogram eller från radion, där en mycket stor andel av musiken givetvis i sin tur härrör från uppspelning av fonogram. Att det ofta är fonogram som spelas in återspeglas också i försäljningen av olika slag av tomkassetter. Försäljningen av kassetter med 90 minuters speltid, vilka i regel rymmer två LP-skivor, har stadigt ökat och dominerar nu marknaden.

Flera olika skäl till den tidigare redovisade stagnationen och nedgången på fonogrammarknaden kan tänkas. Både kulturrådet och grammofonbranschen anser att stagnationen i fonogramförsäljningen under senare år till stor del beror på en intensifierad kopieringsverksamhet.

Kassettblanschen har hävdad att denna slutsats är oriktig. Exempelvis har en undersökning utförd på uppdrag av Svenska Magnetbandinstitutet i april 1979 visat att storkonsumenterna av oinspelade kassetband också är storkonsumenter av grammofonskivor. Vidare framgår av den tidigare nämnda nordiska undersökningen från år 1980 att det är samma personer som köper såväl skivor och inspelade kassetter som tomkassetter. Nedgången i skivförsäljningen skulle i stället bero på att det allmänna konsumtionsutrymmet har minskat, skivpriserna har ökat, marknaden har mättats och försäljningen har stannat på en normal nivå.

Givetvis kan också de sistnämnda orsakerna vara viktiga i sammanhanget. För egen del anser jag dock att sådana undersökningsresultat inte motsäger att privatkopieringen har en negativ inverkan på fonogramförsäljningen. Det är mycket svårt att tro att fonogramförsäljningen skulle ligga på nuvarande nivå om möjligheter till privatkopiering på tomkassetter inte hade funnits. Därtill kommer att ett kassetband kan användas flera gånger. Enligt den nyssnämnda nordiska gallupundersökningen gör 25–40 % av köparna nyinspelningar av sina kassetter en eller flera gånger. Privatkopieringen kan därför vara mer omfattande än vad försäljningsstatistiken för kassetter antyder.

Privatkopieringen av musik på kassetter är naturligtvis för den enskilde

ett bra sätt att skaffa sig ett önskat musikbibliotek eller sammanställa fonogram utifrån egna behov och idéer. Från musikpolitisk synpunkt är detta mycket glädjande. Spridningen av musik underlättas och ett musikintresse kan därmed väckas hos allt fler. Det är särskilt positivt att ungdomen på detta sätt lätt kan få tillgång till musik och utveckla ett musikintresse.

En intressant fråga i detta sammanhang är varifrån den musik hämtas som spelas in. Även här har ett antal undersökningar gjorts, vilka omnämns i den nämnda promemorian från upphovsrättsutredningen. En undersökning i Förbundsrepubliken Tyskland år 1972 visade att 65 % av inspelningarna gjordes från radio, 19 % från grammofonskivor, 11 % från andra kassetter och 5 % från TV. Resultaten av den nordiska gallupundersökningen år 1980 tyder på att radion är den huvudsakliga källan för kassetinspelningar även i Danmark, Finland och Norge, medan i Sverige inspelningarna oftast sker från grammofonskivor.

De grammofonskivor som används som underlag för kassetinspelningar tycks vanligen vara lånade från goda vänner. Enligt den nordiska gallupundersökningen gällde detta år 1980 i 70–80 % av fallen. I rätt många fall (35–45 %) hade man köpt skivan själv. En mycket liten del av skivorna kom från bibliotek.

Att spela in musik från radion eller kopiera ett fonogram på kassett är inte bara ett enkelt utan också ett billigt sätt att skaffa sig musikinspelningar. På sina håll har man t. o. m. satt i system vänner emellan att låta någon köpa en skiva varefter var och en spelar in hela eller delar av skivan på en tomkassett. Det förekommer också att man bildar klubbar och lämnar ut skivor för masskopiering. Enligt uppgifter i massmedierna på senare tid har den kommersiella uthyrningen av grammofonskivor ökat, i första hand i storstäderna. Det kan inte uteslutas att de hyrda skivorna kopieras innan de återlämnas.

Av resultatet från en undersökning år 1977, som SPK har gjort och som redovisas i kulturrådets rapport, framgår att den musik som spelas in till övervägande del (88 %) är popmusik och dansmusik. Klassisk musik och annan s. k. seriös musik spelas däremot in i rätt liten omfattning, vilket naturligtvis måste ses i samband med proportionerna i musikutbudet som sådant. Där utgör dessa typer av musik en tämligen liten del. Dessa resultat bekräftas av en liknande undersökning från år 1978 i Förbundsrepubliken Tyskland.

Privatkopieringen har emellertid inte bara positiva utan också negativa sidor. För det första får den konsekvenser i form av inkomstbortfall för rättighetshavarna, dvs. de musikaliska upphovsmännen (kompositörer och textförfattare), de utövande konstnärerna (artister och musiker) samt fonogramproducenterna, eftersom deras verk utnyttjas utan att de erhåller ersättning och i en omfattning som inte kunde förutses vid tillkomsten av den svenska lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga

verk (upphovsrättslagen). Denna ger nämligen rätt att för enskilt bruk göra inspelningar eller andra kopior av upphovsrättsligt skyddade verk.

Den andra negativa sidan av den tilltagande privatkopieringen är att möjligheterna att ge ut musik på fonogram försämras. Hur stor förlusten till följd av privatkopieringen är för musikbranschen är svår att uppskatta. Däremot kan man utgå från att privatkopieringen har en faktisk inverkan på musikmarknaden och att alltså användningen av oinspelade kassetter påverkar avsättningen av originalinspelningar. Musikbranschen existerar i hög grad på de produktioner som blir framgångsrika. Företrädare för musikbranschen i Förbundsrepubliken Tyskland uttrycker förhållandet så att musikbranschen existerar på de 10–15% av inspelningarna som inte blir kommersiella felsatsningar. Samtidigt är det just dessa 10–15% som är utsatta för den mest omfattande överspelningsverksamheten.

När försäljningen minskar kommer allt färre produktioner att bära sina egna kostnader. Detta minskar naturligtvis grammofonindustrins vilja – och förmåga – att ge ut musik. Följden blir att branschen inte längre i samma utsträckning som tidigare vågar satsa på "smala" inspelningar eller på inspelningar vars försäljningsutsikter är svåra att bedöma. Detta drabbar i hög grad den s.k. seriösa musiken, vars avsättning redan nu är relativt liten. Kulturrådet har uppmärksammat dessa förhållanden och håller det enligt sin rapport för sannolikt att minskningen av produktionen i hög grad får konsekvenser för den kulturpolitiskt angelägna fonogramverksamheten. Mot den bakgrunden föreslår kulturrådet att ett stöd till fonogramverksamhet införs. Till detta förslag ämnar jag återkomma i avsnitt 4.

För det tredje kan konsekvenserna av utvecklingen på kassetmarknaden negativt påverka musikers och artisters arbetsvillkor. Ju enklare och billigare det blir att kopiera inspelningar, desto mer kan avsättningen av originalinspelningar påverkas och därmed möjligheterna att göra nya sådana. Ju enklare och billigare det blir att utnyttja inspelade prestationer, desto mindre kan behovet bli av direkta framföranden, i synnerhet då musikarrangörerna tvingas ta stora ekonomiska hänsyn. En sådan utveckling kan inverka på sysselsättningen inom musiker- och artistyrkena samt kompositörers och textförfattares utkomstmöjligheter. Levande musik ersätts t. ex. i allt större omfattning av inspelad sådan, bl. a. på teatrarna. Utvecklingen på ljudbandsmarknaden har med andra ord negativa konsekvenser för såväl den inspelade som den levande musiken.

Den utveckling som har redovisats här har i en rad länder lett till olika åtgärder. Sedan år 1965 finns i Förbundsrepubliken Tyskland bestämmelser om att en avgift om 5% av försäljningsvärdet på inspelningsapparatur skall utgå till förmån för de rättighetshavare som drabbas av verkningarna av privatkopiering, såsom upphovsmän, artister och fonogramproducenter. I Österrike har man i samma syfte år 1980 infört en avgift på oinspelade ljud- och bildband. I Storbritannien har olika förslag till en avgift på band och/eller inspelningsapparater lagts fram.

I de nordiska länderna har de nu arbetande upphovsrättsutredningarna tagit upp frågan om privatkopieringen och dess konsekvenser. Den har även behandlats i den nordiska arbetsgrupp som utredningarnas ordförande bildar. Enligt vad jag har erfärit har utredningarna preliminärt en positiv inställning till en kompensation i någon form.

Den danska utredningen avser, enligt vad jag har inhämtat, att inom kort lägga fram ett förslag om avgift på tomkassetter. Det norska stortinget beslöt år 1981 att den avgift som redan finns på mottagar- och inspelningsutrustning och som används för att delfinansiera Norsk Rikskringkasting skall ökas fr. o. m. den 1 januari 1982. Vidare fattade stortinget ett principbeslut om att en avgift på kassetter skall införas fr. o. m. den 1 juli 1982. De ökade inkomsterna skall användas för att dels ersätta rättighetshavare för privatkopieringens verkningar, dels ge ekonomiskt underlag för sådana kulturpolitiska åtgärder som kan bidra till en rimlig balans mellan bruk av levande och inspelad musik.

Kulturrådet ger i sin rapport uttryck för uppfattningen att det i princip är rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhälleligt stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Rådet anser det också i princip rimligt att de som kopierar fonogram på samma sätt bör ersätta berörda rättighetshavare för det ekonomiska avbräck som vållas dem som en följd av kopieringen, liksom för det därmed ökade utnyttjandet av deras prestationer. Mot denna bakgrund har kulturrådet – utöver en eventuell, rent upphovsrättsligt motiverad avgift – föreslagit en avgift på 2 öre per spelminut för att finansiera ett stöd till fonogramverksamhet.

Det övervägande antalet remissinstanser har ställt sig positiva till kulturrådets förslag om en upphovsrättsligt och kulturpolitiskt motiverad avgift på oinspelade kassetband. Frågan om den upphovsrättsliga ersättningen har inte belysts närmare av rådet. Den har däremot tagits upp av upphovsrättsutredningen i dess remissvar. I en till remissvaret fogad promemoria förordas att en kassettagift om 2–3 öre per spelminut tas ut för att kompensera rättighetshavarna. Enligt utredningen måste en sådan avgift tidsmässigt samordnas med den kulturpolitiskt motiverade avgiften. Detta har också poängterats av många andra remissinstanser.

En rad motioner, med yrkande om att en avgift på tomkassetter bör tas ut med syfte att kompensera för de negativa effekterna av privatkopieringen, har under innevarande och föregående riksmöte behandlats av riksdagen. Såväl lagutskottet (LU 1980/81: 3 och LU 1980/81: 5y) som skatteutskottet (SkU 1980/81: 43) och kulturutskottet (KrU 1980/81: 3y och KrU 1981/82: 8) har behandlat frågan. I det sistnämnda betänkandet framhåller kulturutskottet (s. 5) att det är synnerligen angeläget att de problem som hänger samman med hemkopieringen av fonogram får sin lösning. En möjlighet som det enligt utskottets mening fanns anledning att överväga är att införa en avgift på tomkassetter. Utskottet betonade vidare önskvärdenheten av att regeringen snarast tar upp kulturrådets rapport *Fonogrammen*

i kulturpolitiken till slutlig prövning med sikte på att föreliggande problem på fonogramområdet skall få en kulturpolitiskt tillfredsställande lösning. Utskottet framhöll slutligen att den resursförstärkning, som en kassettagift kommer att medföra, i sin helhet bör komma det musikkulturella området till godo.

Kulturutskottet erinrade i sitt betänkande också om att utvecklingen på videogramområdet sannolikt inom en nära framtid kommer att medföra att problemen i fråga om hemkopieringen också kommer att bli påtagliga på videoområdet. Denna fråga kommer jag att beröra i det följande.

2.3 Utvecklingen på videogramområdet m. m.

Utvecklingen på videoområdet har i Sverige varit mycket snabb under senare år. Först år 1979 började försäljningen till hushållen skjuta fart på allvar. Snart beräknas vart tionde hushåll ha tillgång till en videobandspelare. Detta förutspås gälla vart femte hushåll år 1985. Enligt SPK såldes år 1981 2,4 miljoner oinspelade videokassetter. År 1982 beräknas försäljningen ha ökat till 3,6 miljoner kassetter.

Videotekniken har flera användningsområden. Ett användningsområde är inspelning på tomkassetter av etersända TV-program för uppspelning vid ett senare tillfälle. Möjligheten att utnyttja de program som sänds i TV har därmed blivit större än tidigare.

Videobandspelarna används också för att spela upp färdiginspelade kassetter. Under åren 1980 och 1981 har det skett en snabb etablering av uthyrningsställen för inspelade videokassetter. Någon tillförlitlig uppgift om omfattningen finns inte, men en uppskattning med ledning av faktureringen under år 1980 pekar mot att antalet exemplar tillgängliga för uthyrning då uppgick till ca 165 000. Enligt en prognos gjord av branschen beräknas tillskottet av kassetter för uthyrning uppgå till 400 000–500 000 under år 1982. Det viktigaste programinnehållet på hyrkassetterna är långfilm ursprungligen avsedd för biografvisning. Hyrespriserna för videokassetter varierar starkt. Det vanligaste priset är 30 kr. per dygn. En biobiljett i Stockholms innerstad kostar 27 kr. Redan för två personer kan det alltså vara billigare att hyra en kassett än att gå på bio.

Det är också tekniskt möjligt att spela över programbärande videogram på tomkassetter och på så vis bygga upp en privat filmsamling för ett relativt billigt pris. Denna form av kopiering har givetvis en negativ inverkan på möjligheterna att få avsättning för inspelade videogram.

Av de samlade resurserna för åtgärder på filmens område hänför sig huvuddelen till intäkter från biografavgifter enligt ett filmavtal från år 1963. Enligt avtalet skall biografer med mer än fem föreställningar i veckan erlägga 10% av biljettintäkterna till Stiftelsen Svenska filminstitutet. Avgiftsinkomsterna används bl. a. till att stödja produktion av svensk film. De svenska filmproducenternas möjligheter att göra film är således beroende

av besöksfrekvensen på biograferna. Denna har dock minskat under de två senaste spelåren. Mellan spelåren 1978/79 och 1979/80 var minskningen 2,3%. Mellan spelåren 1979/80 och 1980/81 var minskningen betydligt större, 7,3%. Under andra halvåret 1981 var antalet biobesök 7,8% lägre än under samma period föregående år. Det är rimligt att tillskriva åtminstone en del av denna minskning konkurrens från videon.

Minskningen av biografbesöken leder givetvis till en stagnation av biografavgifterna. Trots biljettprishöjningar har Filminstitutets inkomster av avgiftsmedel ökat med endast 4,8% under verksamhetsåret 1979/80 och med 2,6% under verksamhetsåret 1980/81. För andra halvåret 1981 har noterats en minskning med 3,4%.

Det är bl. a. mot den här redovisade bakgrunden man får se de förslag om en avgift eller skatt på videokassetter som har förts fram i den allmänna debatten. Som tidigare har nämnts har även frågorna om hemkopieringen tagits upp av riksdagen. Också videogramutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 1981: 55) Video föreslagit att en avgift skall tas ut. Den bör enligt utredningen avse videospelare, oinspelade kassetter eller programbärande videogram och finansiera utredningens förslag på videoområdet.

Jag har för avsikt att senare denna dag föreslå regeringen att lägga fram en proposition till riksdagen om vissa filmfrågor m.m. I propositionen kommer att anmälas att ett nytt avtal, 1982 års film- och videoavtal, har ingåtts mellan staten, filmbranschen och videobranschen. Genom avtalet kommer dels som förut, en biografavgift att utgå på försäljningen av biografbiljetter, dels en särskild videoavgift att utgå i samband med utyrning till allmänheten av färdiginspelade videogram. Avgiftsmedlen kommer att användas för stöd till svensk filmproduktion och till andra uppgifter inom film- och videoområdet. Härigenom kommer den negativa inverkan som videocexpansionen har haft för biograferna i viss mån att kompenseras.

Privatkopieringens effekter kommer emellertid inte att kunna beaktas genom det nya avtalet. För att detta skall kunna göras bör en särskild avgift läggas på oinspelade kassetter. Inkomsterna av avgiften bör bl. a. användas till ändamål inom film- och videoområdet.

2.4 Lag om kassettskatt och användningen av skattemedlen

Regeringen har nyligen, på förslag av chefen för budgetdepartementet, i en remiss till lagrådet föreslagit en lag om skatt på vissa kassetband. I lagrådsremissen föreslås att en skatt på oinspelade kassetband införs fr. o. m. den 1 juli 1982. Avgiften föreslås utgå med 4 öre per spelminut för ljudkassetter och 25 öre per spelminut för videokassetter.

Av de beräknade intäkterna från kassettskatten bör 40 milj. kr. avsättas för insatser på främst musik-, film- och bildområdena. Detta belopp motsvarar en tredjedel av de beräknade intäkterna sedan avdrag har gjorts för

vissa administrationskostnader för uppbörden av skatten samt för kompensation i vissa fall för de kostnadsökningar för bandinköp som en kassettskatt kommer att medföra. Den senare frågan kommer jag att behandla längre fram (avsnitt 6).

Jag övergår nu till att i korthet redogöra för hur det nämnda beloppet om 40 milj. kr. bör fördelas.

Enligt min mening bör insatser göras på tre olika huvudområden. För det första bör medel anvisas för att ge rättighetshavare på musikområdet en direkt ekonomisk ersättning för att deras verk genom privatkopieringen utnyttjas på ett sätt som inte har varit avsett. För det andra bör statens bidrag till en konstnärligt högtstående och kulturpolitiskt angelägen men kanske svårsåld fonogramproduktion kraftigt förstärkas. För det tredje, slutligen, bör åtgärder vidtas som leder till ett ökat antal arbetstillfällen för musiker och vissa andra grupper av kulturarbetare eller som på annat sätt stöder dem och därmed motverkar privatkopieringens negativa effekter på det levande kulturlivet. Gemensamt för alla de insatser jag kommer att föreslå är att man genom dem direkt eller indirekt kan kompensera för privatkopieringens skadeverkningar samtidigt som man uppnår kulturpolitiskt önskvärda effekter.

I det närmast följande avsnittet kommer jag, efter samråd med chefen för justitiedepartementet, att föreslå att 8 milj. kr. tillförs rättighetshavargrupper på musikområdet (avsnitt 3.1) och att 8 milj. kr. utgår i form av förstärkta insatser för vissa grupper av kulturarbetare, dvs. bild- och formkonstnärer samt författare (avsnitt 3.2).

Jag kommer längre fram att föreslå att sammanlagt 12 milj. kr. avsätts för stöd till kulturpolitiskt angelägen fonogramverksamhet (avsnitt 4) och vissa andra insatser på musikområdet, främst sådana som syftar till att stödja och skapa arbetstillfällen för musiker och artister m. fl. (avsnitt 5.1).

Av skatteintäkterna bör vidare sammanlagt 12 milj. kr. tillfalla film- och videoområdet samt teater- och biblioteksområdena. Till mina förslag rörande film- och videoområdet återkommer jag, som jag tidigare har nämnt, senare denna dag. Till mina förslag till insatser på de båda andra områdena återkommer jag i avsnitt 5.2.

De skattningar av försäljningsutfallet för oinspelade ljud- och videokassetter som har gjorts av SPK pekar på en ökande försäljning av videokassetter och en sannolikt stagnerande försäljning av ljudkassetter. Sammantaget innebär detta att intäkterna av en kassettskatt de närmaste åren kan komma att öka, men hur mycket är svårt att förutse. Om försäljningen av oinspelade kassetter i en framtid går ner kommer intäkterna givetvis, vid en oförändrad skattesats, att minska. Vid beräkningen av de medel som framgent skall avsättas för insatser av nyss angett slag bör därför en modell tillämpas som liknar den som används för slutregleringen av vuxenutbildningsavgiften. Den innebär att skillnaden mellan beräknade och faktiska intäkter ett budgetår skall läggas till eller dras av från de beräknade intäkterna två år senare som en plus- eller minuspost.

De insatser av olika slag som jag kommer att föreslå i det följande möjliggörs helt och hållet av den skatt på oinspelade kassetter som har föreslagits. Om t. ex. skatteintäkterna minskar till följd av att försäljningen av tomkassetter avtar, minskar därför också behovet av att över statsbudgeten kompensera rättighetshavare och anvisa medel för andra särskilda insatser. Jag förutsätter att berörda bidragsfördelande organ i sin långtidsplanering tar hänsyn till att det belopp som kommer att stå till förfogande kan variera från år till år. Att intäkterna kommer att variera gör också att det är angeläget att på ett enkelt sätt definiera medlen anslagstekniskt. Jag återkommer till det sistnämnda i avsnitt 8.

3 Ersättning till rättighetshavare m. fl.

3.1 Ersättning till rättighetshavare på musikområdet

Som jag tidigare har nämnt har de möjligheter till privatkopiering som den moderna kassettekniken ger betydande fördelar. Att den nya tekniken gjort det möjligt att utnyttja musik och andra prestationer på nya sätt och i större omfattning än tidigare och att alstren därmed når allt större delar av allmänheten anser jag, som jag tidigare har anfört, vara positivt. Som kulturrådet har påpekat i sin rapport ger den också större möjligheter för människor att själva sammanställa fonogram utifrån egna behov och önskemål.

Som jag nyss har berört (avsnitt 2.2) har emellertid denna utveckling också negativa konsekvenser, framför allt för dem som skapar och producerar de alster som kopieras. Dessa konsekvenser bör man enligt min mening söka motverka. En utgångspunkt bör därvid vara att upphovsrättslagstiftningen, liksom hittills, bör innehålla regler som gör det möjligt för människor att för eget bruk göra inspelningar av musik och andra verk. Jag anser det emellertid rimligt att de som gör sådana inspelningar i någon form får ekonomiskt kompensera rättighetshavarna dels för det inkomstbortfall som kan drabba dem på grund av privatkopieringen, dels och framför allt för det ökade utnyttjande som härigenom sker och som med modern teknik har fått en omfattning som inte kunde förutses när upphovsrättslagen tillkom.

De nordiska upphovsrättsutredningarna överväger som förut har nämnts sedan någon tid frågan om privatkopieringen av upphovsrättsligt skyddade verk, bl.a. musik, och om de verkningar som denna kopiering har för rättighetshavarna. Man torde i detta sammanhang också komma in på frågan om en ekonomisk kompensation för denna kopiering. I avvaktan på de överväganden, var. . utredningarnas förslag kan leda, förordar jag att rättighetshavarna t. v. ges en viss kompensation för dessa verkningar genom del i inkomsterna från den föreslagna kassettskatten.

Den nämnda kopieringsverksamheten har sannolikt skadeverkningar för

flera olika grupper av rättighetshavare. Klart är att vissa rättighetshavare på musikområdet drabbas av privatkopieringen av ljudkassetter. De bör därför erhålla en direkt ekonomisk kompensation för privatkopieringens verkningar med hjälp av de medel som inflyter genom den föreslagna skatten på ljudkassetter. Det belopp om 8 milj. kr. som enligt vad jag tidigare har föreslagit skall avsättas för detta ändamål, bör disponeras av regeringen och anvisas över ett nytt anslag, benämnt Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m. Jag återkommer senare med förslag härom (avsnitt 8). Ur anslaget bör ersättning utgå till de musikaliska upphovsmännen (kompositörer och textförfattare), de utövande konstnärerna (artister och musiker) samt fonogramproducenterna.

Vad gäller medlens fördelning mellan de olika grupperna av rättighetshavare på musikområdet har jag anledning att utgå från att några svårigheter i detta hänseende inte kommer att uppstå. Organisationerna på området bör enligt min mening själva få komma överens om fördelningen. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga, sedan överläggningar har ägt rum mellan berörda organisationer.

När det gäller fördelningen inom organisationerna är även detta en fråga som i princip bör lämnas åt dem själva att lösa. Det är dock önskvärt att medlen används på ett sätt som även tar hänsyn till angelägna kulturpolitiska intressen. Jag anser mig kunna utgå från att medlen kommer att fördelas enligt de principer som i jämförbara fall tillämpas vid fördelning av ersättningar som avser utnyttjad musik i Sveriges Radio-koncernens sändningar. Därmed blir det möjligt för organisationerna att fördela medlen också på kollektiva grunder. Detta innebär att förutsättningar finns för att fördelningen får en önskvärd kulturpolitisk inriktning.

Den lösning som nu föreslås för svensk del hindrar självfallet inte att de nordiska upphovsrättsutredningarna fortsätter det arbete på frågorna om privatkopieringen och dess verkningar som pågår sedan någon tid. Skulle den svenska utredningen där komma fram till att en ersättning bör utgå i form av en upphovsrättsligt motiverad avgift på oinspelade band har utredningen enligt sina direktiv möjlighet att föreslå de regler för en sådan som utredningen finner lämpliga. Frågan om hur en kompensationsordning för rättighetshavarna slutligen skall utformas bör tas upp när utredningens förslag föreligger. Därvid kan man komma fram till en annan konstruktion än den här föreslagna. Mitt förslag i denna del är därför att betrakta som en temporär lösning.

3.2 Förstärkta insatser för vissa grupper av kulturarbetare

Jag har i närmast föregående avsnitt redovisat förslag om direkt ekonomisk ersättning åt olika rättighetshavargrupper på musikområdet för de ekonomiska förluster som de åsamkas till följd av privatkopieringen av musik.

Även på film- och videoområdet har privatkopiering blivit allt vanligare under de senaste åren. Som jag tidigare har redovisat (avsnitt 2.3) används tomma videokassetter till att spela in etersända TV-program, men också till överspelning från inspelade videokassetter.

Den upphovsrättsliga situationen är delvis annorlunda på film- och videoområdet än på musikområdet. Inom filmbranschen förvärvas sålunda normalt de individuella rättigheterna av producenten mot en engångssumma. Royaltyavtal har hittills varit sällsynta. I den mån en ökad privatkopieringsverksamhet leder till en minskad försäljning eller utyrning av programbärande videogram eller till en minskning av biobesöken drabbar de direkta ekonomiska förlusterna i första hand producenterna. De avtalsförhållanden som sedan en tid råder mellan Sveriges Radio AB och vissa fackliga organisationer är dock sådana, att privatkopiering av TV-program i vissa fall kan medföra ett direkt inkomstbortfall för medverkande musiker och artister.

Privatkopieringen av videogram kan vidare indirekt få negativa verkningar för olika kulturarbetargrupper i den mån den leder till att de ekonomiska förutsättningarna för att producera t. ex. nya filmer försämras. Den tilltagande användningen av hemvideo kan även allmänt sett komma att innebära minskade arbetstillfällen för kulturarbetarkåren till följd av att konsumtionsvanorna på kulturområdet förändras. Man kan heller inte bortse från att videotekniken ger möjlighet till ett ökat utnyttjande av konstnärliga verk och prestationer, för vilket upphovsmän och andra rättighetshavare kan kräva kompensation.

Med hänsyn till vad jag nyss har anfört, finner jag det motiverat att sammanlagt 8 milj. kr. av de medel, som inflyter genom den föreslagna skatten på oinspelade videokassetter, tillförs skapande och utövande konstnärer som direkt eller indirekt drabbas av privatkopieringen. Vad gäller medlens fördelning mellan olika grupper och inom dessa anser jag att en ordning motsvarande den jag nyss har föreslagit för musikområdet hade varit eftersträfvansvärd. På videoområdet finns dock inte motsvarigheten till musikområdets s. k. collecting societies. I denna situation har jag funnit det vara naturligt att den samarbetsorganisation, KLYS, som inom sig rymmer de grupper som bör kompenseras, ges ett motsvarande fördelningsansvar.

De förslag rörande kompensationsmedlens fördelning och användande, som jag kommer att redovisa i det följande, står också i överensstämmelse med de önskemål i dessa hänsenden som har framförts från KLYS sida vid särskilda överläggningar. KLYS har förordat att medel bör avsättas för att bl. a. ge ett ökat stöd till bild- och formkonstnärer samt författare. Det har därvid stått klart att viss del av medlen avser rättighetshavarna på musikområdet.

I 1982 års budgetproposition har regeringen föreslagit att medel för visningsersättning åt bild- och formkonstnärer fr. o. m. budgetåret 1982/83

tillförs en särskild fond, Sveriges bildkonstnärnsfond. Regeringen har föreslagit att 14 726 000 kr. anvisas för ändamålet under ett nytt anslag, benämnt *Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer*. Jag förordar att ytterligare 5 milj. kr. anvisas som ett särskilt stöd till bild- och formkonstnärer under det nya anslaget *Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m.* Medlen bör efter ansökan fördelas av den fondstyrelse som enligt regeringens förslag skall upprättas inom konstnärnsämnden fr. o. m. den 1 juli 1982.

Även författarkollektivet kan indirekt komma att drabbas av de ändrade konsumtionsvanor som en ökande privatkopiering på videokassetter medför. Jag förordar därför att 3 milj. kr. avsätts under det nya anslaget som ett särskilt stöd till författare. Medlen bör efter ansökan fördelas av styrelsen för Sveriges författarfond.

Jag återkommer senare med förslag om ett ökat stöd till fria teater- och dansgrupper (avsnitt 5.2).

4 Stöd till fonogramverksamhet

4.1 Stöd till produktion av fonogram

Fonogramproduktionen i Sverige och behovet av stöd

Den årliga svenska fonogramproduktionen uppgår f. n. till ca 2 500 titlar per år. Härav utgörs 2 200 fonogram av sådana som omfattas av lagen (1978: 487) om pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar, vilket innebär att de offentliggjorts i Sverige i minst 50 exemplar vardera. Av dessa utgåvor är ca 1 000 LP-skivor, 550 EP-skivor och 650 inspelade kassetter. Den svenska produktionen består till största delen av originalutgivningar. Endast några få procent är återutgivningar.

De analyser som kulturrådets fonogramutredning har gjort visar att lönsamheten vid fonogramutgivning varierar avsevärt mellan olika typer av repertoar. Svensk utgivning är på vissa repertoarområden ofta olönsam och därför ofullständigt och ibland dåligt representerad i bolagens produktion. Detta gäller främst områdena konstmusik, dvs. i europeisk tradition komponerad konsertmusik, samt jazz och folkmusik.

Den svenska fonogramproduktionen utgör en förhållandevis liten andel av fonogramutbudet i Sverige. Enligt kulturrådets rapport *Fonogrammen i kulturpolitiken* importeras nästan 80% av de fonogramutgåvor som säljs i Sverige. Att det utländska inflytandet är stort återspeglas också i företagsstrukturen. Tre stora multinationella fonogrambolag svarar, enligt kulturrådets rapport, för mer än hälften av den svenska försäljningen. För resten av försäljningen svarar ca 60 svenskägda bolag. Av dessa är ett tiotal större, men merparten är små. Deras andel av försäljningen är endast några få procent. Vid sidan av fonogrambolagens produktion ges fonogram också ut av föreningar, STIM och enskilda personer.

Att den svenska fonogrammarknaden är relativt liten gör det, enligt kulturrådet, svårt att med lönsamhetskrav producera och sprida fonogram med rötter i och formade efter svenska livsmönster och olika gruppers särskilda behov. De mindre bolagen får allt svårare att överleva. Också de större bolagens möjligheter att bekosta "smalare" inspelningar genom vinster från det mer populära utbudet minskar till följd av försämrad lönsamhet och sannolikt också som en följd av den omfattande hemkopieringen av fonogram.

Konstmusik, jazz och folkmusik hör till de sektorer av musiklivet som stöds av det allmänna när det gäller levande musik. I ett glesbygdsländ som Sverige utgör fonogrammen ett viktigt komplement till den levande musiken. När det gäller fonogram utgår dock statligt stöd endast via Rikskonserter och – i särskilda fall – vissa begränsade medel direkt från regeringen för vissa investeringsbehov.

Mot denna bakgrund har kulturrådet föreslagit ett särskilt statligt stöd till enskilda fonogrambolag för att garantera en fortsatt svensk produktion av fonogram inom förlustbringande repertoarområden. Förslaget om ett stöd till en för kulturlivet viktig fonogramverksamhet har bemötts mycket positivt av remissinstanserna. Man ansluter sig över lag till uppfattningen att samhällliga åtgärder krävs för att säkerställa ett mångsidigt och kvalitativt högtstående fonogramutbud i Sverige.

Som jag tidigare har anfört (avsnitt 2.2) är en av privatkopieringens negativa sidor den att möjligheterna att ge ut musik på fonogram försämras. Enligt min mening är det därför synnerligen angeläget att staten nu går in med ett brett stöd till fonogramproduktion så att ett rikt svenskt musik- och kulturliv kan vidmakthållas och förstärkas. Allt färre fonogramproducenter har råd att satsa på udda produktioner som en följd av bl. a. att fonogramförsäljningen minskar. Den stimulans för det levande musiklivet, som möjligheterna att göra fonograminspelningar utgör, avtar till följd härav. Bredden på utbudet och därmed allsidigheten och vitaliteten i det svenska musiklivet hotar därmed att krympa. Från kulturpolitiska utgångspunkter är det angeläget att söka motverka en sådan utveckling.

Antalet fonogram som f. n. framställs med hjälp av statligt stöd är litet, 22–25 st. per år. Enligt min mening skulle ett förbättrat stöd till fonogramproduktion kunna ge den stimulans som behövs för att olika producenter skall våga producera fonogram med kvalitativt högtstående men kanske svårsåld musik. Det statliga stödet till fonogramproduktion bör därför öka och vidgas till att i princip vara tillgängligt för alla fonogramproducenter.

De statliga insatserna på fonogramområdet bör ses som en integrerad del av musikpolitiken i övrigt. Kulturrådet bör därför, enligt min mening, ha det huvudsakliga ansvaret för det statliga fonogramstödet i likhet med vad som gäller för flertalet insatser på musikområdet i övrigt.

Produktionsstödet utformning och inriktning

Kulturrådet har i sin rapport föreslagit att produktionsstödet skall vara ett förhandsstöd som utgår till enskilda mindre fonogrambolag för projekt och produktioner eller till en samlad utgivning omfattande ett flertal produktioner. Vidare skall stödet grundas på en samlad beskrivning av den planerade verksamheten över en tvåårsperiod. Stödet skall fördelas av kulturrådet och kunna ges till ett och samma bolag högst en gång under perioden. Efter periodens slut skall en redovisning lämnas för stödets användning.

Meningarna om stödets utformning är delade. En del instanser riktar inga invändningar mot rapportens förslag, t. ex. Svenska kommunförbundet och Svenska jazzriksförbundet, medan andra har vissa förbehåll. Sålunda anser statens ungdomsråd och SKAP att varje stödprojekt bör prövas enskilt och oavsett om stöd tidigare har utgått till bolaget i fråga. GLF, SAMI och Svenska tonkonstnärsförbundet vänder sig mot att endast mindre grammofonbolag skulle komma i fråga. Större vikt måste fästas vid innehållet än vid bolagets storlek. NIFF däremot anser att stöd till ett enskilt bolag måste grundas på en bedömning av bolagets totala verksamhet.

Bl. a. mot bakgrund av remissinstansernas synpunkter har kulturrådet i senare anslagsframställningar reviderat sitt förslag. I anslagsframställningen för budgetåret 1982/83 har kulturrådet utgått från att alla typer av svenska bolag med regelbunden utgivning skall kunna ansöka om stöd. Stöd skall sökas för hela det kommande årets produktion. Bedömningen av ansökningarna bör dock avse varje planerad produktion. Bidrag bör utgå till bolagen för det antal produktioner som befunnits kulturpolitiskt och konstnärligt angelägna. För stöd bör viss minimiupplaga samt lagerhållning och sedvanlig försäljning krävas. Stödbeloppet bör fastställas per produktion och utbetalas med en tredjedel i förskott och två tredjedelar då det färdiga fonogrammet föreligger. För särskilt kostnadskrävande produktioner bör enligt rådet särskilda bidrag kunna utgå.

För egen del anser jag att kulturrådets reviderade förslag i huvudsak kan ligga till grund för en stödordning. Stödet bör alltså avse enskilda produktioner eller projekt och inte utgå som bidrag till producenter för en samlad utgivning. Följande riktlinjer bör enligt min mening gälla.

Huvudparten av det totala stödbeloppet skall tilldelas producenter med regelbunden utgivning. Det är därvid särskilt angeläget att stödja de mindre företagens produktion. Även större företag bör dock kunna beviljas statligt stöd. Därigenom kan de stimuleras till att öka sin utgivning av kulturpolitiskt önskvärda fonogram.

Med ett eller två ansökningstillfällen per år är det naturligt att producenterna till sina ansökningar fogar såväl en beskrivning av produktionsplanerna för det närmast kommande året resp. halvåret som kostnadskal-

kyler. Bedömningen av ansökningarna skall dock inriktas på de enskilda produktionerna eller projekten. Beslut om stöd bör sålunda, som jag tidigare har anfört, gälla dessa produktioner eller projekt, ej samlade utgivningar. Vidare bör beslut fattas beträffande samtliga ansökningar som inkommit vid samma ansökningstillfälle innan besked om stöd lämnas till någon av de sökande. Det organ som skall fördela stödet ges därigenom tidsmässigt utrymme för att skaffa sig den överblick som behövs. Olika ansökningar kan därmed lättare vägas mot varandra och en bredd garanteras vad gäller genrer, typ av produktion, tonsättare, artister, mottagargrupper etc. Vidare kan ett samlat besked lämnas så att den enskilde producenten vet vilket statligt stöd som kan påräknas under året eller halvåret i fråga. Detta bör ge framför allt de mindre fonogramproducenterna en grundtrygghet under en period. Jag vill emellertid betona att en sådan handläggning av stödet, som jag här har förordat, inte får utesluta en önskvärd flexibilitet. Det bör således vara möjligt för producenter att, i enstaka fall och efter samråd med det bidragsfördelande organet, göra ändringar i planerna för det projekt som har beviljats bidrag. Undantagsvis bör man även kunna meddela stödbeslut mellan de reguljära utdelningstillfällena, om en ansökan måste behandlas särskilt skyndsamt.

En mindre del av det statliga stödet till fonogramproduktion bör kunna avsättas för stöd till tillfälliga fonogramproducenter för enstaka produktioner. I samband härmed kan Rikskonserters fr. o. m. budgetåret 1982/83 avlastas de bidragsfördelande uppgifter som institutet nu har och som jag har berört i årets budgetproposition.

Jag anser vidare att stödet skall utgå till svenska eller i Sverige verk samma producenter för produktion och utgivning av fonogram med svensk musik och fonogram med svenska artister. Vid fördelningen bör hänsyn tas till i vilken utsträckning ett visst verk eller en viss artist tidigare har spelats in. De konstnärliga och kulturpolitiska kvaliteterna hos produktionerna samt förutsebara svårigheter för dem att hävda sig på den kommersiella marknaden bör vara styrande vid fördelningen. Fråga om stöd bör prövas av kulturrådet. Stödet skall fördelas så att det främjar ett allsidigt utbud av konstnärligt och kulturpolitiskt värdefulla svenska fonogram. Jag har därvid främst tänkt på allsidighet med avseende på produktionstyper – solister, mindre ensembler, kammarorkestrar, körer, symfoniorkestrar etc. –, på genrer – inte bara av traditionell typ utan även olika blandformer –, på mottagargrupper samt på tonsättare, textförfattare och artister. När det gäller mottagargrupper anser jag det särskilt angeläget att produktionen av fonogram för barn och ungdom stimuleras. Jag kommer in på denna fråga även vid min behandling av Rikskonserters fonogramverksamhet (avsnitt 4.3).

Enligt min mening skall stödet vara ett förhandsstöd, dvs. beslut om bidrag bör fattas innan produktionen inleds. För ett sådant stöd talar att initialkostnaderna vid produktion av fonogram är höga. Ett efterhandsstöd

kan hämma viljan att ge sig in i produktioner vars försäljningsframgång kan bli liten eller är svår att bedöma. Ett förhandsstöd är därför att föredra. Endast en tredjedel av bidraget bör dock betalas ut i förskott. Resten bör utgå först när det färdiga fonogrammet föreligger för försäljning.

Kulturrådet har föreslagit att stöd även skall kunna utgå för att framställa en ny upplaga av svenska grammofonskiveproduktioner som av kulturpolitiska skäl bedöms viktiga att ha kvar på marknaden. För stöd till ny upplaga skall enligt kulturrådet krävas att produktionen har funnits tillgänglig i minst tre år och under det senaste året sålts i högst 200 exemplar. Stödet skall utgå med högst 50% av den kalkylerade kostnaden för 1 000 exemplar. Vid bedömningen av ansökningar om stöd skall enligt rådet hänsyn även tas till det ansökande bolagets resurser. Rådet bör få fördela stödet.

Jag ansluter mig till kulturrådets förslag att bidrag skall kunna utgå också till återutgivning av sådana fonogram som av kulturpolitiska skäl bör finnas tillgängliga men där företagsekonomiska förutsättningar för en återutgivning inte bedöms föreligga. Samma allmänna riktlinjer bör gälla för detta stöd som för bidraget till nyproduktioner. Bidrag till återutgivning av fonogram skall således utgå till svenska eller i Sverige verksamma producenter för återutgivning av fonogram med svensk musik och fonogram med svenska artister. De konstnärliga kvaliteterna samt de företagsekonomiska förutsättningarna för en återutgivning bör vara vägledande vid bidragsgivningen. Även detta stöd bör fördelas av kulturrådet.

Produktionsstödet omfattning

Till produktionen av fonogram hör alla moment fram till att fonogrammet har massreproducerats. De kostnader det är fråga om är dels fasta, dels rörliga, dvs. beroende av antalet producerade exemplar. De fasta kostnaderna utgörs bl. a. av kostnader för löner, gager, lokaler och teknik, medan de rörliga kostnaderna omfattar bl. a. reproduktions- och konvolutkostnader samt royalties till medverkande och upphovsmän. De rörliga kostnaderna varierar inte så mycket från produktion till produktion. De fasta kostnaderna kan däremot variera avsevärt mellan olika typer av produktioner beroende på om det är t. ex. en ensam person, en mindre ensemble, en kammarorkester eller en symfoniorkester som medverkar. Framför allt är det då gagerna som påverkar kostnaden.

Inte bara kostnaderna för produktionen av fonogram varierar. Även försäljningsinkomsterna varierar mycket mellan olika utgåvor. Båda dessa förhållanden innebär att alla produktioner inte kan få lika stora bidrag utan stödets storlek bör variera. Enligt min mening bör bidragsbeloppen i princip utgå från ett antal schabloner knutna till olika slag av produktioner. Schablonerna bör bestämmas med utgångspunkt i hur stora produktionskostnaderna brukar vara och det sannolika försäljningsutfallet för produktionstypen i fråga. Avvikelser från schablonbeloppen bör kunna förekom-

ma om produktionskostnaderna är särskilt höga resp. låga eller när fonogrammet redan i förväg kan bedömas få en särskilt låg resp. hög efterfrågan.

Jag vill i detta sammanhang betona att stöd enligt min mening inte skall ges en sådan omfattning att det täcker samtliga kostnader. Den enskilde producenten bör alltså även när det gäller statligt stödda produktioner svara för ett affärsmässigt risktagande.

Jag ämnar längre fram (avsnitt 4.3) återkomma till hur jag anser att Rikskonserters fonogramverksamhet bör finansieras i framtiden. Mitt förslag innebär i korthet att Rikskonsert fr. o. m. budgetåret 1983/84 ges ett särskilt stöd för en basorganisation och i övrigt får söka och erhålla stöd till produktion av fonogram på samma villkor som andra producenter. Det sagda innebär i sin tur att ett bidrag till produktion av fonogram för budgetåret 1982/83 bör beräknas till ett lägre belopp än vad som härefter blir fallet.

Jag förordar att 5,0 milj. kr. beräknas för stöd till fonogramproduktion under nästa budgetår. Inom en medelsram av denna storlek bör stöd kunna beviljas för 75–125 nyproduktioner och ca 20 återutgivningar. Om bidragsnivån framgent måste minska till följd av sjunkande intäkter från kassett-skatten förutsätter jag att kulturrådet noga överväger om minskningen skall gå ut över det antal produktioner som ges bidrag eller bidragsbeloppens storlek. Med tanke på att inrättandet av en ny stödordning kräver förberedelser av såväl bidragssökande producenter som bidragsfördelande myndighet, dvs. kulturrådet, är det dock inte sannolikt att hela detta belopp kan fördelas under det första året. Jag har därför räknat med att endast 3,7 milj. kr. kommer att kunna fördelas som produktionsstöd under budgetåret 1982/83. Resten, dvs. 1,3 milj. kr., bör under det budgetåret komma den svenska fonogramproduktionen till del på annat sätt. Till detta återkommer jag i det följande.

Utrustning m. m.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 har kulturrådet tagit upp frågan om att ett särskilt anslag bör inrättas för bidrag till utrustning och tekniska investeringar för fonogramproduktion. Enligt kulturrådets uppfattning är behovet av förnyelse av utrustning störst hos de mindre fonogramföretagen. Detta har bl. a. kommit till uttryck genom en rad ansökningar om bidrag till såväl regeringen som kulturrådet under de senaste åren. Den snabba tekniska utvecklingen och förslitningen av apparatur gör det särskilt svårt för de mindre och resurssvaga fonogramföretagen att konkurrera med de större när det gäller kvaliteten i ljudåtergivningen.

Som jag nyss har nämnt bör enligt min mening under budgetåret 1982/83 1,3 milj. kr. av det nya produktionsstödet komma den svenska fonogramverksamheten till del på annat sätt. Mot bakgrund av vad kulturrådet har

anfört om behovet av utrustning och tekniska investeringar förordar jag att det nämnda beloppet anvisas för engångsinsatser avseende ändamål av investeringskaraktär inom fonogramverksamheten, bl. a. utrustning. Stödet bör fördelas av statens kulturråd efter ansökan och beviljas mindre fonogramföretag med knappa resurser. Jag förutsätter därvid att möjligheterna att på rimliga villkor utnyttja befintliga inspelningsmöjligheter på annat håll har undersökts innan bidrag ges för ny apparatur. Jag utgår vidare från att det anvisade beloppet skall kunna fördelas successivt under en längre period än under budgetåret 1982/83.

Handläggningen och uppföljningen av stödet m. m.

Som jag tidigare har förordat bör stödet till fonogramproduktion fördelas av kulturrådet. Arbetet med fördelningen bör anförtros en arbetsgrupp som utses av kulturrådets styrelse efter förslag från nämnden för teater, dans och musik. Arbetsgruppen bör ha en sådan sammansättning att ett brett spektrum av genrer m. m. finns representerade inom den. Bedömningen av ansökningarna bör alltså bli så allsidig som möjligt.

Det är vidare angeläget att kulturrådet noga följer utvecklingen på fonogramområdet och redovisar en samlad utvärdering av det nya fonogramstödet när erfarenheter har vunnits.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer för stöd till produktion och utgivning av fonogram som jag har redovisat i det föregående. Det bör ankomma på regeringen eller i vissa fall, efter regeringens bemyndigande, på kulturrådet att fastställa de närmare riktlinjerna för stöden. Jag ämnar senare återkomma till regeringen med förslag till behövliga författningsbestämmelser, men vill redan i detta sammanhang nämna att beslut om stöd till produktion och utgivning av fonogram enligt min mening inte bör kunna överklagas.

Sammantaget har jag för budgetåret 1982/83 beräknat kostnaderna för det produktionsstöd och det utrustningsbidrag, som kulturrådet enligt mina förslag skall fördela, till 5,0 milj. kr. Jag har beräknat detta belopp så att det även skall täcka kostnaderna för att handlägga fördelningen av stödet (160 000 kr.). Medlen bör enligt min mening anvisas under ett nytt reservationsanslag benämnt Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m. Jag återkommer med förslag härom (avsnitt 8).

4.2 Stöd till utgivning av musikhistorisk fonogramantologi

Musikaliska akademien har i tre olika skrivelser tagit upp vissa frågor rörande en planerad utgivning av en svensk musikhistorisk skivantologi samt ansökt om bidrag härför.

Kulturrådet har i sin rapport *Fonogrammen* i kulturpolitiken föreslagit att Rikskonserten ges i uppdrag att sammanställa en svensk musikhistorisk exempelsamling för pedagogiskt bruk i skolor och studieförbund.

De remissinstanser som har yttrat sig över kulturrådets förslag, bl. a. statskontoret, Svenska kommunförbundet, Rikskonserter, Svenska musikerförbundet, GLF och UHÄ är positiva. UHÄ påpekar att den föreslagna exempelsamlingen också skulle vara ett steg på vägen mot att tillgodose de krav som i framtiden kan komma från forskare inom skilda områden.

Musikaliska akademiens styrelse riktar i sitt remissvar uppmärksamheten på den svenska musikhistoriska skivantologi som har föreslagits av en arbetsgrupp knuten till akademien i de tidigare nämnda skrivelserna. Den nämnda arbetsgruppen har enligt akademien sedan år 1975 arbetat med frågan om en skivantologi. Bl. a. har man från arbetsgruppen påpekat att en dansk och en norsk antologi utges kontinuerligt sedan flera år tillbaka. Ett behov finns också av en svensk antologi. Från arbetsgruppens sida har bl. a. framhållits att det i Sverige inte finns någon systematik i utgivningen av svensk musik i skilda genrer och att det finns luckor i utgivningen. Detta innebär att den svenska repertoaren på fonogramområdet dels inte är representativ, dels är svårt att komma åt för bl. a. institutioner.

När det gäller innehållet i en antologi konstaterar arbetsgruppen att höga musikvetenskapliga krav måste ställas och att den musikaliska kvaliteten måste vara hög. Bl. a. bör textdokumentation och pedagogiskt material medfölja skivorna. Vidare föreslås att utgivningen i huvudsak bör presenteras i två serier, dels en monografiserie där bl. a. de mera betydande tonsättarnas verk finns sammanställda, dels en serie med särskilda temata eller miljöer.

Musikantologin föreslås av arbetsgruppen ges ut i olika etapper. Den första bör, enligt akademien, innehålla musik skriven av svenska (eller i svenskt musikliv integrerade) tonsättare i huvudsak födda före sekelskiftet.

Antalet produktioner i en musikhistorisk skivantologi har preliminärt uppskattats till ca 250 LP-skivor och den årliga utgivningen till ca 15 skivor.

Alternativet att låta Rikskonserters fonogramavdelning stå för hela produktionen anser arbetsgruppen inte vara rimligt. En förutsättning för genomförandet är ett samarbete med övriga skivbolag. Dessa har också vid överläggningar med arbetsgruppen förklarat sig beredda att medverka i utgivningen.

Musikaliska akademien har bl. a. i flera anslagsframställningar, senast i anslagsframställningen för budgetåret 1982/83, anhållit om medel för utgivning av en antologi. Kulturrådet, som har yttrat sig över akademins förslag, anser att det finns behov av en musikhistorisk skivantologi och tillstyrkte redan inför budgetåret 1980/81 att ett arbete skulle påbörjas. I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 föreslår rådet att Musikaliska akademien får vissa medel för att kunna påbörja utgivningen. Noggranna analyser av utgivningstakt m. m. bör emellertid göras. Produktionskostnadernas storlek kommer enligt kulturrådet att bero på villkoren för det planerade samarbetet med olika skivbolag.

Slutligen har Musikaliska akademien och Rikskonserter i en gemensam skrivelse i september 1981 föreslagit att Rikskonserter under i första hand en period om tre år ges i uppdrag att svara för utgivning av en svensk musikhistorisk skivantologi. Den expertgrupp som hittills har förberett antologin skulle fortsätta sitt arbete och även i fortsättningen vara knuten till Musikaliska akademien. Utgivningen föreslås uppgå till tio LP-produktioner per år, varav Rikskonserter själv förutsätts kunna svara för en utgivning av fem produktioner inom ramen för sitt nuvarande stöd till fonogramverksamhet.

Som framgår av det jag nu har redovisat finns det ett behov av en musikhistorisk fonogramantologi. Enligt min mening är det önskvärt att arbetet med antologin kan börja under budgetåret 1982/83. Ansvaret för utgivningen av och innehållet i en musikhistorisk fonogramantologi bör ligga på Musikaliska akademien. Genomförandet bör ske i huvudsak i enlighet med akademins tidigare förslag. Vidare förutsätter jag att akademien kommer att samarbeta med olika skivbolag.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande i fråga om mitt förslag beträffande stöd till en musikhistorisk fonogramantologi.

Enligt vad jag har inhämtat har Rikskonserter och Musikaliska akademien redan beslutat starta en försöksverksamhet så att en del av Rikskonserterers produktion kan ingå i antologin. Under i första hand en period på tre till fyra år räknar jag med att det skall vara möjligt för Musikaliska akademien att ge ut ca tio fonogramproduktioner per år, under förutsättning att kassettskatteintäkterna ger utrymme för ett statligt bidrag till en utgivning av denna omfattning. Efter periodens slut bör akademien komma in till regeringen med en redovisning av sina erfarenheter av verksamheten.

Den totala kostnaden för antologin är f. n. svår att uppskatta. Rikskonserter har för budgetåret 1982/83 förutsatt att man inom ramen för sitt nuvarande statsbidrag skall kunna svara för utgivningen av fem antologi-produktioner. Med hänsyn härtill har jag för budgetåret 1982/83 under det nya anslaget Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m. beräknat endast 500 000 kr. för stöd till en svensk musikhistorisk fonogramantologi. Medlen bör disponeras av Musikaliska akademien för nämnda verksamhet.

4.3 Rikskonserterers fonogramproduktion

Rikskonserterers fonogramproduktion har karaktären av försöksverksamhet. För fonogramverksamheten har för budgetåret 1981/82 anvisats 6,1 milj. kr. För budgetåret 1982/83 har anslaget till Rikskonserter räknats upp i budgetpropositionen.

Vid Rikskonserterers fonogramavdelning finns 14 tjänster. För fonogramproduktion används därutöver resurser vid Rikskonserterers övriga avdel-

ningar. Avdelningen köper också tjänster utanför institutet, i första hand när det gäller inspelningsledning, teknik samt produktion av trycksaker och konvolut.

För rådgivning i repertoarfrågor finns f. n. fyra konsultgrupper för konsertermusik, folkmusik, jazz resp. musik för barn. Beslut om utgivning fattas av Rikskonserters direktör efter samråd med chefen för fonogramavdelningen.

Enligt riksdagsbeslut i anslutning till förslag i prop. 1973:1 (bil. 10 s. 45, KrU 1973:7, rskr 1973:89) skall Rikskonserters fonogramproduktion inriktas på att vara repertoarkompletterande och avse utgivning av svensk musik som är orepresenterad eller ofullständigt representerad på fonogram samt utgivning av fonogram med svenska artister vars konstnärsskap inte kan anses vara tillräckligt dokumenterat på fonogram.

Den totala utgivningen på Rikskonserters märke Caprice har t. o. m. budgetåret 1980/81 varit 210 LP-produktioner. Under budgetåren 1973/74–1980/81 har utgivningen omfattat 171 LP-produktioner. Av dessa har 58 % utgjorts av konstmusik, 19 % av folkmusik, 21 % av jazz, 2 % av visor och 1 % av musik för barn.

Kulturrådet föreslår i sin rapport att försöksverksamheten med fonogram vid Rikskonsserter bör permanentas. Under en treårsperiod bör verksamheten byggas ut och förstärkas. Produktionen bör enligt rådet öka till ca 50 fonogram per år. Vidare bör Rikskonsserter svara för stödjande och konsulterande insatser för tillfälliga producenter. Personalen vid Rikskonserters fonogramavdelning bör förstärkas. Enligt förslaget bör Rikskonserters utgivning inte längre vara enbart repertoarkompletterande. Utgivningen bör även inriktas på att utveckla alternativ till det kommersiella utbudet i samverkan med ickekommersiella bolag och tillfälliga producenter. Produktionen bör främst spegla svenskt musikliv och innehålla musik utförd av svenska musiker. Vidare föreslås minst en tredjedel av produktionen utgöra fonogram för barn och ungdom. De av Rikskonsserter utgivna fonogrammen bör hållas tillgängliga för allmänheten i minst 25 år. För att handha produktionsplaneringen föreslås att en särskild fonogramkommitté inrättas.

Remissopinionen är splittrad till förslaget om en permanent och utbyggd fonogramverksamhet vid Rikskonsserter. Flera instanser är rent allmänt positiva till rapportens förslag men har i vissa fall invändningar. Musikaliska akademien framhåller för sin del att stödet till Rikskonsserter inte får medföra att andra små fonogrambolag med icke kommersiell inriktning konkurreras ut. Ett fåtal remissinstanser är direkt negativa.

Ett stort antal remissinstanser tar inte direkt ställning. De är varken för eller emot förslagen men har synpunkter i vissa avseenden. Statskontoret framhåller att det inte finns skäl för en utbyggnad av Rikskonserters personalorganisation och föreslår i stället en intern rationalisering för ökad produktion till lägre kostnader och en omfördelning av resurser som i dag

disponeras för annan verksamhet. SPK anser bl. a. att eftersom Rikskonserterers kostnader har varit höga borde rapporten i större utsträckning ha prövat alternativa stödformer. Bl. a. påpekar SPK att om en stor del av utgivningen av en viss repertoar blir subventionerad och utgivningarna lågprissätts för att öka spridningen, kommer utgivningarna hos övriga företag inom dessa områden i en ogynnsam konkurrenssituation. Detta kan leda till att fonogrambolagen minskar sitt utbud av denna repertoar. Svenska jazzriksförbundet, GLF, IFPI och NIFF anser att stödet till Rikskonserter i stället bör läggas på enskilda bolag och produktioner, vilket skulle ge kulturpolitiskt medvetna bolag och producenter bättre möjlighet att överleva.

Förslaget att Rikskonserterers utgivning i framtiden bör inriktas på att i vidare mening utveckla alternativ till det kommersiella fonogramutbudet stöds av videogramutredningen och Rikskonserter. SPK finner det inte klarlagt att utbudet är så otillfredsställande att samhället bara därför bör ta initiativ till vad som kallas kompletterande utgivning. Beträffande inriktningen anser vidare Svenska jazzriksförbundet, GLF, IFPI och NIFF att Rikskonserterers fonogramverksamhet av konkurrensskäl alltså bör begränsas till kompletterande repertoar, SAF att Rikskonserterers uppgift bör vara att säkra ett rikt svenskt musikliv samt FST och SAMI att utgivningen bör omfatta musiktyper som är dåligt företrädde i annan fonogramverksamhet.

Förslaget att Rikskonserterer skall ha sina produktioner i lager i 25 år har inte mött några invändningar från remissinstansernas sida. Ett flertal remissinstanser anser att antalet fonogram för barn och ungdom bör öka men avstyrker förslaget om att en tredjedel av Rikskonserterers produktion särskilt skall anpassas för barn och ungdom. Bl. a. nämns att definitionssvårigheter uppkommer och att man underskattar barns och ungdomars förmåga att tillgodogöra sig olika slags musik. I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 upprepar dock kulturrådet sitt förslag om kvotering med hänvisning till det stora behovet av kvalitetsproduktioner som finns hos dessa målgrupper. Särskilt viktigt är det, enligt kulturrådet, att verksamheten med fonogram för barn och ungdom bättre kan integreras i och samordnas med Rikskonserterers övriga verksamhet, t. ex. skolkonsertverksamheten. Med sådana fonogram jämför kulturrådet då pedagogiskt inriktade fonogram inom alla genrer.

För egen del anser jag att Rikskonserterers fonogramproduktion verksamt har bidragit till att berika det svenska musiklivet. Jag finner därför att övervägande skäl talar för en permanentning av verksamheten, dock med något ändrade förutsättningar. Främst gäller dessa bidragsgivningen.

Rikskonserterer har hittills varit ensam mottagare av statligt stöd till fonogramverksamhet. Eftersom statligt stöd, enligt vad jag har föreslagit i det föregående, nu bör kunna utgå även till andra producenter, anser jag att Rikskonserterer skall söka och erhålla produktionsstöd på i princip sam-

ma sätt som andra fonogramproducenter, dvs. efter ansökan hos statens kulturråd. Jag förordar dock att Rikskonserter därutöver skall erhålla medel till den basorganisation inom institutionen som skall svara för fonogramverksamheten.

Huvudskälet till att särskilda medel bör anvisas för en basorganisation är att det alltjämt bör ligga i statens intresse att söka garantera en viss fonogramproduktion även efter det att ett mer allmänt utgivningsstöd har införts. I detta ligger att Rikskonserters produktion även fortsättningsvis bör ha en repertoarkompletterande inriktning samt huvudsakligen avse svensk musik och/eller svenska artister vars konstnärsskap är otillräckligt dokumenterat på fonogram. Ett annat skäl till att stödja en basorganisation är att Rikskonserter, som kulturrådet föreslår, bör vidga sin uppgift att ge stöd och vara konsult åt tillfälliga producenter.

Kulturrådet har föreslagit att minst en tredjedel av Rikskonserters fonogramproduktion skall utgöras av fonogram för barn och ungdom. För egen del vill jag liksom tidigare (avsnitt 4.1. Produktionsstödet utformning och inriktning) understryka vikten av att Rikskonserter producerar betydligt fler sådana fonogram. Jag är emellertid inte beredd att förordna en kvotering, bl. a. med hänsyn till svårigheten att avgränsa vad som är fonogram för barn och ungdom. Inte bara inspelningar med barnvisor eller ungdomars favoritgenrer utan också musik, som traditionellt anses som musik för vuxna, kan ge en lyssnande yngre generation stor behållning. Om musik av detta slag sätts in i ett pedagogiskt sammanhang är förutsättningarna härför så mycket större. Konvolutens, dvs. omslagens utformning är i detta sammanhang mycket betydelsefull.

Rikskonserter har genom sin långa erfarenhet av musikverksamhet i förskolor och skolor unika möjligheter att producera pedagogiskt inriktade fonogram för barn och ungdom. Det är enligt min mening en fördel om Rikskonserter kan integrera även annan fonogramproduktion med sin verksamhet med konserter och musikframträdanden av olika slag.

Ett statligt bidrag till en basorganisation för Rikskonserters fonogramverksamhet bör givetvis vara mindre än det som institutet nu tilldelas för fonogramproduktion. Eftersom inriktningen av repertoaren bl. a. innebär att den blir mer svårsåld och att speciella åtgärder kan krävas för att nå lyssnarna bör dock bidraget vara ganska omfattande. Enligt min uppfattning erfordras 3,9 milj. kr. i 1981 års priser för basorganisationen. I det beloppet är även inräknat medel för konsult hjälp åt tillfälliga producenter.

Vid mina beräkningar har en utgångspunkt varit att basanslaget skall vara så stort att Rikskonserter, tillsammans med de produktionsstöd som kan erhållas från kulturrådet, skall kunna fullgöra sina uppgifter på fonogramområdet och investera i viss ny utrustning utan att minska nuvarande antal produktioner. Enligt min mening bör snarare en ökning av produktionen eftersträvas, vilket bör kunna ske om en intern rationalisering genomförs och resurser omfördelas. En effektivare verksamhet bör också

bli följden av ett samarbete med andra fonogramproducenter i sådana fall där detta är möjligt samt ett tekniskt samarbete med t. ex. Sveriges Radio AB. Även mindre sparåtgärder bör ha viss betydelse i sammanhanget.

Med tanke på den långa planeringstiden för fonogramproduktion bör, som jag tidigare har antytt, den här föreslagna förändringen i fråga om finansieringen av Rikskonserters fonogramverksamhet inte vidtas redan inför budgetåret 1982/83. Det statliga bidraget bör under nyssnämnda budgetår utgå på samma villkor som hittills och i enlighet med mina förslag i årets budgetproposition. Först inför budgetåret 1983/84 bör en omläggning ske, innebärande att enbart ett basanslag för fonogramverksamhet anvisas under anslaget till Rikskonserters. Som jag tidigare har nämnt (avsnitt 4.1, Produktionsstödet omfattning) räknar jag med att kulturrådet under budgetåret 1983/84 – om medel finns tillgängliga – skall kunna disponera ett större belopp för bidrag till fonogramproduktion än under budgetåret 1982/83. Som jag nyss har nämnt bör då Rikskonserters söka och erhålla produktionsstöd på samma sätt som andra fonogramproducenter. Jag ämnar återkomma till regeringen i denna fråga vid min anmälan till budgetpropositionen 1983. Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer för en ändring av bidraget till Rikskonserters fonogramverksamhet som jag nu har angett.

4.4 Distribution av fonogram m. m.

Som information vill jag i det följande ta upp vissa frågor rörande distributionen av fonogram och utgivning av en fonogramkatalog.

Kulturrådet har i sin rapport pekat på att personer som bor utanför storstadsområden inte har tillfredsställande möjligheter att ta del av fonogramutbudet, varken när det gäller möjligheten till information om fonogram eller möjligheten att köpa fonogram. Det urval som står dessa personer till buds är begränsat och motsvarar det för dagen mest populära.

Kulturrådet har därför föreslagit att ett samhällsstött distributionsnät skall bildas. Detta skall bestå av en central organisation med ett betydande ansvar för olika funktioner samt regionala depåer. Enligt förslaget bör rådet få i uppdrag att inleda förhandlingar med intressenter inom fonogramrådet om bildandet av ett samhällsstött distributionsnät.

I senare anslagsframställningar har kulturrådet angett att rådet inte räknar med att kunna genomföra de nödvändiga förhandlingarna i egen regi.

Flertalet remissinstanser instämmer i att staten bör göra en insats på distributionsområdet. Många har dock invändningar mot det konkreta förslaget och anser det vara alltför skissartat. Ett antal remissinstanser påtalar att utredningen borde ha undersökt mera näraliggande alternativ för staten att stödja distributionen av fonogram.

För egen del anser jag det otillfredsställande att möjligheten att ta del av

fonogramutbudet är så begränsat som det f. n. är. Bl. a. mot bakgrund av remisskritiken är jag dock inte beredd att följa kulturrådets förslag om ett samhällsstött distributionsnät. Möjligheterna att förbättra distributionen via existerande och billigare kanaler måste prövas i första hand.

En sådan prövning kräver att kontakter tas med ett stort antal instanser och att ett relativt omfattande utredningsarbete genomförs. Ett sådant arbete bör anförtros åt en särskild utredare. Jag avser därför att senare hemställa om regeringens bemyndigande att tillkalla en sådan för att utreda frågor av betydelse för fonogramdistributionen.

Utgångspunkten för utredarens arbete bör enligt min mening vara att huvudansvaret för fonogramdistributionen ligger hos producenterna själva. Utredaren bör därför i första hand undersöka om de nuvarande distributörerna av fonogram kan ta på sig ett mer kvalificerat ansvar för distributionen samt om möjligheter finns att utnyttja försäljningskanaler inom angränsande områden. Därvid bör även informationsaspekten belysas. Med hjälp av en sådan kartläggning kan klargöras vilka möjligheterna är att i en framtid få till stånd en tillfredsställande distribution av fonogram över hela landet.

Först om utredningsarbetet visar att de möjligheter som härvid bjuds inte kan ge ett tillfredsställande resultat kan alternativet att staten tar ett ekonomiskt ansvar för viss distribution av det kulturellt värdefulla fonogramutbudet övervägas. Därvid måste hänsyn även tas till om tillgängliga kassettskattemedel ger utrymme för ett eventuellt statligt åtagande.

Ett sätt att underlätta informationen om och därmed distribution och inköp av fonogram är att ge ut en samlad katalog över i Sverige tillgängliga fonogram. Kulturrådet har i sin rapport föreslagit att en sådan katalog skall utformas av ALB. En katalog skulle väsentligt öka möjligheterna för mottagarna att få information om fonogram och också underlätta detaljhandelns arbete. En katalog utgör, enligt kulturrådet, också en förutsättning för en jämförande och kritisk granskning av fonogramutbudet i olika sammanhang. Av praktiska skäl kan denna katalog omfatta endast fonogram som hålls i lager av olika producenter och distributörer.

Alla som har yttrat sig om förslaget till fonogramkatalog anser att en sådan bör finnas och några remissinstanser ställer sig utan invändningar bakom kulturrådets förslag. ALB, statskontoret och KF anser dock att förslaget är för allmänt utformat och att frågan om en fonogramkatalog bör utredas särskilt. Svenska kommunförbundet och Bibliotekstjänst erinrar om att Bibliotekstjänst har en databas med kataloguppgifter som kan byggas ut. Svenska jazzriksförbundet, ALB, SKAP och GLF pekar på att GLF numera utger en katalog där samtliga producenter har erbjudits representation. Bl. a. videogramutredningen och Svenska jazzriksförbundet anser att katalogen också skall omfatta ej lagerförda fonogram. ALB tar också upp frågan om utgivning av en svensk nationaldiskografi.

Den nämnda GLF-katalogen har i dagarna publicerats i en femte utgåva

som upptar ca 24 000 lagerförda titlar och där 23 bolags produktioner finns representerade. Merparten av de mindre företagen saknas. Katalogen förtecknar fonogram med all slags musik. Den säljs till detaljisterna och går f. n. ut i 4 500 exemplar.

Finansieringen av katalogen sker genom att varje producent betalar en radkostnad. Enligt vad jag har inhämtat är den samlade utgivningskostnaden mer än dubbelt så stor som den man tar ut av detaljisterna. Den fortsatta utgivningen anses därför vara osäker.

Enligt min mening bör det i första hand vara ett intresse för branschen att en katalog ges ut och distribueras. En sådan katalog torde också vara till god hjälp vid informationen om och försäljning av kulturpolitiskt intressanta men kanske svårsålda fonogram. Det är därför glädjande att en katalog numera produceras även om den inte täcker det totala utbudet.

ALB har främst överblick över den svenska utgivningen. Enligt den s.k. pliktexemplarslagen (1978: 487) skall nämligen fonogram som har framställts i Sverige i minst 50 exemplar och mångfaldigats här, levereras till ALB. Leveransplikten gäller även importerade fonogram med svensk anknytning, t.ex. svensk upphovsman. Av det totala årliga fonogramutbudet representerar det som registreras och katalogiseras hos ALB endast ca 20%. Även om det bl. a. från forskningssynpunkt finns ett klart intresse av att dokumentera det totala utbudet, bör dock, enligt min mening, i första hand förutsättningarna för en fortsatt utgivning och kulturpolitiskt motiverad utvidgning av GLF-katalogen klargöras.

GLF-katalogen har ett för branschen mycket stort kommersiellt värde. De kulturpolitiskt motiverade kompletteringar som är önskvärda bör – bl. a. mot bakgrund av det statliga stöd i övrigt som branschen till följd av mina förslag kommer att få del av – kunna göras utan att särskilda statliga medel behöver anvisas. Om sådana medel ändå skulle behövas måste ett eventuellt åtagande från statens sida vägas mot det utrymme härför som kassettskatteintäkterna kan ge.

Jag anser sålunda, i likhet med flera remissinstanser, att frågan om en fonogramkatalog bör utredas särskilt. Jag ämnar därför senare föreslå regeringen att ge ALB i uppdrag att utvärdera GLF-katalogen i samråd med den tidigare nämnde särskilde utredaren samt att på basis härav lämna förslag med olika ambitionsnivåer till hur en fonogramkatalog bör vara utformad, utgivningsperiodicitet, ansvarsförhållanden, katalogiseringssystem etc. Beträffande ambitionsnivån anser jag det vara självklart att sådana fonogram som ges ut med hjälp av statliga produktionsbidrag skall ingå i katalogen. I denna fråga bör ALB därför samråda även med kulturrådet.

Förutsättningarna för utgivning av en svensk nationaldiskografi bör också klargöras i utredningsarbetet. Denna skulle kunna komplettera en fonogramkatalog genom att på ett djupare sätt dokumentera den svenska utgivningen – däribland givetvis den statligt stödda produktionen – och

vårt kulturarv på fonogram. Även i detta fall blir möjligheterna till ett eventuellt statligt stöd beroende av de intäkter som kassettskatten kommer att ge.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om dataregistrering och bevarande av fonogram är föremål för utredning eller beredning i flera av de nordiska länderna.

Medel för de kostnader som är förenade med fullgörandet av de båda här angivna utredningsuppdragen har jag beräknat till 400 000 kr. Dessa medel bör disponeras av regeringen och anvisas under det nya anslaget Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m.

5 Övriga insatser

5.1 Insatser på musikområdet

I det föregående (avsnitt 2.2) har jag anfört att utvecklingen på kassetmarknaden otvivelaktigt har en inverkan på musikers, artisters m. fl. arbetsvillkor. Enligt min mening är det därför av stor vikt att insatser nu görs för att öka antalet arbetstillfällen för dessa yrkesgrupper och därmed vidga stödet till den levande musiken. Mina förslag i det följande har i första hand denna utgångspunkt. En utgångspunkt för flera av förslagen är dessutom att söka stimulera utövandet av och därmed intresset för och spridningen av svensk musik.

Ett viktigt led när det gäller att öka utkomstmöjligheterna för musiker och artister är att på olika vägar söka stödja frilansartister. I olika sammanhang har framhållits att arbetssituationen för frilansartister är mycket besvärlig. Förslag till åtgärder har aktualiserats av både kulturrådet och Rikskonserter i anslagsframställningarna för budgetåret 1982/83.

En stor del av frilansmusikernas arbetstillfällen kommer till stånd med hjälp av arrangerande musikföreningar. Till arrangerande musikföreningar räknas främst kammarmusik-, jazz-, folkmusik- och andra specialföreningar, musikforum, allmänna musikföreningar m. m. De arrangerande musikföreningarna är de största mottagarna av de fria musikgruppernas utbud. Enligt grupperna är deras viktigaste arrangörer musikforum och jazzklubbar. Därefter kommer musikpubar, skolor, studentkårer och föreningslivet i övrigt. De arrangerande musikföreningarna finns över hela landet. Verksamhetens omfattning växlar och beror till stor del på vilka resurser man har till sitt förfogande och om man har en fast lokal, vilket har stor betydelse för att kunna nå en bred publik. Flertalet föreningar försöker hålla nere inträdesavgifterna eftersom publiken till stor del består av ungdomar.

Viktiga arrangörer när det gäller att engagera artister och fria grupper är också folkparker och folkets hus.

Det statliga stödet till de arrangerande musikföreningarna uppgår till 1,4 milj. kr. för budgetåret 1981/82 och utgår ur anslaget Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet. För nästa budgetår har en mindre uppräknig gjorts av stödet i årets budgetproposition.

Kulturrådet har i sin anslagsframställning föreslagit en ökning av bidraget till arrangerande musikföreningar med 2,3 milj. kr. Kulturrådet framhåller bl. a. att de arrangerande musikföreningarna f. n. är de huvudsakliga arbetsgivarna för frilansmusiker. Ett direkt stöd till fria musikgrupper skulle således på längre sikt bli utan verkan om inte arrangörerna får motsvarande ekonomiskt stöd för att ordna speltillfällen för musikerna. I kombination med ett arrangörsstöd blir emellertid det direkta stödet till musikgrupper mycket viktigt. Genom den föreslagna bidragsökningen till arrangerande musikföreningar skulle det enligt kulturrådet bli möjligt att öka stödet till de föreningar som redan får bidrag men också att fördela bidrag till ytterligare föreningar. Liksom hittills bör bidraget avse föreningar med omfattande och kontinuerlig offentlig konsertverksamhet och även riksorganisationer för deras centrala verksamhet, turnéprojekt m. m. Det statliga bidraget bör utgå till verksamhet med musiker och musikgrupper som är yrkesverksamma på hel- eller deltid.

Rikskonserter påpekar i sin anslagsframställning att institutet med ökade resurser för gager och resor för artister lätt kan bereda frilansartister fler arbetstillfällen och samtidigt bredda urvalet av ensembler. Rikskonserter påpekar vidare att anslaget till skolkonsertverksamhet behöver ökas för att insatserna för barn och ungdom skall kunna bibehållas på nuvarande nivå eller ökas i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

Enligt min mening är det nödvändigt att kunna stödja frilansmusiker. De spelar en viktig roll för utvecklingen av ett levande musikliv och för spridandet av ett musikintresse till allt fler, inte minst barn och ungdomar. Genom att fördela stödet på flera vägar uppnår man enligt min mening en önskvärd spridning av arbetstillfällen. Jag har därför räknat med ökade medel för såväl arrangerande musikföreningar som Rikskonserterns stöd till frilansartister.

Det särskilda bidrag till arrangerande musikföreningar som jag här föreslår bör uppgå till sammanlagt 2 milj. kr. och anvisas under det nya anslaget Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m. Jag har inget att invända mot kulturrådets förslag när det gäller användningen av statsbidraget för de arrangerande musikföreningarna. I detta sammanhang bör det enligt min mening vara möjligt för kulturrådet att ge ett ökat stöd till de s. k. SOR- (Sveriges orkesterföreningars riksförbund) orkestrarna. Vidare bör det även vara möjligt för bl. a. folkrörelser och organisationer inom folkbildningsområdet att söka bidrag för större musikprojekt som anknyter till den egna verksamheten. Stöd bör därvid inte utgå till sådana arrangemang till vilka bidrag kan utgå från den särskilda anslagspost till kulturverksamhet som finns under anslaget Bidrag till folkbildning. Det här avsedda bidraget bör utgå för engagemang av professionella musiker och artister.

Som jag tidigare har anfört bör också Rikskonserter tillföras ytterligare medel för engagemang av frilansmusiker. Vidare bör ökade medel anvisas för skolkonsertverksamheten. Sammanlagt har jag beräknat ytterligare 2 milj. kr. för dessa ändamål under det nyssnämnda anslaget. Minst hälften av medlen bör avse skolkonsertverksamhet.

För vissa genrer inom musiken, såsom jazz, pop och folkmusik men även i viss mån kammarmusik, svarar de s. k. fria musikgrupperna för en stor del av verksamheten. Även de fria musikgrupperna drabbas av minskade möjligheter till direkta framföranden och fonograminspelningar till följd av privatkopieringen. Detta ökar de svårigheter som musikgrupperna redan har. I likhet med de fria teater- och dansgrupperna lider de bl. a. brist på resurser i såväl producent- som mottagar-/arrangörsledet. Gruppernas ekonomi har ofta föreställningsintäkterna som grund vilket fordrar en jämn och hög efterfrågan. Emellertid är denna ofta ryckig och detta medför svåra problem med planeringen. Musikerna vågar inte heller ta ut de gager som skulle behövas eftersom man är rädd att förlora engagemang. Gruppmedlemmarnas löner är därför ofta mycket låga.

Mot bakgrund av det jag nu har anfört om de fria musikgruppernas situation bör ett särskilt bidrag om 1,5 milj. kr. utgå till dessa grupper under anslaget Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m.

Kulturrådet bör i likhet med vad som gäller för de nuvarande bidragen handha bidragsfördelningen. Beträffande fördelningen vill jag erinra om vad jag har uttalat i årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 55) beträffande bidragsgivningen till de fria grupperna, nämligen att bidragsgivningen bör inriktas mot grupper vilkas verksamhet kan bedömas vara av stort konstnärligt och kulturpolitiskt värde, så att de kan få bättre ekonomiska villkor än f. n. för sin verksamhet.

Enligt min mening ges i dag alltför få tillfällen till framföranden av ny svensk musik. Det är därför viktigt att söka påverka institutionerna att spela modern musik. En möjlighet som har diskuterats är att statsbidraget till en institution skulle betalas ut endast om det institutionen spelar till en viss andel utgör modern musik. Detta förslag till kvotering har kulturrådet dock avvisat redan för några år sedan.

I en senare skrivelse har kulturrådet tagit upp problemet med andelen nutida svensk musik i de regionala och lokala musikinstitutionernas repertoarutbud. Det visar sig att svensk nutida musik har svårt att hävda sig. I den debatt som har förts i dessa frågor har man varit oenig om orsakerna. De förklaringar som har getts är bristande publikintresse, höga kostnader för instudering, bristande intresse för svensk musik bland gästande utländska dirigenter m. m. Att framföra nutida svensk musik är också förenat med höga kostnader, bl. a. i form av längre instuderingstid i förhållande till den återkommande traditionella repertoaren, engagemang av extra musiker samt extra kostnader vid hyra av notmaterial. Det nutida notmaterialet

har särskilt höga produktions- och distributionskostnader. Kulturrådet föreslår i skrivelsen att särskilda medel anvisas för nothyra av ny svensk musik. Med ny musik avses musik som inte är upphovsrättsligt fri. Ett genomförande av detta förslag skulle enligt kulturrådet skapa en ekonomisk förutsättning för institutionerna att framföra en större andel ny svensk musik. Den totala kostnaden för ett sådant stöd beräknas för det första året till 170 000 kr.

Föreningen Svenska tonsättare har i en särskild skrivelse pekat på ett antal problem för tonsättare. Bl. a. föreslås att regeringen utser en enmansutredare för att utreda möjligheterna att förbättra tonsättarnas situation i Sverige. Handläggningen av notfrågor föreslås snarast fortsätta varvid speciellt biblioteksfrågor, nothandel och annan distribution av tonsättarnas verk bör uppmärksammas. Tonsättarna betonar också kravet på delaktighet i intäkterna från avgifterna på kassetter.

Jag delar uppfattningen att det är viktigt att söka öka andelen ny svensk musik vid institutionerna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att staten sedan några år tillbaka stöder produktionen av modern svensk musik genom att det regionala stödet till musikinstitutioner också kan utnyttjas för anställning av tonsättare. I syfte att öka andelen svensk musik ytterligare beräknar jag medel motsvarande tre tonsättargrundbelopp för musikinstitutionerna. Enligt min mening bör kulturrådet besluta om utnyttjandet av dessa belopp så att det blir möjligt att använda dem för viss försöksverksamhet i syfte att öka andelen svensk musik vid institutionerna. Jag beräknar kostnaden härför till 240 000 kr. Motsvarande medel bör anvisas under det tidigare nämnda nya anslaget. Stödet bör administreras av kulturrådet.

Vidare föreslår jag, i enlighet med kulturrådets förslag, att ett särskilt stöd skall utgå till musikinstitutionernas hyra av noter till svensk, inte upphovsrättsligt fri musik. Jag räknar med att stödet, som också bör beräknas under det nya anslaget, för budgetåret 1982/83 skall uppgå till 170 000 kr.

Frågan om åtgärder för att mer allmänt förbättra tillgången på noter har tagits upp i olika sammanhang. Frågan behandlades översiktligt av litteraturutredningen i betänkandet (SOU 1974: 5) Boken. Frågor om olika insatser togs också upp i riksdagsmotioner år 1978. Dessa behandlades av kulturutskottet i betänkandet 1978/79:10.

Bl. a. mot denna bakgrund tog jag upp notfrågan i 1979 års budgetproposition (prop. 1978/79: 100 bil. 12). I propositionen (s. 63) påtalades olika brister på området och föreslogs att Musikaliska akademien, STIM och Kungl. biblioteket skulle få vissa anslagsförstärkningar för insatser på området. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (KrU 1978/79: 24, rskr 1978/79: 234).

Rikskonserter har i särskild skrivelse pekat på behovet av statliga åtgärder för utgivning av noter.

Inom regeringskansliet har frågan om noter beretts ytterligare. I samband härmed har konstaterats att bristerna fortfarande är stora när det gäller tillgången på noter. Jag föreslår därför att ytterligare 190 000 kr. beräknas under det nya anslaget för bidrag till STIM:s utgivning av samtida svensk musik.

5.2 Insatser på teater- och biblioteksområdena

Det finns anledning att räkna med att den tilltagande användningen av ljud- och videokassetter i hemmen får betydande konsekvenser även för de konstnärsgupper som arbetar inom områdena teater och dans. Särskilt gäller detta de fritt verksamma teater- och dansgrupperna som i hög grad är beroende av publikintresset för att deras föreställningar och framträdanden skall gå ihop ekonomiskt. Vid de tidigare nämnda (avsnitt 3.2) överläggningarna med KLYS framhölls också det angelägna i att ett ökat stöd ges åt de fria teater- och dansgrupperna. Jag förordar därför att 2 milj. kr. anvisas som ett särskilt stöd till fria teater- och dansgrupper från det nya anslaget *Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena* m. m. Tillsammans med den ökning av 1,5 milj. kr. som jag nyss har förordat med hänsyn till de fria musikgruppernas behov kommer det sammanlagda särskilda bidraget till fria teater-, dans- och musikgrupper sålunda att uppgå till 3,5 milj. kr.

Mot bakgrund av de negativa konsekvenser som en ökande privatkopiering kan ha för kulturarbetarnas arbets- och inkomstförhållanden blir även insatser av indirekt betydelse för kulturarbetarnas ekonomi angelägna. Jag har tidigare förordat att särskilda medel skall utgå direkt till författarkollektivet. För författarnas ekonomiska situation är det också väsentligt att läsintresset upprätthålls. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag har anfört i årets budgetproposition (s. 61) om att frågan om en avveckling av det lokala biblioteksstödet i dess nuvarande utformning bör aktualiseras för att därigenom skapa ett större utrymme för nya initiativ på ifrågakvarande område. Jag föreslår att 1,5 milj. kr. avsätts under det nya anslaget för *utvecklingsinsatser med läsfrämjande syfte vid folkbiblioteken*. Medlen bör fördelas av statens kulturråd efter särskilda ansökningar från kommunerna. Jag förutsätter därvid att medlen inte används för bibliotekens allmänna inköpsverksamhet.

6 Kompensation för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av kassettskatt

I den av regeringen nyligen beslutade lagrådsremissen med förslag till lag om skatt på vissa kassetband anges att en skatt på oinspelade kassetband bör utgå med 4 öre per spelminut för ljudkassetter och 25 öre per spelminut för videokassetter.

Olika handikapporganisationer, institutioner m.fl. verksamma inom handikappområdet och enskilda handikappade har i olika sammanhang, bl.a. i särskilda skrivelser till regeringen, uttryckt sin oro för hur en kassettskatt skulle komma att påverka deras ekonomiska villkor. För flera handikappgrupper är ljud- och videokassetterna viktiga hjälpmedel i kommunikationen med omvärlden, när det gäller att få information och när det gäller att ta del av kulturutbudet.

Förbrukningen av ljudkassetter i verksamhet avseende handikappade är ansevärd. Bl. a. används i dag en stor mängd kassetter i talböcker och vid utgivning av taltidningar. I det senare fallet används ofta billiga s.k. engångskassetter. En speltidsrelaterad skatt kan i deras fall mer än fördubbla inköpspriset. Vidare använder Synskadades riksförbund ett stort antal ljudkassetter i sin centrala och regionala verksamhet.

Jag kommer senare denna dag att föreslå regeringen att förelägga riksdagen en särskild proposition om stöd till taltidningar. Som en följd av dessa förslag kommer sannolikt förbrukningen av kassetter för talutgåvor av dagstidningar att öka.

Ljudkassetterna är ett viktigt medium inte bara för synskadade. Som exempel kan nämnas att målgruppen för talboksverksamheten har bedömts omfatta ca 500 000 personer, varav ca 80 000 är synskadade. Enligt lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk har inte bara synskadade personer, utan också andra personer som på grund av sitt handikapp är förhindrade att på annat sätt ta del av litteratur, rätt att låna talböcker. Genom avtal mellan Sveriges författarförbund och SÖ har rätten att låna ut talböcker utvidgats till att omfatta bl. a. rörelsehindrade, afasisjuka, hörselsvaga, ordblinda och psykiskt utvecklingsstörda.

För döva och gravt hörselskadade har video blivit ett medium med vars hjälp man kan dokumentera framställningar på teckenspråk och förmedla talspråk i textad form. Döva kan genom videon kommunicera på sitt eget språk, teckenspråket, på samma sätt som hörande kan det genom det tryckta ordet. Video är också tack vare sin kombination av bild, ljud och text ett utmärkt hjälpmedel för andra handikappgrupper. Ett särskilt statligt stöd utgår sedan budgetåret 1980/81 till Sveriges dövas riksförbunds produktion av videogram med teckenspråk.

Från handikapporganisationer m.fl. har begärts att ljud- och videokassetter som används för kultur- och informationsförmedling till handikappade skall undantas från skatt eller att skatten skall kompenseras i någon form. För egen del anser jag det angeläget att underlätta handikappades möjligheter att få del av samhällsinformation och kulturutbud. De tekniska möjligheter som ljud- och videokassetterna därvid ger är av mycket stor betydelse. De motiv som har anförts för att införa en särskild skatt på ljud- och videokassetband äger ingen giltighet för de nämnda verksamheterna.

Lagförslaget angående skatt på oinspelade kassetband ger i vissa fall möjlighet till skattebefrielse för oinspelade kassetband som skall använ-

das för inspelning. Enligt 9 § i lagförslaget kommer den som yrkesmässigt avser att göra inspelningar eller kopieringar på band att efter ansökan kunna registreras som skattskyldig. Den som är registrerad kommer att kunna köpa banden skattefritt och behöver själv redovisa skatt endast vid återförsäljning av oinspelade kassetband. En verksamhet anses som yrkesmässig när den är att anse som rörelse i kommunalskattelagens mening.

Denna möjlighet till skattebefrielse bör användas i de fall där de skattek tekniska förutsättningarna föreligger. I dessa fall belastas således inte sådana inspelade kassetter som skall användas i handikappverksamhet av den särskilda skatten. När verksamheten bedrivs i sådana former att systemet med skattefria köp ej är tillämpligt, bör en särskild kompensation ges för de kostnadsökningar vid kassettköp som skatten medför. Kompensation bör utgå i de fall kassetterna används i sådana verksamheter bland handikappade som behandlas i det följande och där förbrukningen i detta syfte har en viss minsta omfattning.

Det statliga talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har till uppgift att i samverkan med andra bibliotek i landet arbeta för att synskadade och andra handikappade får tillgång till litteratur. Det åligger biblioteket bl. a. att framställa och låna ut talböcker. TPB låter framställa sina talböcker på kontraktbasis vid bl. a. Synskadades riksförbunds produktionsavdelning Tal & Punkt och vid Bibliotekstjänst AB. Det senare företaget framställer talböcker också för försäljning till folkbiblioteken. Såväl folkbiblioteken som TPB köper sålunda färdiginspelade och biblioteksmässigt utrustade talböcker medan Bibliotekstjänst AB och Synskadades riksförbund köper den relativt sett stora mängd tomkassetter som behövs för framställningen.

Taltidningar är dels de s. k. ersättningstidningar som ges ut av bl. a. Synskadades riksförbund (intalade hopklipp av vecko- och fackpress, kulturtidskrifter samt barn- och ungdomstidningar), dels de tidningar som ges ut av kommuner och landsting, ofta genom länsbiblioteken. Vidare ges även ett antal organisationstidskrifter eller tidningar som Från riksdag och departement ut som taltidning. Utgåvorna har således en stor variationsrikedom och kommer ibland ut så tätt som flera dagar per vecka, ibland månadsvis. Inköpare av tomkassetter är olika AV-centraler, länsbiblioteken, Synskadades riksförbund samt de institutioner, organisationer och företag som själva producerar sina taltidningar.

En annan form av taltidningar är talutgåvor av dagstidningar. Dessa kan distribueras till synskadade via kasset eller radioöverföring. F. n. ges endast några få dagstidningar ut i talversion. Mitt förslag senare denna dag om stöd till taltidningar innebär att antalet talutgåvor av dagstidningar kommer att öka.

Talutgåvor med samhällsinformation ges ut av vissa myndigheter regelbundet eller i samband med större förändringar av betydelse

för den enskilde. Ett exempel härpå är kassetversionen av riksskatteverkets informationsskrift Dags att deklarerar, som ges ut i januari varje år. I år har den distribuerats i ca 25 000 exemplar.

Synskadades riksförbund använder i sin centrala eller länsvisa verksamhet ljudkassetter för intern information, organisationsarbete etc. Även viss information från Handikappförbundens centralkommitté ges ut på kassett.

Sveriges dövas riksförbund använder som tidigare har nämnts videokassetter för sin videogramproduktion.

De fyra rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade (RPH) har till uppgift att främja utveckling, produktion och utlåning av samt information om pedagogiska hjälpmedel för handikappade elever inom utbildningar som står under tillsyn av SÖ (grundskola, gymnasieskola, folkhögskola, specialskola, särskola, kommunal vuxenutbildning m. m.) samt för elever inom förskolan för handikappade. De fyra hjälpmedelscentralerna riktar sin verksamhet till hörselskadade (RPH-HÖR), rörelsehindrade (RPH-RH), synskadade (RPH-SYN) och särskolan (RPH-SÄR).

RPH-centralerna använder både ljud- och videokassetter i sin produktion. Jag vill i detta sammanhang erinra om att särskilda medel för videoproduktion vid RPH-HÖR har beräknats i budgetpropositionen 1982.

De Blindas Förenings Försäljningsaktiebolag tillhandahåller hjälpmedel för synskadade, ger service åt synskadade hantverkare och säljer bl. a. deras produkter. Bolaget säljer även oinspelade kassetter till en del taltidningar och till enskilda handikappade. De senare använder i stor utsträckning ljudkassetter för minnesanteckningar m. m.

Genom tillämpning av det tidigare redovisade systemet med skattefria köp kommer Bibliotekstjänsts AB försäljning av talböcker inte att belastas av skatten. Motsvarande gäller för dagstidningsföretag som ger ut talutgåvor inspelade på kassett. I dessa fall bör någon särskild kompensation över statsbudgeten inte komma i fråga.

Till övriga angivna myndigheter, institutioner och organisationer bör en särskild kompensation utgå för de kostnadsökningar vid kassettköp som skatten medför, under förutsättning att förbrukningen uppgått till minst 1 000 ljudkassetter resp. minst 80 videokassetter per år. Det bör ankomma på regeringen att fatta beslut om i vilka fall kompensation skall ges. Medlen bör utbetalas från ett anslag i statsbudgeten. Detta har inte bara budgettekniska fördelar utan ger också en överblick över det totala antalet kassetter som används i handikappverksamhet.

Följande riktlinjer bör enligt min mening gälla vid fördelningen av kompensationen.

Kompensationen skall ge full täckning för de merkostnader som kassettskatten medför vid bandinköp i leverantörsledet. Den skall utgå i efterhand

och vara relaterad till förbrukningen. Flera utbetalningstillfällen per år bör dock kunna förekomma. Kompensationen bör utbetalas efter rekvisition.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer för kompensation för kassettskatt som jag nu har angett. Det ankommer på regeringen, eller på myndighet som regeringen bestämmer, att utfärda närmare föreskrifter.

Beträffande rekvisitionen av kompensationsmedel vill jag nämna att denna, när det gäller statliga myndigheter, givetvis sker under normalt myndighetsansvar. Beträffande organisationer och icke offentliga institutioner bör gälla att till rekvisition skall fogas av auktoriserad eller godkänd revisor styrkta uppgifter om att kassetterna använts för de nyssnämnda ändamålen. Jag avser att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

TPB har redan i dag centrala uppgifter när det gäller handikappades medieförsörjning. Biblioteket har utvecklat ett nära samarbete med Bibliotekstjänst AB när det gäller talboks-försörjningen i landet genom att företaget får använda av biblioteket framställda masterband för framställning av talbokskopior. Vidare utgår stöd till Sveriges dövas riksförbund via TPB för videogramproduktion. Mot bl. a. denna bakgrund har jag funnit det lämpligt att TPB anförtros att fördela kompensationen. Jag räknar med att TPB kan fullgöra denna uppgift inom ramen för befintlig organisation.

Med utgångspunkt i nuvarande förbrukning av kassetter inom de redovisade verksamhetsområdena beräknar jag för budgetåret 1982/83 ett medelsbehov om 4,5 milj. kr. till kompensation för kostnadsökningar till följd av kassettskatt. Medlen bör anvisas under anslaget Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader. För budgetåren därefter håller jag det för troligt att förbrukningen inte ökar mer än att en justering av kompensationsmedlen, motsvarande omkostnadsutvecklingen i allmänhet, blir tillräcklig. Om de på detta sätt uppräknade medlen bedöms inte räcka till, förutsätter jag att TPB redovisar vilka ytterligare justeringar som är nödvändiga att göra.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för stöd till produktion och utgivning av fonogram som jag har förordat.
2. godkänna vad jag har förordat beträffande stöd till utgivning av en musikhistorisk fonogramantologi,
3. godkänna de riktlinjer för en ändring av bidraget till Rikskonserterns fonogramverksamhet som jag har angett i det föregående,
4. godkänna de riktlinjer för kompensation för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av kassettskatt som jag har förordat.

I fråga om anslagsberäkningar återkommer jag i det följande.

8 Anslagsberäkningar för budgetåret 1982/83

Jag vill inledningsvis erinra om att jag, när jag i årets budgetproposition anmälde min avsikt att återkomma till regeringen med förslag om insatser på musik-, film- och bildområdena, också förutskickade att dessa kunde komma att beröra olika anslag under avsnitt B. Kulturverksamhet, såväl när det gäller anslagens storlek som fördelningen av medel under resp. anslag (prop. 1981/82:100 bil. 12 s. 13). Som jag tidigare har framhållit möjliggörs de insatser som jag här föreslår helt och hållet av en skatt på oinspelade kassetband. Det innebär att insatsernas omfattning kan komma att förändras från år till år. Om skatteintäkterna ökar eller minskar kan således bidragsgivningen förändras på motsvarande sätt.

Från denna utgångspunkt har jag bedömt det som mest praktiskt att beräkna medel för de insatser som kassettskatten möjliggör under ett enda anslag, även om ändamålen under detta anslag är av skilda slag. Denna anslagsteknik underlättar överblicken över de olika insatserna och gör det enkelt att i framtiden kunna följa upp förändringar i försäljningsvolym m. m.

De medel som erfordras för att ge kompensation till handikappade för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av kassettskatt bör enligt min mening inte anvisas under samma anslag som medel för insatser av nyssnämnda slag. Jag har funnit det vara lämpligast att sådana medel anvisas över anslaget Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader och att biblioteket fördelar medlen vidare.

Senare denna dag kommer jag att förorda att regeringen föreslår riksdagen att anvisa ytterligare medel till Sveriges dövas riksförbunds videogramproduktion under det nämnda anslaget till produktionskostnader.

B 20. Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader

I det föregående (avsnitt 6) har jag förordat att talboks- och punktskriftsbiblioteket skall fördela kompensation för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av skatt på oinspelade ljud- och videokassetband till verksamheter som syftar till att tillgodose handikappades behov av information m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader* för budgetåret 1982/83, utöver vad regeringen har föreslagit i prop. 1981/82: 100 bil. 12 och prop. 1981/82: 111, anvisa ytterligare 4 500 000 kr.

Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m.

1982/83 Nytt anslag (förslag) 31 500 000

Vid min medelsberäkning har jag utgått från följande. Inom parantes hänvisas till det avsnitt i det föregående där resp. ändamål har behandlats.

Ändamål	Belopp
Statens kulturråd för	
a) stöd till fonogramproduktion m. m. (4.1)	5 000 000
b) bidrag till tonsättare m. m. (5.1)	240 000
c) bidrag till nothyra (5.1)	170 000
d) särskilt bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper (5.2 resp. 5.1)	3 500 000
e) bidrag till notutgivning av samtida svensk musik (5.1)	190 000
f) särskilt bidrag till arrangerande musikföreningar (5.1)	2 000 000
g) bidrag till folkbibliotek för utvecklingsinsatser (5.2)	1 500 000
Musikaliska akademien för utgivning av musikhistorisk fonogramantologi (4.2)	500 000
Konstnärskommittén för särskilt stöd till bild- och formkonstnärer (3.2)	5 000 000
Styrelsen för Sveriges författarfond för särskilt stöd till författare (3.2)	3 000 000
Rikskonserter för stöd till frilansartister och skolkonsertverksamhet (5.1)	2 000 000
Till regeringens disposition för	
a) ersättning till rättighetshavare på musikområdet (3.1)	8 000 000
b) utredning av vissa distributionsfrågor m. m. (4.4)	400 000
	31 500 000

Jag förordar att ett nytt reservationsanslag, benämnt Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m., förs upp i statsbudgeten för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till verksamhet inom musik- och bildområdena m. m.* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 31 500 000 kr.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av kulturrådets rapport (1979:1) Fonogrammen i kulturpolitiken

1 Inledning

Statens kulturråd beslöt år 1976 att göra en utredning om det statliga stödet till fonogramverksamhet. Anledningarna var främst att rådet tyckt sig konstatera att förhållandena på fonogramområdet från kulturpolitiska synpunkter är mycket otillfredsställande och att rådet ville ha ett underlag för utvärdering av den av Rikskonserten bedrivna försöksverksamheten med fonogram.

Utredningsarbetet har letts av en arbetsgrupp vald inom rådets styrelse och nämnder.

2 Avgränsningar, definitioner, basfakta

I denna rapport definieras fonogram som en ljudbärare med inregistrerat ljud samt i förekommande fall dennas förpackning med text och bilder. Fonogramområdet definieras omfatta alla de resurser och processer som krävs för att tillverka, sprida och avlyssna fonogram.

Framställningen har koncentrerats till delar av fonogramområdet som f. n. upplevs som mest problematiska från kulturpolitisk synpunkt. Tillverkning av ljudbärare och olika typer av teknisk utrustning berörs endast mycket översiktligt.

Några av de termer som används nedan definieras på följande sätt:

Fonogrambolag är de enheter som svarar för fonogrammens utformning och som offentliggör dem. Dessa enheter kallas i andra texter även skivbolag, grammofonbolag och ibland fonogramproducenter.

Inspelningsbolag är de enheter som enbart tillhandahåller studiolokaler och teknisk utrustning samt spelar in fonogram men inte offentliggör dem.

Presseri- och kopieringsbolag är de enheter som svarar för massreproduktion av fonogram.

Distributionsbolag är de enheter som bedriver partihandel med fonogram.

Skivmärke är det varumärke som finns angivet på fonogrammens etikett och konvolut. Ett fonogrambolag kan ge ut fonogram på flera olika skivmärken.

Fonogramproduktion eller *fonogramutgåva* är ett antal fonogram med samma innehåll.

Repertoarområde är en viss typ av musik eller annat innehåll på fonogram.

I fonogramverksamhet ingår en rad led. De viktigaste är

- produktion, som omfattar produktionsplanering, inspelning, redigering samt massreproduktion
- distribution, som omfattar marknadsföring, grossist- och detaljhandelsförsäljning samt
- mottagande och användande.

3 Vissa riksdagsbeslut, förslag och utredningar som berör fonogramområdet

Konsertbyråutredningen lade fram förslag till samlade statliga insatser på fonogramområdet. Denna utredning ledde inte till något definitivt ställningstagande till det statliga engagemanget på fonogramområdet. Det konkreta resultatet blev att Rikskonserter år 1973 fick medel för att under en treårsperiod vidareutveckla sin redan inledda försöksverksamhet med produktion och distribution av fonogram. Rikskonserter har år 1977 avgivit en rapport där erfarenheterna av försöksverksamheten redovisas.

Den 1 januari 1979 inledde arkivet för ljud och bild sin verksamhet. Arkivet har bl. a. till uppgift att bevara de pliktexemplar av fonogram som under vissa förutsättningar skall lämnas enligt den nya lagen om pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar.

Av betydelse för fonogramområdet är även de nya avtalen mellan staten och Sveriges Radio med dotterföretag, den reform av den högre musikutbildningen som trädde i kraft den 1 juli 1978 samt den i budgetpropositionen år 1979 föreslagna ombildningen av elektronmusikstudion i Stockholm.

Bland de pågående utredningar vars förslag kan komma att påverka fonogramområdet är videogramutredningen, utredningen om upphovsrätt, massmediekoncentrationsutredningen samt utredningen om den nya informationsteknologin.

4 Forskning kring fonogram

Med tanke på att fonogrammen funnits i över 100 år och varit ett betydande massmedium sedan 1920-talet finns det förvånansvärt litet forskning om fonogrammen. Endast några få försök har gjorts att sammanfatta kunskaperna om fonogrammens allmänna betydelse i samhället och musiklivet. Större delen av forskningen inom fonogramområdet har gällt inspelnings-, uppspelnings- och massreproduktionsteknik. Några studier har gjorts i den internationella fonogrambranschens organisation och arbetssätt. I dessa studier berörs bl. a. vilka värderingar som styr verksamheten inom de stora multinationella fonogrambolagen, hur dessa är upp-

byggda, hur marknadsföringen sker samt fonogramindustrins betydelse för olika musiktipers förändring och utbredning.

Ett fåtal studier har gjorts över fonogramrådets ekonomi ur olika aspekter. Omfattande forskningsinsatser har gjorts för att beskriva och upprätta olika typer av förteckningar över fonogramutbudet, s. k. diskografiska hjälpmedel. För vissa länder finns sammanställningar av fonogramutbudets storlek och inriktning.

Särskild marknadsforskning bedrivs av fonogrambolagen. Denna forskning studerar egenskaper hos olika målgrupper. Resultaten används i marknadsföringskampanjer och är företagshemligheter.

Några få studier vid sidan av fonogrambolagens marknadsforskning har gjorts rörande fonogrammens användning och funktion för mottagarna.

I anslutning till arbetet inom kulturrådets fonogramgrupp har två större undersökningar av förhållanden på fonogramområdet i Sverige genomförts.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har studerat utvecklingen av pris- och konkurrensförhållanden inom fonogramområdet i Sverige under 1970-talet. Resultaten presenteras i SPK:s rapport *Pris- och konkurrensförhållanden på marknaden för grammofonskivor och tonband*. Denna studie omfattar uppgifter om fonogramindustrins och detaljhandelns struktur i Sverige, produktionen och försäljningens omfattning och inriktning, kostnader för olika typer av fonogramproduktion, kundservice, prisutveckling, lönsamhet m. m.

En studie av mottagarnas fonogramvanor och olika fonogramuppspelningsanläggningars spridning har utförts i samarbete mellan fonogramgruppens sekretariat och avdelningen för publik- och programforskning vid Sveriges Radio (SR/PUB).

En stor del av de fakta rörande förhållanden på fonogramområdet som relateras i denna rapport är hämtade från ovan nämnda två undersökningar.

En lång rad viktiga forskningsuppgifter kvarstår inom fonogramområdet. De kunskaper som i dag finns täcker endast ofullständigt vissa delar av området eller är företagshemligheter. Framtida fonogramforskning bör utgå från en helhetssyn på området som ett socialt, kulturellt och ekonomiskt system. För kulturpolitiska ändamål bör fonogramområdet utforskas med sikte på att kartlägga i vilken mån de förhållanden och processer som finns inom området leder till de av riksdagen fastställda kulturpolitiska målen.

5 Fonogramrådets ekonomi

USA är den utan jämförelse största marknaden för fonogram i världen. Där såldes år 1976 fonogram för 2,7 miljarder dollar. Den näst största

marknaden är Japan, där försäljningen dock uppgår till endast en fjärdedel av den i USA. Sverige ligger i totalt försäljningsvärde på nionde plats bland västländerna med en tjugondel av försäljningen i USA. Sverige har dock jämfört med andra länder den klart största försäljningen av fonogram per innevånare. Svenskarna köpte år 1976 fonogram för i genomsnitt 18 dollar per person. USA och Kanada hade den näst högsta försäljningen per innevånare: 13 dollar per person. Den svenska marknaden är internationellt sett en relativt viktig marknad, men är knappast så stor att svenska mottagares behov och önskemål kan påverka innehållet i de stora multinationella fonogrambolagens produktion.

Jämfört med övriga massmedier har i Sverige fonogramområdet under 1970-talet haft den i särklass snabbast ökande ekonomin. Fonogramområdets ekonomi ökade under perioden 1970–1976 med 106% jämfört med 38% för dagspress och tidskrifter och 23% för tv och radio. Denna ökning speglar ett mycket stort intresse för fonogrammen. Priserna på fonogram och uppspelningsapparatur har i stort sett varit oförändrade under 1970-talet.

Kostnaderna för fonogramproduktion i Sverige varierar kraftigt med typ av produktion. De genomsnittliga kostnaderna för produktioner med studioinspelningar eller live-inspelningar av mindre ensembler var år 1976 ca 110 000 kr. Den genomsnittligt försålda upplagan uppgick under perioden 1974–1977 till 9 500 exemplar. Vid en försäljning av ca 6 000 exemplar per utgåva har fonogrambolagen i genomsnitt fått täckning för sina kostnader.

Fonogramutgivningen i Sverige är alltså som helhet relativt lönsam. Utgivningen inom vissa repertoarområden är dock klart olönsam. Inom repertoarområdena västerländsk konstmusik, jazz och folkmusik var den genomsnittligt försålda upplagan endast 3 000 exemplar. Utgivningen inom dessa genrer gick med en genomsnittlig förlust på över 20 000 kr. per utgåva.

6 Produktion av fonogram

Till produktion av fonogram hör alla moment fram tills att fonogrammet massreproducerats. De olika momenten i fonogramproduktion kan utföras inom ett och samma bolag, men är vanligen uppdelade på en rad bolag. Dessa bolag kan tillhöra samma koncern eller ha olika ägare. Fonogrambolagen svarar för fonogrammets slutgiltiga utformning och offentliggör det.

Internationellt domineras fonogramproduktionen i västvärlden av ett tiotal multinationella koncerner. De fem största av dessa koncerner svarar för ca 60% av fonogramförsäljningen i västvärlden. Dessa koncerner är CBS (USA), EMI (Storbritannien), Polygram (Tyska förbundsrepubliken –Nederländerna), Warner Communications (USA) samt RCA (USA). Fonogramproduktion utgör endast en del av dessa koncerners verksamhet som i övrigt omfattar andra massmedier, elektronikprodukter m. m.

Varje koncern ger ut sina fonogram på en rad olika skivmärken. Alla koncernerna har dotterbolag utanför moderlandet. I Sverige har CBS, EMI och Polygram dotterbolag, som i sin tur äger andra bolag i Sverige. Dessa tre koncerner svarade år 1977 för 56 % av fonogramförsäljningen i Sverige.

Koncentrationen inom den internationella fonogrambranschen har gått snabbt under 1970-talet. Mindre bolag har köpts av de stora koncernerna. Det har lett till att de stora multinationella fonogramkoncernerna fått ett allt större inflytande över fonogramproduktionens innehåll i världen. De avgör i stor utsträckning vilka fonogram som skall erbjudas mottagarna i olika länder. Genom sina multinationella marknadsföringsapparater kan de skapa världsomfattande efterfrågan på vissa fonogram.

Förutom de ovan nämnda tre multinationella koncernernas dotterbolag finns i Sverige ett 60-tal fonogrambolag. De flesta av dessa bolag är omsättningsmässigt relativt små, men svarar för en från kulturpolitisk synpunkt viktig del av fonogramutgivningen i Sverige. De flesta av de små bolagen är specialiserade inom ett visst repertoarområde medan de större svenskägda bolagen oftast ger ut fonogram inom flera repertoarområden men med klar dominans för popmusik och dansmusik.

Fonogrambolagen i Sverige är organiserade i två olika organisationer. Svenska gruppen av International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI) har elva av de större bolagen som medlemmar inklusive de multinationella koncernernas svenska dotterbolag. Nordiska Icke-kommersiella fonogramproducenters förening (NIFF) har 19 medlemmar, alla små svenskägda bolag. De flesta fonogrambolagen i Sverige tillhör inte någon av dessa två organisationer. De oorganiserade bolagen är i allmänhet mycket små.

Vid sidan av fonogrambolagens produktion ges också ett antal fonogram ut varje år av föreningar och enskilda personer. STIM producerar varje år ett antal fonogramproduktioner som ett led i organisationens verksamhet att sprida kunskap om musik av svenska upphovsmän.

Den årliga svenska fonogramproduktionen har de senaste åren uppgått till mellan 800 och 900 utgåvor. Denna produktion består till största delen av originalutgivningar av svenska inspelningar.

Drygt 40 % av utgivningen innehåller dansmusik eller svensktoppsmusik. Konstmusik, popmusik och andliga sånger har vardera en andel av 12 % av utgivningen. Resterande ca 25 % består av fonogram för barn, jazz, folkmusik och övrigt. Jazz och folkmusik har främst utgivits av små svenska bolag. Övriga repertoarområden har i ungefär likartad utsträckning utgivits av bolag av alla typer.

I Sverige finns i dag relativt god tillgång på studios, inspelningsteknik och massreproduktionsresurser. När det gäller massproduktionsresurserna finns dock en risk att EMI genom sitt stora presseri i Åmål kan komma att få monopol i framtiden, vilket vore en icke önskvärd utveckling.

7 Import

Import av fonogram sker främst via svenska distributionsbolag som åtagit sig svensk agentur för ett utländskt fonogrambolag. Den svenska agenten håller vanligen inte exemplar av alla utgåvor från de utländska bolagen i lager i Sverige. Varje år importeras omkring 3 800 fonogramutgåvor till Sverige. Av de utgivningar som finns upptagna i de svenska distributörernas kataloger är ca 60 % importerade. De allra flesta fonogrammen importeras från USA eller Storbritannien, vilket tillsammans med de stora koncernernas internationella marknadsföringskampanjer innebär att dessa fonogram i dag dominerar utbudet i Sverige. När det gäller konstmusik kommer en stor del av utbudet från Tyska förbundsrepubliken. Trots att det finns en omfattande fonogramutgivning i alla länder i Europa och även i tredje världen kommer en mycket liten del av de fonogram som importeras till Sverige från andra länder än de tre ovan nämnda. Det är angeläget att upphäva det ensidiga beroendet av USA och Storbritannien och istället skapa kanaler för import av fonogram från många länder.

8 Marknadsföring, försäljning, distribution

Marknadsföring innebär en mängd olika åtgärder som har till syfte att sprida kännedom om att en viss fonogramproduktion finns tillgänglig för allmänheten. Hur marknadsföringen i detalj går till i olika fall beror i hög grad på det utgivande fonogrammets innehåll. I stort sett finns två grundsyner på fonogrammet, som också präglar marknadsföringen:

1. Fonogrammet ses i första hand som en vara och marknadsförs med samma metoder som andra varor. Mottagarna ses främst som köpare-konsumenter.

2. Fonogrammet ses i första hand som en del av kulturlivet, vilket innebär en marknadsföring där de olika utgåvornas kulturella funktion och innehåll sätts i centrum. Mottagarna ses som deltagare i kulturlivet.

Det första synsättet är idag det vanligaste inom fonogrambranschen och dominerar de kommersiella bolagens marknadsföring. Det andra synsättet kan finnas inom mindre sektorer av de stora bolagens verksamhet och är vanligt hos små icke-kommersiella fonogrambolag.

Synen på fonogrammet som enbart vara påverkar hela produktionsprocessen, där marknadsföring och marknadsforskning ses som en integrerad del i planeringen av utgivningens innehåll och utformning.

Marknadsföring sker genom en rad etablerade kanaler bl. a. radio, tv, press och olika typer av reklammaterial till detaljhandeln. Störst betydelse har etermedierna, vars roll i marknadsföringen utformats med utgångspunkt främst i förhållanden i USA, där betald reklam för fonogram i tv och radio spelar en viktig roll liksom program baserade på topplistor. Många

program i svenska etermedier bygger på utbudet i etermedier i USA och Storbritannien. Systemet med toppliste-program har accepterats även i Sverige, vilket kritiserats av bl. a. företrädare för de icke-kommersiella fonogrambolagen. Större delen av sändningstiden i svensk ljudradio upptas av musik på fonogram. Radions programpolitik när det gäller fonogram har en avgörande betydelse för fonogramutbudets och fonogramförsäljningens inriktning i Sverige.

Grossistförsäljningen av fonogram i Sverige ombesörjs dels av distributionsbolag som är direkt knutna till något eller någon grupp av fonogrambolag, dels fristående distributionsbolag. Bland de fristående distributionsföretagen finns dels vanliga distributionsföretag, dels rackföretag.

De fyra största distributionsföretagen i Sverige är organiserade i Grammofonleverantörernas förening (GLF). Dessa fyra bolag är EMI Svenska AB, Grammofon AB Electra, CBS Records AB samt Grammofonbolagens distributionscentral (GDC). De tre förstnämnda företagen är samtliga delar av respektive fonogrambolag medan GDC ägs gemensamt av fem fonogrambolag.

GLF-företagen har dominerat försäljningen av fonogram i Sverige hela 1970-talet. År 1976 uppgick deras andel av försäljningen till 87%. GLF fungerar i stort sett som ett oligopol som genom sin storlek sätter normer och gränser för all fonogramdistribution och -försäljning i Sverige.

Ett 40-tal övervägande små fonogrambolag distribuerar sina fonogram vid sidan av GLF. Några av dessa bolag sköter sin egen distribution medan andra överlåtit distributionen på fristående distributionsbolag.

De små distributörerna har med något undantag haft svårt att göra sig gällande, vilket är olyckligt eftersom dessa ofta företräder en kulturpolitiskt viktig repertoar.

Rackföretagen köper vanligen sina fonogram från andra distributörer. De upprättar sedan avtal med butikskedjor och butikägare om att få ställa upp ett rack (ställ) med rackbolagets skivor på de aktuella försäljningsställen. Rackbolagen svarar för urvalet av fonogram i racken och ser till att de fylls på. Butikägaren får provision på försäljningen.

F. n. finns tre större rackbolag i Sverige. Det största är Grammo Rack Service AB som ägs gemensamt av GLF-företagen. Rackbolagens andel av försäljningen har ökat snabbt sedan år 1974. År 1976 gick ca 27% av försäljningen genom rackföretagen.

Försäljningen av fonogram till enskilda kunder sker främst genom varuhus, musikfackhandel, radiofackhandel samt i rack genom en rad butikstyper, bl. a. dagligvaruhandel, bensinstationer och kiosker.

Totalt fanns 1976 omkring 6500 försäljningsställen. Endast ca 750 av dessa ställen hade särskild fonogramavdelning. 5750 sålde i rack. Därtill kommer 9 postorderföretag.

Fonogramförsäljningen i detaljhandelsledet präglas av många försäljningsställen som säljer relativt små volymer. Nästan vartannat försälj-

ningsställe sålde fonogram för mindre än 20 000 kr. medan ett 50-tal ställen sålde fonogram för mer än 1 milj. kr. år 1976.

Det har under 1970-talet skett en omstrukturering från försäljning via musik- och radiofackhandel med branschkundig personal till försäljning i rack på en rad små försäljningsställen vanligen utan branschkundig personal å ena sidan och en koncentration till ett fåtal stora butiker i storstadsområdena å andra sidan. Butiker med särskild fonogramavdelning saknas i 80 % av tätorterna med färre än 10 000 innevånare.

Försäljning av fonogram på postorder förekom år 1976 hos i huvudsak nio företag. Den sammanlagda försäljningen hos dessa företag uppgick till 12 % av den totala försäljningen. Det största postorderföretaget Prestige AB ingår i Polygram-koncernen.

Försäljningen av fonogram har ökat kraftigt under 1970-talet. År 1970 såldes ca 9 milj. fonogram och år 1977 ca 21 milj. fonogram. Till den stora ökningen bidrar bl. a. införandet av kassetterna. Under de senaste åren har försäljningsökningen stannat upp och under år 1978 visar de preliminära uppgifterna någon nedgång i antalet försålda fonogram. Den svenska produktionens andel av den totala försäljningen har ökat under 1970-talet från ca en tredjedel år 1971 till nästan hälften år 1977. Försäljningsökningens stagnation har dock medfört en tendens till minskad andel av försäljningen för svensk produktion. I distributionsbolagens fonogramlistor fanns år 1977 ca 18 500 olika utgåvor av vilka 4 500 var svenska. 54 % av dessa utgåvor och 78 % av de sålda fonogrammen innehöll popmusik och dansmusik.

Koncentrationen av försäljningen till några få utgåvor är mycket stark. Under perioden 1 juli 1976—1 juli 1977 svarade 30 utgåvor, dvs. 0,15 % av det totala utbudet, för nästan 20 % av försäljningen. Detta speglar såväl de kommersiella bolagens koncentration av marknadsföringsresurserna till några få utgåvor som det mycket begränsade sortiment som når de flesta mottagare genom rackförsäljningen.

Den stora mängden rackförsäljningsställen hade år 1977 ett genomsnittligt sortiment på 130 titlar, så gott som enbart popmusik och dansmusik. Sortimentet är starkt koncentrerat till popmusik och dansmusik även hos andra typer av försäljningsställen. Det fanns år 1977 endast 300 försäljningsställen med ett sortiment på mer än 100 fonogram inom vartdera av repertoarområdena västerländsk konstmusik, folkmusik, jazz, andliga sånger, popmusik, dans- och annan populärmusik samt fonogram för barn.

Kundservicen är i allmänhet mycket dålig. Att beställa fonogram som inte finns i lager hos detaljhandeln är i praktiken så gott som omöjligt, utom hos ett fåtal specialbutiker med branschkundig personal. Detta beror bl. a. på att det inte existerar någon katalog över vilka fonogram som finns tillgängliga i Sverige utan informationen är spridd på en rad små kataloger och reklamblad från de enskilda fonogrambolagen.

Huvudorsaken till detaljhandelns omstrukturering och den dåliga kund-

servicen är den politik beträffande priser och leveransvillkor som drivits av GLF-företagen.

Det finns inga uttalade normer för prissättningen på fonogram. Priser och leveransvillkor varierar kraftigt i ledet mellan fonogrambolag och distributionsbolag liksom i detaljhandeln. I distributörsledet finns dock ett mycket fast grossistpris som i praktiken bestäms av GLF-företagen. Det fasta priset i distributörsledet kan ändras med hjälp av mängdrabatter.

Detaljhandeln har endast returrätt för felaktiga fonogram. Betalning till distributionsbolaget för levererade fonogram skall i regel ske inom 30 dagar från leveransen. Det största distributionsföretaget GDC har dessutom krav på att varje kund skall köpa för minst 25 000 kr. i första ordern och sedan för minst 25 000 kr. om året från GDC för att få leveranser från företaget. Detaljhandlare som inte kan uppfylla detta krav hänvisas till rackföretagen.

Distribution av fonogram via bibliotek utgör en relativt liten del av fonogramdistributionen. 75% av landets kommuner har någon form av fonogramverksamhet på biblioteken. Verksamheten med fonogram har fått olika utformning vid olika bibliotek. Vanligen finns möjlighet att lyssna till fonogrammen i bibliotekslokalerna och även möjligheter att få låna i varje fall vissa typer av fonogram. På landets bibliotek fanns år 1976 sammanlagt ca 370 000 musikärande fonogram varav hälften med västerländsk konstmusik. De flesta biblioteken köper sina fonogram från Bibliotekstjänst. Genom s. k. AV-häften erbjuder Bibliotekstjänst regelbundet ett urval fonogram till biblioteken. År 1977 erbjöds biblioteken på detta sätt ca 850 fonogramproduktioner. Bibliotekstjänst distribuerade detta år ca 37 000 skivor och musikkassetter. Inom fonogramområdet som helhet spelar bibliotekens verksamhet i dag en mycket liten roll.

9 Mottagande och användning av fonogram

År 1976 hade 63% av hushållen någon form av skivspelare och 52% kassetthandspelare. Större delen av svenska folket har alltså tillgång till uppspelningsapparat för fonogram i hemmet. Den tid svenska folket ägnar åt fonogramlyssning har fyrdubblats under 1970-talet från ca 55 timmar per person år 1970 till 200 timmar per person år 1976. En jämförelse mellan konsumtionen av olika massmedier visar att fonogrammens andel av den totala massmediekonsumtionen har ökat med 7,3 procentenheter mellan åren 1970 och 1976. Under samma period har radiolyssnandet minskat med 8,5 procentenheter. Detta förhållande måste tolkas som en gradvis förskjutning i svenska folkets lyssnarvanor från ljudradio till egna fonogram. En bidragande orsak till detta är förmodligen tillkomsten av kassetter som ju bl. a. ger möjlighet till inspelning av musik och annat från radio.

Fonogramlyssnandet upptar en stor del av tiden för personer i åldersgruppen 9–24 år. De lyssnar i genomsnitt ca en timme om dagen till egna fonogram och ca en timme till fonogram i radio. Fonogramlyssnande är det i särklass vanligaste sättet för ungdomar att möta musik. Personer över 40 år lyssnar i betydligt mindre utsträckning än yngre till fonogram.

Av den totala tiden för fonogramlyssnande ägnades år 1976 ca 64% åt popmusik och dansmusik, 8% åt folkmusik och visor, 7% åt västerländsk konstmusik och resten åt övriga genrer.

Pop- och dansmusikens andel av försäljningen är betydligt större än dess andel av den tid som ägnas åt fonogramlyssning, vilket ger belägg bl. a. för att popmusik förbrukas relativt fort. När det gäller fonogrammens användning och funktion finns förhållandevis få fakta. Fonogrammen kan användas i såväl kommunikationssyfte som i konsumtionssyfte. I det första fallet ingår fonogrammet oftast som en nödvändig del i en process – fonogrammet används på ett primärt sätt. I det andra fallet blir fonogrammet ofta en nödvändig bisak i en process där andra företeelser och sysslor står i centrum – fonogrammet används på ett sekundärt sätt.

Till den primära användningen av fonogram hör olika former av aktivt lyssnande, inlärningsprocesser och informationsprocesser. Till den sekundära användningen av fonogram hör olika former av "ljudkulisser" och "skvalmusik". En särskild form av sekundär användning är s. k. bakgrundsmusik på fonogram, dvs. den utpekulerat manipulativa musik som via speciella avspelningsanläggningar spelas upp för att öka produktionen på en arbetsplats eller omsättningen i ett varuhus.

Fonogrammen har stor betydelse för att forma barns och ungdomars medvetande. De använder ofta musik på fonogram som symbol för tillhörighet till en viss grupp eller identifierar sig med olika fonogramartister. Det är av stor vikt för barnens framtida världsbild och värderingar vilket fonogramutbud de får möjlighet att ta del av. Sociologiska undersökningar pekar på att ungdomens musikkontakter de senaste tio åren blivit allt mer ensidigt inriktade på vissa typer av popmusik, främst s. k. discomusik och hårdrock som produceras inom ramen för kommersiell fonogramverksamhet.

Fonogramintresset styrs i denna riktning av de kommersiella bolagens marknadsföring. Skolan har inte förmått att på ett utvecklande sätt knyta an till barns och ungdomars stora musik- och fonogramintresse. Ett sätt att göra detta vore att låta eleverna få pröva att spela in egna fonogram i någon form av medieverkstad.

Ett särskilt problem är förhållandet mellan levande musik och musik på fonogram. Musik på fonogram har under 1900-talet ersatt levande musik i många sammanhang, men musik på fonogram har också inspirerat till eget musicerande och givit spridning åt olika musiktyper. Inspelningsteknikens utveckling har lett till att musiken på fonogram i våra dagar allt mer blivit en särskild typ av musik som inte går att framföra levande. Tendenser som

innebär att det levande musikutbudet styrs av eller övergår till fonogramutbud måste motverkas. Musik på fonogram och levande musik bör ses som två musikformer med var och en sitt värde. Kulturpolitiken bör utformas så att dessa två former samspekar och kompletterar varandra.

10 Rikskonserters försöksverksamhet med fonogram

I rapporten "Fonogramverksamhet på försök 1965/66–1976/77" har Institutet för rikskonserters redovisat erfarenheterna av den vid institutet bedrivna försöksverksamheten med statligt stödd utgivning och distribution av fonogram. De senaste åren har denna utgivning omfattat 20–25 fonogram per år inom främst repertoarområdena västerländsk konstmusik, jazz och folkmusik. Sedan år 1973 har försöksverksamheten reglerats av riktlinjer givna av riksdagen.

Rikskonserters rapport om sin försöksverksamhet med fonogram har sänts ut för yttrande till ett antal intressenter på fonogramområdet. Kulturrådet har mot bakgrund av riksdagens riktlinjer, Rikskonserters rapport och yttranden över denna samt de fakta om fonogramområdet i Sverige som sammanställts under utredningens lopp gjort en utvärdering och bedömning av olika aspekter av Rikskonserters fonogramverksamhet. Enligt denna bedömning har verksamheten följt de givna direktiven. Med beaktande av att det rör sig om en försöksverksamhet bedriven under helt andra villkor än vanlig fonogramverksamhet bedöms den ha fått kulturpolitiskt positiva effekter och givit goda erfarenheter för en fortsatt statlig fonogramverksamhet. Riktlinjerna för en permanent statlig fonogramverksamhet bör dock få en något annorlunda utformning än de, som gällt för försöksverksamheten.

11 Fonogrampolitik i andra länder

En genomgång av olika dokument och en enkät riktad till en rad länders ambassader har visat att någon genomarbetad statlig politik för fonogramområdet knappast finns i något land. Däremot har vissa sektorer av fonogramverksamheten berörts av upphovsrättslagstiftning, ekonomisk politik, näringslivspolitik och kulturpolitik i många länder.

12 Förändringar och tendenser inom fonogramområdet under 1970-talet

Företagsstrukturen inom fonogramområdet har på det internationella planet genomgått en snabb koncentration och integrering. Den produktion

och försäljning som i början av 1970-talet var spridd på en lång rad bolag var år 1978 i hög utsträckning koncentrerad till fem multinationella koncerner som tillsammans svarar för över 60% av fonogramförsäljningen i världen. Denna koncentration av olika delföretag inom fonogramområdet till några få koncerner har gått allt snabbare under 1970-talets gång. För närvarande förbereder koncernerna en stor expansion i tredje världen under 1980-talet.

Fonogramförsäljningen i Sverige fördubblades i antal exemplar räknat mellan åren 1970 och 1976. Denna starka expansion har dock inte medfört ett större eller mångsidigare utbud av fonogram. De stora bolagens utbud har alltmer koncentrerats till några typer av utgåvor, främst s. k. superhits inom såväl populärmusik som västerländsk konstmusik och s. k. discomusik. Marknadsföringsresurserna har allt mer koncentrerats till dessa utgåvor, vilket speglas av att några få utgåvor svarar för en mycket stor del av försäljningen.

Stordriften och de långa seriernas lönsamhet samt att fonogramverksamhet inte kräver något större bundet kapital har gjort de stora bolagens verksamhet mycket lönande. Vinsterna i Sverige för de större bolagen uppgick år 1976 till mellan 21 och 125% , med ett genomsnitt på 55% på eget kapital.

Den snabba koncentrationen av repertoaren ledde i början av 1970-talet till reaktioner från musikergrupper som företrädde en repertoar som de stora bolagen inte ville ge ut på fonogram. Dessa reaktioner har lett till att en rad relativt små svenska fonogrambolag etablerats. I marginalen av den snabba försäljningsökningen har dessa bolag trots små resurser kunnat överleva ekonomiskt. Under 1977 och 1978 har försäljningsökningen stannat upp.

De flesta svenska fonogrambolag har förblivit mycket små, men spelar trots det en viktig roll i det svenska musikkivet, eftersom deras verksamhet är en betydelsefull länk mellan stora grupper av svenska artister och publiken.

Antalet försäljningsställen för fonogram har ökat kraftigt i Sverige under 1970-talet. Samtidigt har den genomsnittliga bredden i utbudet på försäljningsställena minskat dels genom att färre fonogram hålls i lager i affärerna, dels genom att konsumentupplysningen och kundservicen är så utformad att det är svårt att få upplysningar om och beställa fonogram som inte finns i lager på försäljningsstället. En allt större andel av försäljningsställena har inte själva hand om urval och inköp av fonogram utan har överlåtit detta på rackföretag eller centrala inköpsavdelningar. Det betyder att personalen på försäljningsställena i dag vanligen har mycket sämre branschkännedom än personalen hade i början av 1970-talet.

Den tid som ägnas åt fonogramlyssning har mångdubblats, särskilt stor är ökningen av fonogramintresset i de yngre åldersgrupperna.

1970-talet har kännetecknats av stereoteknikens definitiva genombrott

och en snabb utveckling av inspelningstekniken. En stor del av den studioinspelade fonogramproduktionen i dag innehåller musik som inte är möjlig att reproducera i levande framförande.

Grammofonskivan är i princip samma tekniska konstruktion i dag som när den uppfanns. Under 1970-talet har kassetterna också tillkommit. Bägge dessa medier lagrar ljud i analog form. Under 1970-talet har dock möjligheterna att överföra och lagra ljud i digital form utvecklats snabbt. Det innebär bl. a. att kvalitetsförluster i form av brus, sämre frekvensomfång etc. i överförings- och lagringsprocesserna kan elimineras.

Genom den mycket snabba utvecklingen av mikroprocessorteknik och minidatorer är det i dag tekniskt möjligt att lagra stora mängder ljud i digital form på mycket liten volym.

Digitalteknik utnyttjas bl. a. i de videoskivor som fr. o. m. år 1978 finns i handeln. Dessa skivor avläses med laser. Om de används enbart för ljudregistrering kan upp till 16 timmar stereoljud rymmas på samma yta som en konventionell LP-skiva.

Inom kort kommer minidatorer med stor minneskapacitet att finnas på marknaden till överkomliga priser. Dessa datorer kommer med all säkerhet att radikalt förändra hela situationen på bl. a. fonogramområdet.

Det är angeläget från kulturpolitisk synpunkt att staten fortlöpande följer den tekniska utvecklingen och också kan ta initiativ för att leda in följdriktningar av denna utveckling på fonogramområdet i banor som är förenligt med den statliga kulturpolitikens mål.

13 Fonogrammen i den framtida kultur- och samhällsmiljön

För att underlätta utarbetande av ett handlingsprogram där fonogrampolitiken fogas in i ett konkret kulturpolitiskt handlingsprogram presenteras en vision av fonogrammens framtida roll med utgångspunkt i mål för den statliga kulturpolitiken. Huvudpunkter i denna vision är bl. a. följande:

Den kunskap och den teknik som krävs för att yttra sig genom fonogram bör vara lätt tillgängliga för olika parter. Olika typer av fonogram bör vara lätt tillgängliga för olika grupper av mottagare. Fonogrammen bör inte användas på ett isolerande och passiverande sätt eller som flyktmedel. Processen att göra fonogram bör ses som en värdefull gemensam kulturaktivitet. Fonogrammen bör vara ett kommunikationsmedel mellan människor och medverka till en djupare förankring i den egna gruppens kultur.

Fonogramverksamhet kan inte styras av graden av lönsamhet utan av kulturpolitiska mål baserade på individers och gruppers behov. Kulturpolitiken bör motverka att fonogram används för att sudda ut delkulturer och skapa en utslätad minsta gemensamma nämnarens kultur. Olika mottagar- och användargrupper bör styra fonogramverksamheten – inte ett fåtal mediebolag. En snabb utveckling bör främjas mot utformningen av fonogrammen.

gramverksamheten som kräver mindre råvaruresurser och energi än den nuvarande.

Fonogram för barn bör ägnas särskild uppmärksamhet vad gäller konsumentinformation, utformning, konvolut och användning.

Invandrare och minoriteter bör ha tillgång till fonogram från den egna kulturen.

Det bör finnas möjligheter att experimentera med nya musikformer skapade direkt för fonogrammediet.

Äldre fonograminspelningar bör göras tillgängliga genom återutgivningar.

Fonogrammen bör användas för att sprida kännedom om svensk musikkultur i olika former. Några få främmande länders fonogramproduktion bör inte tillåtas dominera de internationella kontakterna på fonogramområdet.

Samhället bör på olika nivåer ta ett ökat ansvar för fonogramverksamhet av olika typer. Såväl produktion som distribution av fonogram bör i framtiden ske under större offentlig insyn och ökad demokratisk förvaltning.

14 Utgångspunkter för förslagen

Fonogramverksamhet utgör en stor sektor av kulturlivet. Att lyssna till fonogram hör jämte tv-tittande till de vanligaste fritidssysselsättningarna.

Innehållet och utformningen av fonogrammen påverkar människors medvetande och handlingsmönster. Därför är fonogrammen en kvalitativt viktig del av kulturlivet. Fonogrammen kommer av allt att döma även i framtiden att spela en betydande roll.

Fonogramverksamheten i Sverige styrs i stor utsträckning av beslut fattade utanför Sveriges gränser inom multinationella bolag. Dessa bolag har stora opinionsbildande marknadsföringsresurser som bl. a. utnyttjar modeföreteelser de själva eller andra grenar av kulturindustrin skapar genom t. ex. tv-serier eller eurovisionsschlagertävlingar.

Cirka 80% av de fonogramutgåvor som säljs i Sverige har utformats i något annat land. Större delen av dessa utgåvor liksom en stor del av de som produceras i Sverige är utformade med strävan att träffa vad som kallas "den största möjliga marknadens minsta gemensamma nämnare". Det betyder att flertalet fonogram är utformade med utgångspunkt i förhållanden och livsmönster i USA och England.

Givetvis är många fonogram med ett innehåll rotat i andra länders kultur värdefulla inslag även i det svenska kulturlivet. Vissa delar av de multinationella bolagens verksamhet på fonogramområdet i Sverige är klart förenliga med den svenska kulturpolitikens mål. Helhetseffekten av dessa bolags verksamhet står dock inte i samklang med de kulturpolitiska målen. Mycket av verksamheten har direkt negativa effekter.

Den svenska marknaden är relativt liten, vilket gör det svårt att med lönsamhetskrav producera och sprida fonogram med rötter i och formade för svenska livsmönster och olika gruppers särskilda behov. Den kvantitativt relativt obetydliga svenska kvalitetsproduktion som finns tillgänglig i dag har i stor utsträckning byggts upp under första hälften av 1970-talet. Detta var en gynnsam period med en årlig expansion av fonogrammarknaden på cirka 25%. Troligen är denna period av expansion nu slut. De ekonomiskt relativt svaga fonogrambolagens fortlevnad hotas i ett hårdnande marknadsläge med framväxt av nya kostnadskrävande tekniska processer och i konkurrens med de resursstarka multinationella bolagen.

Den levande musiken får redan ett omfattande stöd från samhället. Det är av stor vikt att staten går in med stöd också till fonogramverksamhet för att skapa garantier för ett rikt svenskt musikkliv och kulturliv i linje med den av riksdagen beslutade kulturpolitikens intentioner.

De följande förslagen är inriktade på

att garantera en i alla led – produktion, distribution och information – kvalitativt högtstående professionell fonogramverksamhet i Sverige och

att göra fonogramverksamhet som kreativ aktivitet och fonogrammet som uttrycksmedium lättare tillgängligt för flera människor.

Det nuvarande statliga provisoriska stödet till fonogramverksamhet är otillräckligt för att nå denna målsättning.

En fråga av stor principiell vikt är huruvida det statliga stödet till fonogramverksamhet skall kanaliseras till en eller flera statliga institutioner, om det skall ges till verksamhet i andra former eller omfatta bägge dessa alternativ. Verksamheten vid Rikskonserter har givit en rad goda erfarenheter. Trots sin relativt ringa omfattning har den haft betydelsefulla kulturpolitiska effekter. Ett direkt statligt engagemang i fonogramproduktion har många fördelar när det gäller att sätta kvalitetsnormer för olika delar av fonogramverksamheten. Många av de små fonogrambolag som svarar för svensk kvalitetsproduktion av fonogram är uppbyggda kring enskilda eldsjälar eller små föreningar. Detta förhållande gör dessa verksamheter relativt instabila även om de ekonomiska problemen bortfaller.

En direkt statlig verksamhet ger en stabilitet och kontinuitet inom icke-kommersiell fonogramproduktion, som indirekt underlättar verksamheten även för andra svenska fonogrambolag med icke-kommersiell inriktning. I det fall framtida strukturförändringar inom fonogramområdet skulle påkalla väsentligt ökat statligt engagemang i fonogramverksamhet kan denna utbyggnad lättare genomföras om fackkunskap och organisatoriska resurser redan finns inom en etablerad statlig fonogramverksamhet.

Fonogramverksamhet måste utformas och planeras med hänsyn till hela musikkivet, så att fonogramverksamhet och verksamhet med levande musik samspekar och kompletterar varandra. En förläggning av statlig fonogramverksamhet till Rikskonserter innebär att staten uppdrar åt en och samma institution att svara för insatser för såväl levande musik som

fonogramverksamhet, vilket i hög grad underlättar den önskvärda samordningen av insatserna.

Det är av stor vikt att staten också gör insatser för att de många svenska fonogrambolagen skall kunna fortsätta med en diversifierad och decentraliserad fonogramverksamhet. Många av dessa bolag spelar stor roll för vissa musikgenrer eller i vissa geografiska regioner. Många av de mindre bolagen har akuta ekonomiska svårigheter, vilket bl. a. framgår av ett antal stödansökningar som strömmat in till kulturrådet under utredningsperioden. Om någon form av stöd till dessa bolag inte kommer till stånd finns stora risker för att de tvingas upphöra med sin verksamhet och lämna fältet fritt för enbart kommersiell fonogramverksamhet.

Kulturrådet anser att stöd skall ges till såväl statlig som annan verksamhet. Stödet skall dels möjliggöra fortsatt fonogramverksamhet vid Rikskonserter, dels kanaliseras genom statens kulturråd till andra fonogrambolag. Detta stöd bör kompletteras med statliga insatser för förbättrad distribution och konsumentupplysning.

Underlag saknas för att fastställa en bestämd nivå på samhällets stöd till fonogramverksamhet såsom varande den i alla avseenden mest lämpliga. Genomgripande förändringar kan komma att äga rum inom området under 1980-talet. De framlagda förslagen får därför ses som åtgärder för att avhjälpa de mest akuta problemen.

De statliga insatserna måste i framtiden kontinuerligt anpassas till utvecklingen. En sådan anpassning kräver en fortlöpande vetenskaplig bevakning av fonogramområdet.

15 Konsumentinformation: Sveriges Radios ansvar

Arkivet för ljud och bild bör få i uppdrag att utforma en katalog över tillgängliga fonogram. Av praktiska skäl kan denna katalog inte omfatta samtliga fonogram som är tillgängliga i Sverige, utan bör inskränkas till dem som hålls i lager av olika distributörer.

Katalogen bör utöver uppgifter om enskilda fonogramproduktioner innehålla information rörande vilka distributörer som innehar svenska agenturer för olika fonogrammärken o. d.

Det synes lämpligt att en särskild arbetsgrupp tillsätts vid arkivet för ljud och bild för att i samarbete med olika intressenter (fonogrambolag, Sveriges allmänna biblioteksförning, fackhandel etc.) närmare fastställa katalogens utformning.

Radio och tv spelar en viktig roll när det gäller information om fonogram. Det är av stor vikt för fonogrammens roll i den framtida kultur- och samhällsmiljön att rundradioföretagen granskar sitt förhållande till olika delar av fonogrambranschen. Det är önskvärt att de utformar principer för sin användning av fonogram i programverksamheten som ansluter sig till samhällets kulturpolitik i stort.

Bevakningen av fonogramområdet sker för närvarande till stor del i form av program direkt eller indirekt baserade på försäljningsstatistik helt utan de inslag av kritisk granskning eller analys som förekommer när det gäller film, teater och litteratur. Flera allsidigt orienterande och kritiskt bevakande program om fonogram bör ingå i programutbudet.

Det är också önskvärt att de nya programbolagen undersöker förutsättningarna för att genom en gemensam upplysningstjänst eller i annan form göra det möjligt för allmänheten att få reda på vilka fonogram som spelats i radio och tv.

På utbildningsområdet är det angeläget att utredningen om gymnasieskolan uppmärksammar innehållet i undervisningen på de linjer som förbereder serviceyrken med kulturpolitisk anknytning, speciellt kontors- och distributionslinjen. Undervisningen i ekonomiska ämnen liksom utbildningen i anknytning till den direkta yrkespraktiken får inte helt utelämnas kulturpolitiska värderingar och yrkesetiska aspekter när det gäller hanteringen av kulturprodukter som fonogram och böcker.

Inom högskolans ram bör en påbyggnadsutbildning – förslagsvis 10 poäng – erbjudas bibliotekarier för att skapa en kader av fonogramkunnig personal vid våra bibliotek.

Informationen på fonogrammens konvolut är mycket betydelsefull för mottagarna. Stickprov visar att många av de fonogram som saluförs inte fyller de minimikrav som fastställts i överenskommelsen mellan konsumentombudsmannen och fonogrambranschen.

Det finns anledning för konsumentverket/KO att granska hur branschen efterlever överenskommelsen om konvolutens utformning. Om en sådan granskning – som kan förmodas – visar att överenskommelsen i många fall inte följs, bör en skärpning av övervakningen och en omvandling av överenskommelsen till en förordning övervägas.

16 Framtida fonogramverksamhet vid Rikskonserter

Fonogramverksamheten vid Rikskonserter bör under en treårsperiod byggas ut och förstärkas i olika avseenden. Dels bör produktionen ökas från nuvarande ca 25 fonogram per år till ca 50 fonogram per år. När det gäller verksamhet med levande musik har Rikskonserter i uppdrag att göra stödjande och konsulterande insatser. Rikskonserter bör få ett liknande uppdrag inom fonogramområdet, vilket innebär att institutet skall kunna hjälpa grupper och individer som vill ge ut enstaka fonogram med detta arbete. Stöd till andra fonogrambolag bör dock administreras av kulturrådet (se nedan).

Riktlinjerna för Rikskonserterns fonogramverksamhet bör mot bakgrund av gjorda erfarenheter få en något annorlunda utformning än under försökstiden. Kravet på att Rikskonserter endast skall ge ut sådana fonogram

som i olika avseenden kompletterar redan förekommande produktion har medfört en rad praktiska svårigheter. Fonogramverksamheten vid Rikskonserter bör i framtiden bedrivas med följande allmänna, grundläggande målsättning:

Fonogramverksamheten vid Rikskonserter skall bidra till

- ett mångsidigt svenskt musikliv i linje med den statliga kulturpolitikens intentioner
- en ökad tillgång till fonogram utformade på sådant sätt att de motsvarar kulturella och sociala behov och främjar ett aktivt förhållande till omvärlden
- en utveckling av alternativ till det kommersiella fonogramutbudet med utgångspunkt i olika mottagargrupperns behov och önskemål samt
- en ökad kunskap i utlandet om svenskt musikliv.

Vad beträffar produktionens innehåll skall Rikskonserters fonogram kunna omfatta många musikaliska uttrycksformer. Fonogrammen skall i huvudsak spegla svenskt musikliv och innehålla musik utförd av svenska musiker. Fonogram med annat innehåll skall dock kunna framställas, särskilt som led i kulturutbytesprojekt med andra länder.

Produktionerna skall ha en pedagogisk utformning för att bl. a. underlätta för nya mottagargrupper att använda dem. Härvid skall särskild hänsyn tas till möjligheterna att använda fonogrammen till studier eller annan verksamhet som i övrigt omfattar t. ex. musikutövande eller lyssnande till levande musik.

En stor del av Rikskonserters verksamhet med levande musik är riktad till barn och ungdom. Det har hittills inte varit fallet med fonogramverksamheten. Rikskonserters betydande erfarenhet när det gäller musikverksamhet för barn och ungdom bör också kunna utgöra grund för fonogramverksamhet för barn och ungdom. Det finns i dag mycket få goda fonogramproduktioner för barn. Ungdomen är den kommersiella fonogramindustrins huvudsakliga målgrupp och ges alltför få alternativ till det kommersiella fonogramutbudet.

Minst en tredjedel av Rikskonserters fonogramproduktion bör vara fonogram särskilt anpassade för barn och ungdom. Utgivningen bör i övrigt främst omfatta fonogram av typer som inte är väl företrädade genom annan icke-kommersiell fonogramverksamhet.

Rikskonserters fonogram bör spridas på ett sådant sätt att de blir tillgängliga för så många mottagare som möjligt. I första hand bör ett samhällsstött distributionsnät anlitas (se nedan).

De av Rikskonserter utgivna fonogrammen bör som regel hållas tillgängliga för allmänheten i minst 25 år.

Planeringen av fonogramverksamheten bör ske enligt en annan ordning än under försökstiden. Ett förslag till treårsplan för fonogramverksamheten upprättas varje år av fonogramavdelningen. Detta förslag tas upp till behandling i en fonogramkommitté. Denna kommitté består av tre med-

lemmar utsedda av statens kulturråd, två medlemmar utsedda av Rikskonserterers styrelse samt Rikskonserterers verkställande direktör samt fonogramavdelningens chef. De medlemmar som utses av Rikskonserterers styrelse respektive statens kulturråd behöver inte vara medlemmar av dessa styrelser.

Fonogramkommittén fastställer verksamhetsplanen och ger förslag till budget och anslagsframställning för fonogramverksamheten. Detta förslag förs vidare till Rikskonserterers styrelse för beslut.

Försöksverksamheten med fonogram vid Rikskonserter har visat att det inte är nödvändigt att bygga upp några större fasta tekniska resurser för att genomföra verksamheten. Det har dock ibland visat sig svårt att till rimliga kostnader få tillgång till teknisk utrustning. För att säkerställa tillgång till högt kvalificerad inspelningsteknik är det önskvärt att Rikskonserterer upprättar ett ramavtal med Sveriges Radio. Detta avtal skulle innebära att Sveriges Radio på vissa villkor garanterar Rikskonserterer tillgång till studio-lokaler, inspelningsteknik och tekniker mot att Rikskonserterer betalar en fast summa per år till Sveriges Radio. Även andra inspelningstekniska resurser skall kunna hyras av Rikskonserterer.

Rikskonserterer skall dock förfoga över en god redigeringsstudio samt mobil inspelningsteknik av hög standard. Dessa resurser skall kunna användas både i den egna produktionen och i samband med stöd till tillfälliga fonogramproducenter.

För genomförande av ovanstående uppgifter beräknas en personalstyrka vid Rikskonserterers fonogramavdelning omfattande 18 tjänster för produktion, marknadsföring samt stöd- och konsultverksamhet. Dessutom beräknas ett behov av 5 tjänster för distribution. De senare tjänsterna bör överföras till ett samhällsstött distributionsföretag, när ett sådant kommer till stånd.

Utbyggnaden av verksamheten bör ske etappvis under budgetåren 1980/81–82/83. Anslaget till Rikskonserterers fonogramverksamhet var budgetåret 1978/79 4,6 milj.kr. Den totala utbyggda permanenta verksamheten budgetåret 1982/83 beräknas inklusive kostnadsstegringar på 10 % per år fordra ett anslag på ca 11,7 milj. kr.

17 Stöd till fonogrambolag

Ett stöd till fonogramproduktion bör ha formen av ett förhandsstöd eftersom produktionen i de flesta fall medför relativt stora inspelningskostnader. Förhandsstöd kan ges i skilda former. De mest näraliggande formerna är att stödet utgår till enstaka projekt och produktioner eller till en samlad utgivning omfattande ett flertal produktioner. Ett förhandsstöd direkt till enstaka projekt och produktioner skulle emellertid resultera i en strid ström av ansökningar som skulle kräva oproportionerligt stora administrationskostnader.

Kulturrådet föreslår därför att stödet ges enligt den sistnämnda modellen dvs. till ett fonogrambolags verksamhet och grundat på en samlad beskrivning av den planerade verksamheten över en längre tid. Detta torde inte orsaka några större olägenheter för fonogramproducenterna eftersom de i allmänhet har någon form av långtidsplanering. En sådan konstruktion har också förordats av företrädare för de små svenska fonogrambolagen.

Stöd skall kunna utgå till svenska fonogrambolag och distributionsbolag med regelbunden utgivning av minst två fonogram per år samt till större fonogramprojekt som drivs inom ramen för andra organisationers verksamhet.

Stödet skall fördelas av statens kulturråd på grundval av ansökningar innehållande plan för två års produktion. Det synes lämpligt att stödet till fonogramproduktion avgörs i nämnden för teater, dans och musik. Bedömningarna av inkomna ansökningar skall ske efter samma riktlinjer som uppställts för Rikskonserters fonogramverksamhet.

Kulturrådet skall fatta sitt beslut med hänsyn till hela den i ansökan presenterade produktionsplanen och med hänsyn till en bedömning av det ekonomiska risktagandet.

Stöd av denna typ skall kunna ges till ett och samma fonogrambolag högst en gång under en tvåårsperiod.

Förutom det ovan beskrivna stödet till nyproduktion av fonogram bör även stöd utgå till nypressning av sådana grammofonskivproduktioner som av kulturpolitiska skäl bör finnas kvar på marknaden trots att företagsekonomiska förutsättningar för detta inte föreligger.

Stödet bör fördelas av statens kulturråd.

Stöd till ny upplaga skall utgå med högst 50 % av den kalkylerade kostnaden för en upplaga på 1000 exemplar. Den nya upplagan skall pressas i minst 1000 exemplar.

Stödet till fonogrambolagens kvalitetsproduktion bör byggas ut under en treårsperiod, budgetåren 1980/81–1982/83. Budgetåret 1980/81 bör stödet uppgå till 3 milj. kr. och följande budgetår ökas till 4,5 milj. kr. Stödets slutgiltiga nivå bör fastställas med ledning av erfarenheterna från det första verksamhetsåret 1980/81. Det bör dock tillsammans med stödet till fonogramproduktionen vid Rikskonserter omfatta minst 10 % av de svenska fonogramproduktionerna.

18 Distribution

Fonogramdistributionen fungerar i dag på ett från kulturpolitisk synpunkt mycket otillfredsställande sätt. Det är – särskilt utanför storstadsområdena – mycket svårt för mottagarna att kunna överblicka olika alternativ i fonogramutbudet eller få tag på vissa typer av fonogram. I praktiken inskränker sig urvalet ofta till det fåtal fonogramproduktioner med pop-

och dansmusik som för tillfället säljs i rackbolagets ställ i bensinmackar eller dagligvaruhandel.

En rad intressenter inom fonogramområdet har uttryckt missnöje med den nuvarande fonogramdistributionen. Enligt kulturrådets mening är avsaknaden av en effektiv distributionsorganisation, som arbetar från kulturpolitiska utgångspunkter, en avgörande brist på fonogramområdet.

Ett distributionsnät med stöd av samhället bör skapas för att

- garantera att ett mångsidigt utbud av fonogram blir tillgängligt för mottagarna i Sverige, såvitt möjligt oberoende av sociala och geografiska förutsättningar
- garantera distribution av de fonogram som produceras med stöd av samhället
- distribuera fonogram för speciella grupper såsom etniska minoriteter och barn
- distribuera fonogram för kollektiv användning i bl. a. skola och folkbildning
- distribuera fonogram från länder utanför den snäva krets som representeras av de stora distributionsbolagen t. ex. fonogram från tredje världen samt Öst- och Sydeuropa
- möta krav på distributionsapparat från biblioteken, bokhandeln och folkrörelserna samt
- motverka dominans för GLF-företagen när det gäller leveransvillkor och prisbildning.

Kulturrådet bör få i uppdrag att inleda förhandlingar med olika intressenter inom fonogramområdet angående bildandet av ett samhällsstött distributionsnät genom vilket bl. a. Rikskonserters fonogram skulle distribueras. Detta distributionsnät föreslås bestå av dels en central verksamhet, dels regionala verksamheter (regionala depåer).

Den centrala verksamheten skall ha som uppgift att

- distribuera fonogram som produceras av verksamhetens delägare och andra fonogram som produceras med samhällsstöd
- träffa avtal med olika fonogrambolag och tillfälliga fonogramproducenter rörande distribution av deras fonogramproduktioner
- träffa avtal med andra fonogramdistributörer och samarbete kring kulturpolitiskt angelägen fonogramdistribution
- importera fonogram för etniska minoriteter och andra fonogram av en typ som genom den nuvarande strukturen på distributionsområdet inte är tillgängliga i Sverige. Rikskonsserter skall i vissa fall kunna biträda med anpassning av dessa fonogram till svenska förhållanden
- leverera fonogram till fackhandel, bokhandel och bibliotek
- leverera fonogram till regionala depåer eller direkt till depåernas kunder
- driva en skivklubb av samma typ som Rikskonserters nuvarande skivklubb men med större sortiment samt
- bedriva postorderförsäljning också på annat sätt.

Med den centrala organisationen som huvudman bör till verksamheten knytas regionala depåer där lokala fonogrambolag, regionala musikinstitutioner, länsbildningsförbund, landsting och liknande intressenter kan gå in som medansvariga. Vid de regionala depåerna bör bedrivas aktiv, uppsökande försäljning till olika typer av återförsäljare i regionen såsom fackhandel, muséer, Folkets Hushörnor, arbetsplatsombud, föreningar, studieförbund, hembygdsgårdar, musiker etc. De regionala depåerna skulle få en särskild uppgift i att sprida lokalt producerade fonogram till AV-centraler och bibliotek, t. ex. mångfaldigade program från lokalradion, debattinlägg på fonogram från olika intressegrupper etc. Vid de regionala depåerna bör också bedrivas konsumentupplysning och rådgivning i fonogramfrågor.

Det samhällsstödda distributionsnätet bör i huvudsak finansieras genom ett pålägg på de distribuerade fonogrammens pris. Dessutom bör de resurser som i dag finns inom Rikskonserters distributionsapparat överföras till ett samhällsstött distributionsnät. Det bör också riktas särskilt stöd från stat, landsting eller kommuner till sådana delar av distributionsnätets verksamhet som är ekonomiskt olönsamma men önskvärda av kulturpolitiska skäl, t. ex. import av fonogram för vissa invandrargrupper.

Distributionen av fonogram via biblioteken har hittills spelat en obetydlig roll. I framtiden bör dock biblioteken spela en mer betydelsefull roll inte minst som förmedlare av information om fonogram. Utlåning av fonogram bör bedrivas i ökad utsträckning, men denna utlåning bör i princip vara selektiv till vissa mottagargrupper, t. ex. barninstitutioner. Biblioteken kan också spela en stor roll när det gäller förmedlingen av fonogram med företrädesvis lokalt intresse, t. ex. utlåning av kopior av vissa av lokalradions program.

Det är önskvärt att de ansvariga organen inom primär- och landstingskommuner inom ramen för de allmänna kulturpolitiska riktlinjer som gäller inom respektive kommuner närmare definierar bibliotekens, AV-centralernas och andra kulturinstitutioners uppgifter inom och ansvar för verksamheten med fonogram.

19 Avgift för privat kopiering av fonogram

Under de senaste åren har lyssnande på ljudkassetter tilltagit särskilt bland ungdomen. I denna grupp är lyssningen i dag mer omfattande än lyssningen på grammofonskivor. Kassetternas genombrott har också gjort det lättare att kopiera fonogram för privat bruk. Denna kopiering är fullt legal, vilket den bör vara även i framtiden. Den för bl. a. med sig större möjligheter för individerna att sammanställa sina egna fonogram utifrån egna behov och önskemål. Den ökade kopieringen får emellertid från fonogrampolitiska synpunkter också negativa verkningar. I de fall kopiering ersätter ett inköp av fonogram sker ett inkomstbortfall för upphovs-

rättsinnehavare och fonogrambolag. Frågan om ersättning för detta bortfall förutsätts tas upp av upphovsrättsutredningen.

Stagnationen i fonogramförsäljningen åren 1977-1978 kan till stor del förklaras med en intensifierad kopieringsverksamhet. Om möjligheterna att låna fonogram på biblioteken byggs ut kommer möjligheterna till kopiering att bli större än i dag med ett ökat inkomstbortfall för upphovsrättsinnehavare och fonogrambolag som följd. Detta kommer för fonogrambolagens del att innebära att allt flera produktioner inte bär sina egna kostnader, vilket medför ett minskat utbud. Denna minskning kommer att drabba den svenska produktionen i första hand eftersom denna utgivning i allmänhet enbart har Sverige eller Norden som marknad. Minskningen kommer också att innebära att färre fonogram importerar. Det är sannolikt att minskningen i hög grad drabbar kulturpolitiskt angelägen produktion, vilket kommer att ställa stora krav på stöd från samhället.

Det är i princip rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Det är också i princip rimligt att upphovsmän och musiker får ersättning för det ekonomiska avbräck som vållas genom kopieringen. I vilka former detta skall ske bör klargöras av upphovsrättsutredningen.

Vid sidan av en eventuell upphovsrättslig ersättning bör alltså en särskild avgift tas ut. Storleken och formerna för denna avgift bör i första hand fastställas i samordning med de förslag som väntas från upphovsrättsutredningen. Skulle en sådan samordning inte vara möjlig föreslår kulturrådet att en avgift på 2 öre per spelminut på oinspelade kassetter införs från 1 juli 1980, dvs. en avgift på 1:20 på den vanligaste typen av kassetter med 60 minuters speltid. Avgiften bör tas ut i grossistledet på sådana kassetter som levereras till detaljhandeln. En sådan avgift beräknas budgetåret 1980/81 inbringa bort emot 30 milj. kr.

20 Förslagets genomförande

De i denna rapport framlagda förslagen bör genomföras så snart som möjligt, dvs. med början under budgetåret 1980/81. De olika anslagsbehoven är nedan angivna i respektive budgetårs penningvärde.

Under budgetåret 1980/81 bör Rikskonserters fonogramverksamhet ges permanent karaktär och bedrivs efter de nya riktlinjerna. Den byggs ut till en årsproduktion på 35 fonogram och personalstyrkan ökas i motsvarande grad. Anslag: 8,8 milj. kr.

Under 1981/82 ökas produktionen till 40-45 fonogram. Samtidigt överförs vissa tjänster till det samhällsstödda distributionsföretaget. Anslag: 9,7 milj. kr. Budgetåret 1982/83 ökas produktionen till 50 fonogram. Anslag: 11,7 milj. kr.

Övrigt stöd till fonogrambolag föreslås uppgå till 3,0 milj. kr. budgetåret

1980/81 samt 4,5 milj. kr. budgetåret 1981/82. Anslaget för 1982/83 fastställs med ledning av erfarenheterna under det första verksamhetsåret. Därtill kommer att statens kulturråd för handläggningen av stödet beräknas behöva ett tillskott om 80 000 kr. fr. o. m. budgetåret 1980/81.

Budgetåret 1980/81 bör statens kulturråd få i uppdrag och medel för att genomföra förhandlingar med olika parter angående bildandet av en ny distributionsorganisation. Anslag: 0,2 milj. kr.

Budgetåret 1981/82 bör den nya organisationen starta sin verksamhet. Anslaget kan beräknas först efter genomförda förhandlingar.

Under budgetåret 1980/81 utformas fonogramkatalogen vid arkivet för ljud och bild. Anslag efter särskild anslagsframställan. Senast budgetåret 1982/83 fastställs de permanenta formerna för fonogramkatalogen liksom det reguljära statsbidragets storlek.

Avgift för privat kopiering av fonogram införs 1 juli 1980. Den årliga inkomsten till statskassan beräknas uppgå till bort emot 30 milj. kr.

Sammanfattning av särskilt yttrande

I ett särskilt yttrande av ledamöterna Bertil Jansson och Inge Johansson anförs att samhället mera kraftfullt och radikalt än vad kulturrådet föreslår måste angripa kommersialismens negativa verkningar på fonogramområdet. I yttrandet föreslås därför att

- frågan om en skatt på fonogram skyndsamt utreds med syfte att införas fr. o. m. den 1 juli 1980. Beskattningen bör inte omfatta fonogram som utges med statligt stöd
- stödet till fonogrambolag blir större och utgår med 5 milj. kr. under det första året och 7 milj. kr. under det andra
- 2 milj. kr. anvisas under budgetåret 1980/81 för en försöksverksamhet med massmarknadsutgivning av fonogram. I likhet med massmarknadsutgivningen av kvalitetslitteratur – En bok för alla – skulle en sådan utgivning kunna stödja och stimulera det lokala arbetet i föreningar och på arbetsplatser med att skapa intresse för seriöst syftande kulturaktiviteter.

Sammanfattning av remissyttranden över kulturrådets rapport (1979:1) Fonogrammen i kulturpolitiken

1 Allmänna synpunkter

Kulturrådets rapport har vid remissbehandlingen fått ett i stort sett gynnsamt mottagande. Den betraktas som en välkommen genomgång av fonogramfältet och anses därigenom i fortsättningen få stort värde som informationskälla på området. En bred remissopinion delar rådets uppfattning att fonogrammen spelar en väsentlig roll i svenskt kulturliv, och därför förtjänar uppmärksamhet i ett kulturpolitiskt perspektiv. Remissinstanserna ansluter sig också överlag till uppfattningen att samhällliga åtgärder krävs för att säkerställa ett mångsidigt och kvalitativt högtstående fonogramutbud i Sverige.

Utan att ta ställning till rapportens förslag om fonogramstöd delar *riksrevisionsverket* (RRV) uppfattningen att fonogram bör ses som ett viktigt inslag i statens kulturpolitik. För att rapportens allmänna målsättning skall kunna förverkligas är det dock enligt RRV väsentligt att även efterfrågesidan påverkas av eventuella statliga insatser.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) ser rapportens förslag som ett värdefullt led i ansträngningarna att främja de av riksdagen beslutade kulturpolitiska målsättningarna. Ett vidgat statligt stöd på fonogramområdet anses angeläget för att nå dessa mål. UHÄ noterar att fonogramproduktionen till mycket ringa del ägnats åt det talade ordet. Registrering och bevarande av det talade ordet är av stor betydelse för forskning och utbildning på många områden, och UHÄ skulle därför finna det önskvärt att detta område blev beaktat i större utsträckning.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) ansluter sig till de i rapporten framförda synpunkterna på fonogrammen i den framtida kultur- och samhällsmiljön. DOVA anmärker emellertid att rapporten utan vidare uppfattar fonogram som musikfonogram. Fonogram med lyrik, dramatik, dialektupptagningar etc. faller därför utanför begreppet, vilket bl. a. drabbar det primära syftet med DOVA:s egen verksamhet, nämligen att bevara och levandegöra äldre tiders kultur.

Statens ungdomsråd anser att rapporten ger en konkret och positiv bild av hur fonogrammen skulle kunna berika och stimulera vår kultur. Rådet anser också att om den rådande utvecklingen fortsätter, så kommer säkert mer långtgående åtgärder att krävas om den kulturpolitiska målsättningen skall kunna garanteras.

Upphovsrättsutredningen understryker att rapporten innehåller en värdefull samling information i olika hänseenden rörande produktion, distribution och användning av fonogram i Sverige i dag, men anmärker att

rapporten saknar direkta förslag till lagstiftningsåtgärder och innehåller vissa tveksamma sakuppgifter. Bl. a. påpekar utredningen att de flesta länder faktiskt tillträtt gällande internationella konventioner på det upphovsrättsliga området, medan däremot skyddet för övriga rättigheter internationellt sett är mera begränsat.

Videogramutredningen delar rapportens uppfattning att det krävs ett ökat samhällsansvar för alla medier, och att detta i största möjliga utsträckning ska läggas lokalt. Handläggningen av kultur- och mediefrågor bör samordnas på den statliga sidan, och riktlinjer bör dras upp för en sammanhållen statlig mediepolitik.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) saknar i rapporten kriterier för vad som avses med kulturpolitiskt värdefull fonogramproduktion. Nämnden riktar också anmärkningar mot rapportens presentation av fonogrambranschen i Sverige såsom dominerad av några få multinationella bolag och Grammofonleverantörernas förening (GLF). På vilket sätt dessa företag skulle styra de övriga bolagen och hindra kulturpolitiskt viktig produktion redovisas inte, menar SPK. SPK uppger att andra bolag endast i enstaka fall har erhållit direkt eller indirekt stöd från GLF-företag, och att tillgången på inspelnings- och reproduktionsresurser som inte är bundna till större grammofonbolag är relativt god. SPK noterar vidare att avkastningen på det arbetande kapitalet har varit genomsnittligt högre i icke GLF-anslutna bolag än i GLF-företagen. SPK vänder sig också mot rapportens påstående att prisdämpande åtgärder f. n. inte behövs. Tvärtom behövs en aktiv prisövervakning, främst på grund av GLF:s dominans som orsakat prisanpassning i andra bolag och leder till prisstelhet i grossist- och detaljistledet. Flertalet butiker får dock sina leveranser genom andra grossister/rackföretag än GLF-företagen.

Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och *Rikskonserter* är i stort sett överens med kulturrådet om betydelsen av en alternativ fonogramproduktion och vill liksom rapporten understryka vikten av en ordentlig satsning på fonogram för barn och ungdom.

Musikaliska akademiens styrelse hälsar med stor tillfredsställelse att det nu föreligger en förhållandevis fyllig och välunderbyggd studie över fonogramsituationen. Styrelsen varnar dock för risken att bedöma hela fonogramområdet utifrån popmusiken. Popmusiken representerar en mindre del av den totala fonogramförsäljningen och många andra styrfaktorer än de som behärskar denna genre måste beaktas och förmodligen påverkas genom kraftfulla insatser från statligt håll och från intresseorganisationer av skilda slag.

Svenska Institutet noterar att rapporten koncentrerar sina förslag till åtgärder som avser produktion, distribution och information i Sverige, och anser att ett kraftigt ökat statligt stöd till spekulationsfria insatser i samtliga dessa led är påkallat.

Landsorganisationen i Sverige (LO) menar att rapporten ger en mycket

intressant beskrivning över rådande förhållanden på fonogrammarknaden, och anser att kraftfulla åtgärder krävs om de kulturpolitiska målen från 1974 skall kunna hävdas. LO finner att utredningen inte helt lyckats finna förslag som i någon större utsträckning kan både erbjuda alternativ till och begränsa det dominerande kommersiella inflytandet. Trots vissa brister kan LO tillstyrka förslagen, som dock måste vidgas till att också omfatta de förslag som framförs i det särskilda yttrandet.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) uttalar sin positiva inställning till rapportens förslag som syftar till att motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet. I likhet med rapporten anser TCO att omedelbara kulturpolitiska åtgärder är nödvändiga om en i alla led kvalitativt högtstående professionell fonogramverksamhet i Sverige skall kunna garanteras.

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) efterlyser en diskussion om hur långt statliga insatser bör gå och i vilken utsträckning en verksamhet bevarar sin karaktär när den blir statsunderstödd. Eftersom företagen lever i vikande konjunkturer och utbudet av smal musik därför drabbas först, kan det dock vara motiverat med ett statligt stöd på detta område. SAF vänder sig emot att rapporten använder begreppet kommersialism för att beteckna en lönsam men kulturpolitiskt undermålig produktion. Att lönsamhetskrav skulle utesluta fonogramutgivning som uppfyller kulturpolitiska krav är enligt SAF ett felaktigt antagande. SAF anser också att rapporten präglas av uppfattningen att staten bättre än den enskilde konsumenten kan avgöra vad som skall konsumeras eller ej, och menar att det borde vara självklart att den enskilde individen tilltros förmåga och omdöme att själv välja sina fonogram.

Kooperativa förbundet (KF) instämmer i rapportens kritik av GLF-företagens pris- och leveranspolitik, vilken anses begränsa KF:s möjligheter att vara ett alternativ till den på företagsvinst inriktade kulturdistributionen. I likhet med vad som anförts i det särskilda yttrandet beklagar KF att rapporten ej tagit upp frågan om en massmarknadsutgivning av fonogram till närmare utredning. Ett prisbilligt alternativ i fonogramutbudet torde bidra till att skapa intresse hos många konsumenter för sådana musikformer som nu har svårt att hävda sig på fonogrammarknaden.

Svenska musikerförbundet, Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) och Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI) betraktar rapporten som en värdefull sammanställning av den rådande situationen på fonogrammarknaden och ett viktigt underlag för nödvändiga kulturpolitiska reformer. Musikerförbundet instämmer i allt väsentligt i rapportens skissering av fonogrammen i den framtida kultur- och samhällsmiljön och understryker att produktion och distribution av fonogram i framtiden bör ske under större offentlig insyn och ökad demokratisk förvaltning. Förbundet menar också att regeringen bör pröva att i särskild

ordning anslå medel till den av Brevskolans förlag äskade försöksverksamheten med massmarknadsutgivning av fonogram.

Föreningen Svenska tonsättare (FST) vill varmt stödja vad som sägs i rapporten om konstnärlig och kulturell förnyelse. Däremot har rapporten inte berört problematiken om tonsättarens roll i fonogramproduktionen och inser inte vad det innebär ekonomiskt att producera fonogram utifrån tonsättarnas behov. FST kräver att detta område belyses.

Svenska tonkonstnärsförbundet välkomnar kulturrådets rapport som den första mer genomgripande analysen av ett svårgripbart fält. Även om den rent musikpolitiska analysen alltför ofta fått ge vika för en mer "marknadsinriktad" och teknisk analys, måste rapporten betecknas som oersättlig för den kommande debatten på området. Emellertid saknar förbundet ett samlat grepp på hela massmediesituationen, och menar att förslagen i alltför hög grad är baserade på dagssituationen. En grundläggande brist i rapporten sägs vara att den inte närmare behandlat yttrandefrihetsaspekten på fonogramområdet.

Föreningen Svenska populärauktörer (SKAP) stöder rapporten i sin helhet, men anser att utredningen inte har gjort några ansträngningar att bryta isoleringen i den statliga fonogramverksamheten. SKAP finner det angeläget att försöka ta vara på det intresse för "icke-kommersiella" produktioner som trots allt finns i grammofonbranschen. SKAP kan inte acceptera att prestige eller andra skäl förhindrar ett närmande mellan den kommersiella fonogrambranschen och Rikskonserter.

GLF, Svenska gruppen av the International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI) och *Nordiska icke-kommersiella fonogramproducenters förening (NIFF)* anser att rapporten faktamässigt är behäftad med många brister och felaktigheter. GLF och IFPI anser att fakta blandas ihop med rena värderingar och lösa påståenden, och att rapporten präglas av okunnighet om och en negativ inställning till den etablerade branschen. GLF menar att ett stort kommersiellt fonogrambolag också kan bedriva en icke-kommersiell verksamhet, och gränserna är flytande. Rapporten har inte heller enligt GLF gjort den nödvändiga distinktionen mellan ideologiska och kulturpolitiska målsättningar. Många fonogram som utges av ideologiska skäl uppfyller inte de krav man har rätt att ställa på fonogramproduktion, särskilt sådan som skall ha ett kulturpolitiskt värde. GLF anser också att den bästa metoden att styra en framtida fonogramkonsumtion i allra högsta grad är en fråga om hur skolan lyckas i sin musikbildande verksamhet.

NIFF hävdar att utredningens förslag till åtgärder inte på något avgörande sätt kommer att förändra den rådande situationen på fonogramområdet. *NIFF* anmärker också på rapportens definition av kommersiell och icke-kommersiell. Endast syftet med en verksamhet och hur det påverkar produktens kvalitet avgör om ett bolag är kommersiellt eller inte. Ett enskilt fonogram kan aldrig sägas vara icke-kommersiellt, och försäljningsstatistik kan aldrig i sig vara ett kriterium på kommersialism.

Sveriges jazzriksförbund och *SAMI* framhåller att musikkivet måste bygga på levande musik och direkt kontakt. Det är angeläget och viktigt att skapa förståelse för grundsynen att fonogram icke kan ersätta direktframförd musikupplevelse utan i första hand är att betrakta som komplement till levande musik.

Kulturnämnden i Luleå kommun hälsar med tillfredsställelse att kulturrådet gjort ett seriöst kartläggningsarbete av en av de mest genomkommerciellerade verksamheterna inom kulturlivet. Nämnden finner det emellertid svårt att få en ordentlig helhetsbild av ämnet innan videofrågorna och vissa upphovsrättsliga aspekter är tillfredsställande lösta, och anser det inte acceptabelt att rapporten inte åtminstone anger vägarna ur kommersialismen på fonogramområdet. Det är mycket angeläget att staten påtar sig ansvaret för fortlöpande tekniska investeringar och ett brett internationellt perspektiv.

Sveriges musikhandlares riksförbund hälsar med tillfredsställelse det intresse som kulturrådet visat fonogramverksamheten i Sverige, och menar att det finns behov av statligt stöd för utgivning av svensk musik. Rapportens kritik mot detaljhandeln beträffande dålig sortimentsbredd av inhemska musik är i viss mån motiverad. Däremot måste kritiken att kundservicen i allmänhet är mycket dålig bestämt avvisas.

Fortsättningsvis är sammanställningen grupperad kring betänkandets fem huvudförslag, nämligen

- fortsatt och utvidgad fonogramproduktion vid Rikskonserter
- stöd till enskilda fonogrambolag
- inrättande av ett statligt distributionsorgan för fonogram
- upprättande av en fonogramkatalog
- avgift för privat kopiering av fonogram

Avslutningsvis redovisas under rubriken Kultur och samhälle synpunkter som framförts i anslutning till vissa övriga förslag från kulturrådet.

2 Fortsatt och utvidgad fonogramproduktion vid Rikskonserter

Kulturrådet hävdar i sin rapport att Rikskonserterns fonogramproduktion väsentligt breddat det svenska fonogramutbudet. Verksamheten har också motverkat monopoliseringstendenser på området och har därmed indirekt hävdad de mindre svenska fonogrambolagens intresse. Rådet föreslår därför att Rikskonserterns fonogramutgivning skall fortsätta och dessutom utvidgas. Dels skall Rikskonserter producera fonogram helt i egen regi som hittills, dels också göra konsulterande och stödjande insatser för tillfälliga producenter. Produktionen skall inte heller, som under försöksverksamheten, inskränkas till att vara repertoarkompletterande. Utgivningen bör inriktas på att i vidare bemärkelse utveckla alternativ till det kommersiella utbudet, i samverkan med icke-kommersiella bolag och tillfälliga produ-

center. Produktionen skall i huvudsak spegla svenskt musikliv och innehålla musik utförd av svenska musiker, även om musik med annat innehåll också skall kunna framställas. Minst en tredjedel av produktionen skall utgöras av fonogram för barn och ungdom. Produktionsplaneringen skall handhas av en fonogramkommitté om sju personer, varav tre utsedda av kulturrådet och fyra av Rikskonserter.

Ett antal remissinstanser är rent allmänt positiva till rapportens förslag, nämligen *skolöverstyrelsen (SÖ)*, *UHÅ*, *DOVA*, *statens ungdomsråd*, *videogramutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *Rikskonserter*, *LO*, *TCO*, *KF* och *Sveriges kyrkliga studieförbund*. SÖ tillstyrker att produktionen blir alternativ, och anser det särskilt viktigt att minst en tredjedel anpassas till barn och ungdom. DOVA vill betona värdet av att Rikskonserter utgivning av svenskt visarkivs folkmusikinspelningar kan fortsätta, och anser det mycket väsentligt att fonogrammen utges såväl på gramfonoskiva som på kassett. Videogramutredningen anser att produktionen bör bedrivas som ett konkret alternativ till den rent kommersiella fonogramproduktionen, och betraktar de äskade anslagen som blygsamma. Rikskonserter vill särskilt framhålla uppgiften att utveckla alternativ till det kommersiella fonogramutbudet, och vill prioritera frågan om tillgång och nya lyssnare. Rikskonserter vill i första hand göra svensk musik med svenska musiker, men önskar friare händer att också producera utländska verk. LO understryker att ersättning till medverkande i Rikskonserter fonogramutgivning skall utgå enligt avtal, och TCO menar att stödet bör finansieras genom den avgift på oinspelade kassetter som föreslås i rapporten. Sveriges kyrkliga studieförbund anser det särskilt tilltalande att Rikskonserter skulle kunna hjälpa grupper och individer som vill ge ut enstaka fonogram.

Åtskilliga instanser är positiva till rapportens förslag som sådana under vissa förutsättningar eller med vissa förbehåll.

Musikhögskolan, *Musikaliska akademiens styrelse*, *Svenska musikerförbundet*, *FST*, *Svenska tonkonstnärsförbundet*, *SKAP* och *Svenska teaterförbundet* stöder den föreslagna, generella inriktningen för Rikskonserter fonogramverksamhet, men anser att upphovsmannakretsen och fonogramexpertis utanför Rikskonserter måste beredas plats i den föreslagna fonogramkommittén. Musikhögskolan, musikerförbundet och SKAP avvisar dessutom förslaget att en tredjedel av produktionen skall anpassas för barn och ungdom, dels på grund av definitionsvårigheter, dels därför att denna grupps förmåga att tillgodogöra sig olika slags musik är underskattad. Musikaliska akademien framhåller att stödet till Rikskonserter inte får medföra att andra små fonogrambolag med icke-kommersiell inriktning konkurreras ut. Musikerförbundet kräver att medverkande får ersättning enligt avtal. FST vill understryka att Rikskonserter utgivning bör omfatta musiktyper som är dåligt företrädade i annan fonogramverksamhet. I anslutning till rapportens förslag om ett ramavtal mellan

Rikskonserter och Sveriges Radio AB (SR) efterlyser FST ett liknande avtal mellan Rikskonserter och de statsunderstödda orkestrarna, och tillägger att ett avtal med Regionmusiken ytterligare skulle förbättra situationen. Tonkonstnärsförbundet efterlyser mer övergripande normer för kvalitetsproduktionen med hänsyn till genrer och uttrycksformer. SKAP anar i förslaget en fara för alltför mycket utländsk musik och ett åsidosättande av svensk kvalitativ populärmusik. *Förbundet Vi Unga* föreslår att Rikskonserterens tekniska resurser ställs till förfogande för enskilda eller grupper och folkrörelser som inte vill vända sig till de kommersiella bolagen.

Ett stort antal instanser tar inte direkt ställning varken för eller emot förslaget, men ger synpunkter eller har vissa invändningar.

Statskontoret kan inte finna tillräckliga och övertygande skäl för en utbyggnad av Rikskonserterens personalorganisation, och föreslår istället en intern rationalisering för ökad produktion till lägre kostnader, och en omfördelning av resurser som i dag disponeras för annan verksamhet. Lågprijslinjen i detaljhandelsledet anses också vara tämligen verkningslös som metod att nå "nya" grupper, åtminstone att döma av rapporten.

RRV anser att Rikskonserter bör ges möjlighet att avtala med andra fonogramproducenter för produktion och distribution av fonogram. En förutsättning är att privatproducerade fonogram uppfyller givna kvalitetskrav, och att kostnaderna kan nedbringas. Verksamheten bör också följas upp och utvärderas både beträffande kostnader och resultat för att möjliggöra en omprövning av dess form och målsättning.

SPK finner det inte klarlagt i rapporten att utbudet på producentsidan är så otillfredsställande att samhället bara därför bör ta initiativ till vad som kallas kompletterande utgivning. Eftersom Rikskonserterens kostnader varit höga, borde rapporten i större utsträckning ha prövat alternativa stödformer, och därvid granskat de olika stödformer som tillämpas av kommuner, organisationer och stiftelser. *SPK* menar att stödförslaget innebär en risk att rådande pris- och konkurrensförhållanden ändras inom vissa repertoarområden. Om en stor del av utgivningen av en viss repertoar blir subventionerad, och utgivningarna lågprissätts för att öka spridningen, kommer utgivningarna hos övriga företag inom dessa områden i en ogynnsam konkurrenssituation, vilket kan leda till att fonogrambolagen minskar sitt utbud av denna repertoar.

Riksradiön (RR) ställer sig positiv till rapportens förslag om tekniskt samarbete mellan RR och Rikskonserter. Detta bör regleras i avtal. RR anser sig dock i framtiden kunna erbjuda endast överskottskapacitet, såvida inte ett ramavtal klart anger storleken av det framtida teknikbehovet vid Rikskonserter.

Svenska Institutet noterar att Rikskonserter, som ett led i den föreslagna framtida produktionen, även skall kunna framställa fonogram med utländskt material som ett led i kulturutbytesprojekt med andra länder.

Institutet anser att bilaterala överenskommelser bör kunna vara en effektiv kulturutbytesform exempelvis i samarbetet mellan Sverige och utvecklingsländerna.

Centralorganisationen SACO/SR anser att om Rikskonserters fonogramverksamhet i fortsättningen skall kunna spela en roll som alternativ till fonogrambolagens produktion, måste Rikskonserters resurser disponeras så, att en bättre balans uppnås mellan kostnaderna för produktion och administration.

SAF uttrycker förvåning över att rapporten i sitt ställningstagande till Rikskonserters försöksverksamhet ignorerat den kritik som riktats mot Rikskonserter. Rikskonserter anses ha dragits med höga kostnader och brister i marknadsföring och distribution. Om Rikskonserter trots detta får fortsatt stöd, bör skälet vara behovet att säkra ett mångsidigt svenskt musikliv. Målet för verksamheten bör vara bästa möjliga lönsamhet, och resultaten av en inledande period bör utvärderas innan beslut fattas om vidare utökad stöd. En nödvändig förutsättning för bättre utnyttjande av tillgängliga resurser är ett samarbete mellan Rikskonserter och övriga fonogramproducenter, dvs. med alla lämpliga företag i branschen. *SAF* har inget emot ett ramavtal mellan Rikskonserter och *SR* för inspelningsteknik.

Svenska jazzriksförbundet, GLF, IFPI och *NIFF* anser att Rikskonserters kostnader varit onormalt höga, och kritiserar rapporten för att dessa siffror inte tydligare redovisats eller beaktats. *GLF, IFPI* och *NIFF* anser att stödet istället borde läggas på enskilda bolag och produktioner, vilket skulle ge kulturpolitiskt medvetna bolag och producenter bättre möjligheter att överleva. Följaktligen föreslår samma instanser att målsättningen för Rikskonserters fonogramverksamhet alltså bör begränsas till kompletterande repertoar, eftersom en alternativ produktion vid Rikskonserter skulle placera små och/eller icke-kommersiella bolag i ett ogynnsamt konkurrensläge. Av samma skäl hävdar *NIFF* att inga lönsamhetskrav skall läggas på Rikskonserters verksamhet, och *IFPI* föreslår att Rikskonserters utgivningar i fortsättningen skall inskränkas till inspelning av egen verksamhet samt produktioner som av olika skäl inte kan göras av fristående producenter. *GLF* förordar bättre samarbete mellan Rikskonserter och den etablerade grammofonbranschen, och anser att personer utanför Rikskonserter och kulturrådet måste få inflytande över vilka produktioner som bör bekostas med statliga anslag.

SAMI instämmer i behovet av ökat antal fonogram för barn och ungdom, men andelen bör inte enligt *SAMI* fixeras till en tredjedel på grund av definitionssvårigheter. Utgivningen vid Rikskonserter bör främst omfatta fonogram av de slag som inte är väl företrädade i annan fonogramverksamhet, oavsett om denna i övrigt är av kommersiell eller icke-kommersiell art.

Sveriges musikhandlares riksförbund menar att Rikskonserters verk-

samhet är ganska isolerad och inte kommer till sin rätt på grund av bristande effektivitet och marknadsföringskunskaper. En förutsättning för ökad omsättning sägs vara en ökad efterfrågan, vilket kan åstadkommas genom aktiv marknadsföring. Att skylla Rikskonserters bristande framgångar på de multinationella fonogramkoncernernas framgångar kan förbundet inte acceptera. Detaljhandelns kontakter med Rikskonsorter skulle kunna förbättras om Rikskonsorter visade större föreståelse för detaljhandelns konkurrenssituation.

Sveriges radioleverantörer, Svenska Hifi-institutet och Svenska magnetbandsinstitutet hyser uppfattningen att den logiska lösningen på finansieringsproblemen för samhällets stöd till kulturpolitiskt angelägen fonogramproduktion i första hand borde ligga i anslag från den generella beskattningen. I andra hand borde lösningen ligga i att lönsamma fonogramproduktioner bidrog till de mindre lönsamma, i enlighet med den modell som används inom filmbranschen.

Ett fåtal instanser är direkt negativa till en permanent och utbyggd fonogramverksamhet vid Rikskonsorter.

Musikvetenskapliga institutionen vid universitetet i Stockholm hävdar att Rikskonserters verksamhet varit orimligt dyr och ineffektiv, och anser att de statliga insatserna inte bör bindas så hårt till Rikskonsorter. Det vore bättre att utnyttja de samlade produktionsresurserna inom denna sektor genom inrättande av en statlig nämnd för fonogramproduktion. Efter nämndens prövning skulle medel fördelas som projektstöd till kulturpolitiskt angelägna fonogramprojekt, oberoende av producent.

Landstingsförbundet föreslår att i avvaktan på förslag från den sittande utredningen om regional musikplanering bör Rikskonserters fonogramverksamhet fortsätta som försöksverksamhet i enlighet med de i rapporten givna riktlinjerna för den centrala produktionens innehåll.

Medborgarskolan är starkt kritisk till en utbyggnad av Rikskonserters fonogramverksamhet, och föreslår att anslagen istället läggs som stöd åt enskilda fonogramproducenter och företag, som endast av ekonomiska skäl avstår från seriös produktion. Stödet skall gälla svensk musik och svenska artister, däremot inte s. k. alternativ produktion, oavsett bidragsmottagare. Rikskonsorter bör ges en enbart rådgivande och samordnande roll och Rikskonsorter bör få erforderliga resurser för denna verksamhet.

3 Stöd till enskilda fonogrambolag

Kulturrådet konstaterar att många mindre fonogrambolag bedriver en verksamhet som ligger i linje med den svenska kulturpolitikens intentioner. De senaste årens stagnation på området har dock medfört att många av dessa bolag råkat i ekonomiska svårigheter. Staten bör stödja små fonogrambolag som bedriver en för kulturlivet viktig verksamhet, inte

minst eftersom de resurser som läggs på Rikskonsertter till stor del blir bortkastade om inte stöd erbjuds även andra fonogramproducenter. Kulturrådet föreslår därför att statligt stöd skall utgå till enskilda bolag för projekt och produktioner eller till en samlad utgivning omfattande ett flertal produktioner. Stödet skall grundas på en samlad beskrivning av den planerade verksamheten över en längre tid och fördelas av kulturrådet. Ansökan om stöd skall omfatta en tvåårsplan över produktionen, en beskrivning av de enskilda produktionernas inriktning samt en ekonomisk kalkyl.

Ett antal remissinstanser ställer sig utan invändningar bakom betänkan-
dets förslag på denna punkt, nämligen *musikhögskolan i Stockholm*,
DOVA, *Svenska kommunförbundet*, *KF*, *Svenska jazzriksförbundet* och
Sveriges kyrkliga studieförbund.

Åtskilliga instanser är positiva till förslaget under vissa förutsättningar
eller med vissa förbehåll.

Svenska Institutet, *Svenska musikerförbundet* och *Svenska tonkonst-
nårsförbundet* ansluter sig till förslaget, men anser att det föreslagna stödet
är otillräckligt och bör höjas. Bland UHÄ:s underremissinstanser förordar
likaså samtliga som yttrat sig en bättre balansering mellan detta stöd och
Rikskonserters anslag.

Rikskonsertter ser det föreslagna stödet som ett utmärkt komplement till
Rikskonserters verksamhet, men anser att förslaget inte tillgodoser det
behov som ofta förmärkts beträffande fonogramproduktion av enskilda,
tillfälliga fonogramproducenter. Det framgår inte av rapporten om denna
typ av producenter skall erhålla något ekonomiskt stöd, och det är önsk-
värt att klarhet skapas på denna punkt.

Statens ungdomsråd, *Musikaliska akademiens styrelse* och *SKAP* är
positiva till huvudförslaget men ställer sig frågande till tvåårsperioden.
Ungdomsrådet avvisar förslaget att stöd skall utgå till ett och samma
fonogrambolag endast en gång under en tvåårsperiod, och menar att stöd
bör kunna utgå till varje produktion som uppfyller gällande kriterier,
oavsett om stöd tidigare utgått till det producerande bolaget. Musikaliska
akademien menar att förslaget om tvåårsperioder är oklart och kan medfö-
ra en onödig stelhet för produktionen. Förslaget att inkomna ansökningar
skall bedömas efter samma riktlinjer som uppställts för Rikskonserters
verksamhet kräver förtydligande och enligt akademiens mening delvis
också annan utformning. Rapporten sägs inte lämna några konkreta förslag
beträffande bedömningarna för stödet, men beslut bör bygga på beredning
av en särskild fonogramkommitté, dock ej Rikskonserters, som bör omfat-
ta representanter för alla viktiga berörda områden. SKAP är tveksamt till
att stödet enbart skall utgå till en samlad utgivning och inte till enskilda
produktioner. Det är orimligt att staten inte skulle kunna stödja en stor
satsning bara för att produktionen kan betecknas som "enskild" och inte
samlad utgivning. Varje stödprojekt bör prövas enskilt och efter enkla

regler av en särskild kommitté, liknande den som SKAP föreslagit för Rikskonserter, men ej densamma.

Som tidigare redovisats anser *Svenska jazzriksförbundet*, *GLF*, *IFPI*, *NIFF* samt *Medborgarskolan* att statliga anslag för kulturpolitiskt viktig fonogramproduktion hellre bör läggas på enskilda bolag än på Rikskonserter, framför allt för att uppnå högre effektivitet i produktionen, och för att undvika att skapa ett ogynnsamt konkurrensläge för små, enskilda bolag. Beträffande förmånstagarna råder delade meningar. *GLF* föreslår att även multinationella stora bolag erbjuds möjlighet till stöd för sin inhemska produktion, varigenom de skulle inspireras att jämka produktionen i en kulturpolitiskt önskvärd riktning. Också *SAMI* anser att innehållet är viktigare än formen. *SAMI* hävdar att uttrycksfrihet och mångfald måste vara de primära kriterierna för samhällsstödd fonogramverksamhet. Bolagets storlek är i detta sammanhang av sekundär betydelse. Det är dessutom svårt att bestämma gränserna mellan ett litet och ett stort bolag. Även *Svenska tonkonstnärsförbundet* efterlyser en definition av "fonogrambolag", och menar att större vikt måste fästas vid vilken musik bolaget producerar än vilken bolagsform det har. Risken för bulvanproduktioner är stor. *NIFF* däremot har en helt annan uppfattning, och anser att stöd till enskilt bolag måste grundas på en bedömning av bolagets totala verksamhet. Annars skulle stödet kunna tillfalla kommersiella bolags kulturpolitiska produktioner, varigenom dessa bolag skulle kunna frigöra kapital för ytterligare kommersialisering. Statens ansvar måste vara att stödja bolag med en inriktning som rymms inom ramen för de angivna kulturpolitiska målen. Både *GLF* och *SAMI* biträder förslaget att stödet administreras av kulturrådet, enligt *GLF* efter samma bedömningar och riktlinjer som skall gälla för Rikskonserterns verksamhet, och med ett stort inflytande för upphovsmän och musiker. *NIFF* framhåller däremot att den referensgrupp som rapporten vill placera under kulturrådet inte bör få innehålla någon representant från den kommersiella branschens sida, medan *NIFF*-representanter är självklara.

Ett antal instanser tar inte direkt ställning varken för eller emot förslaget, men ger synpunkter eller har vissa invändningar.

Statskontoret anser att omfattningen av ett eventuellt stöd till små fonogrambolag med icke-kommersiell inriktning bör avgöras i budgetprocessen. Ett sådant stöd bör i likhet med t. ex. litteraturstödet administreras av kulturrådet. Men mot bakgrund av de svårigheter som uppkommit inom det nuvarande systemet med nämnder och särskilda arbetsgrupper inom kulturrådet finner statskontoret tiden nu mogen att förutsättningslöst ompröva principerna för kulturrådets uppgifter, organisation och arbetsformer.

RRV anser att de framtida kostnadskonsekvenserna av förslaget borde ha belysts närmare av utredningen, som vidare borde ha övervägt vilka statliga insatser som kunde vidtagas för att främja efterfrågan på "stödd-

berättigade" fonogram. Detta synes särskilt angeläget då rapporten visat att ett statligt stöd med syfte att bl. a. sänka fonogrammens pris, med nuvarande bransch- och marknadsstruktur inte kommer konsumenterna till godo i önskvärd utsträckning. Om det föreslagna stödet kommer till stånd bör enligt RRV kulturrådet besluta om och fördela medlen.

SACO/SR anser att det föreslagna stödet dels är otillräckligt, dels knappast skulle skapa en önskad balans mellan Rikskonserter och de mindre fonogrambolagen. Om svenska fonogrambolags kvalitetsproduktion kunde stödjas mer än utredningen föreslagit skulle de mindre bolagen bättre hävda sig gentemot Rikskonserter, vilket utredningen själv påpekat är viktigt.

SAF tar bestämt avstånd från ett stöd med den föreslagna utformningen beträffande tvåårsplanen, produktionsinriktningen och den ekonomiska kalkylen. Om ett stöd utöver stödet till Rikskonserter införs, skulle detta kunna utgå direkt till musikinstitutionerna i likhet med stödet till internationellt kulturutbyte, vilket innebär att mottagarna kan fondera medlen. Ett sådant system skulle medföra den decentralisering av beslut och initiativ som kulturrådet eftersträvar, liksom också större professionalism i bedömningarna.

Svenska teaterförbundet vill inte föreslå ändringar till den föreslagna stödformen. Dock hade förbundet gärna sett att förslaget varit mer preciserat, bl. a. beträffande andelen statligt stödd produktion av den totala produktionen i relation till kostnaderna.

Sveriges musikhandlares riksförbund ställer sig tveksamt till förslaget om stöd till enskilda fonogrambolag, då det finns ett flertal producenter som har en mycket skiftande utgivning och en mycket skiftande omsättning. Kulturrådet borde istället fördela stödet i relation till respektive producents omsättning, självklart med en kontroll av stödets användning. Stödet bör inte enbart gälla själva produktionen, utan också direkta marknadsföringsåtgärder.

4 Inrättande av ett statligt distributionsorgan för fonogram

Enligt kulturrådets mening är avsaknaden av en effektiv distributionsorganisation, som arbetar från kulturpolitiska utgångspunkter, en avgörande brist på fonogramområdet. De stora distributionsföretagen har ett system av leveransrestriktioner och mängdrabatter som missgynnar små detaljhandlare och påskyndar en koncentration av fonogramförsäljningen till rackbolag och stora varuhuskedjor. Ett distributionsnät med stöd av samhället bör därför skapas för att säkerställa ett mångsidigt fonogramutbud i Sverige och garantera distribution av de fonogram som produceras med stöd av samhället. Distributionsnätet föreslås bestå dels av en central verksamhet, dels av regionala depåer.

Ett antal instanser är rent allmänt positiva till rapportens förslag, nämligen UHÄ, DOVA, videogramutredningen, Styrelsen för Musikaliska akademien, SACO/SR, Svenska musikerförbundet och SKAP. DOVA påpekar att lagerhållningen av fonogram i de flesta fall är minst sagt otillfredsställande. Beträffande fonogram som framställs med statligt stöd bör uttryckliga krav ställas på lagerhållning och vid behov nypressning. Videogramutredningen anser det angeläget att ett distributionsnät för fonogram får en sådan utformning att det också kan utnyttjas för spridning av videogram. Svenska musikerförbundet understryker att samtliga ingående parter måste få goda möjligheter att påverka den samhällsstödda fonogramdistributionens verksamhet och policy.

Ett antal instanser är positiva till förslaget under vissa förutsättningar, eller med vissa förbehåll.

Rikskonsserter anser förslaget välgrundat, men menar att problem uppkommer om Rikskonserters distribution inlemmas. Det kan bli svårt att bestämma marknadsföringen och hur den ska delas upp mellan produktionsföretaget och distributionsföretaget, och det är nödvändigt att producenterna får ett starkt inflytande i distributionsföretagets verksamhet och policy. Om ett statligt distributionsorgan inrättas, föreslås det överta huvuddelen av Rikskonserters distributionsuppgifter, dock knappast marknadsföringen.

KF menar att rapporten bara lämnar en skiss för hur distributionsbolaget skulle kunna byggas upp. *KF* vill instämma i förslaget att kulturrådet får i uppdrag att föra förhandlingar med olika intressenter om bildandet av ett sådant distributionsföretag. Detaljerat förslag till organisation och verksamhet samt en ekonomisk plan bör sedan gå ut till berörda parter för yttrande.

Svenska tonkonstnärslförbundet ansluter sig till huvuddragen i förslaget, men anser förslaget otillräckligt med hänsyn till marknadsens volym och till de förändringar av teknisk natur som redan aviserats. Förbundet delar uppfattningen i rapportens särskilda yttrande, vilket efterlyser en större förståelse för de etablerade folkörelsernas roll som traditionella kulturförmedlare.

Svenska jazzriksförbundet ser många fördelar med ett statligt distributionsbolag, men också problem. Flera små distributionsföretag kommer troligen av olika skäl inte att medverka. Det finns också risk för att ett statligt distributionsbolag inte släpps in eftersom den internationella marknaden är en total härva av olika distributionskontrakt. Förbundet anser dock att arbetet på att starta ett statligt distributionsbolag bör igångsättas snarast.

SAMI och *Svenska teaterförbundet* stöder huvudförslaget enligt rapportens riktlinjer, men är tveksamma till förslaget om regionala depåer och deras uppgifter. Det är naturligt att kulturrådet pekar på ett behov av lokal förankring för spridning av fonogram, men förslaget är oklart och det är

frågan om inte detta behov kan tillgodoses inom ramen för den centrala verksamheten.

Sveriges musikhandlares riksförbund har mot bakgrund av sina erfarenheter funnit det lämpligt att föreslå att det upprättas en ny fristående organisation som kan ta på sig både distributions- och marknadsföringsansvaret för fonogram, men då inte bara av inhemsk musik. Förbundet är berett att delta i en sådan organisation.

Ett antal instanser tar inte direkt ställning varken för eller emot förslaget men har vissa synpunkter.

Statskontoret avstyrker att frågan överlämnas till kulturrådet. Med hänsyn till de statsfinansiella, upphovsrättsliga och näringspolitiska aspekter som också måste beaktas i sammanhanget, förordar statskontoret att frågan om ett nytt distributionsnät för fonogram överlämnas till videogramutredningen eller annan offentlig kommitté direkt under utbildningsdepartementet.

RRV hävdar att något detaljerat förslag till hur organisationen skall byggas upp m. m. inte har presenterats. Enligt *RRV*:s mening bör det i den fortsatta behandlingen av utredningens förslag närmare övervägas huruvida möjligheter finns för den statliga fonogramproduktionen att repliera på redan befintliga distributionsnät för fonogram, videogram m. m.

Statens ungdomsråd ser det som positivt om kulturrådet får i uppdrag att inleda förhandlingar med olika intressenter på området i syfte att bryta den starka koncentrationen och styrningen av fonogramdistributionen.

Informationsteknologiutredningen påpekar att när statliga insatser för distribution av grammofonskivor övervägs, bör man noggrant beakta att det redan i dag går att överföra och lagra ljud i digital form på det allmänna datanätet. "Den framtida tekniken" ligger närmare än rapporten är medveten om.

LO finner att förslaget om ett nytt distributionsnät närmast är att betrakta som en skiss som måste bearbetas.

SAF ifrågasätter att ett av samhället stött och av myndighet förvaltad distributionsnät skulle lösa distributionsproblemet. Istället borde man i första hand i samarbete med existerande distributionsföretag försöka åstadkomma en förbättring. Visar sig denna väg oframkomlig måste det vara bättre att ge Rikskonserter resurser till marknadsföring och distribution än att upprätta en helt ny organisation för att lösa i huvudsak Rikskonserterers problem på distributionsområdet.

Seelig & Co anser beträffande distributionsproblemet att avgränsningen av sortimentet bör ägnas intresse. Den fysiska distributionen måste göras så ekonomisk som möjligt, vilket utesluter lagerhållning i regionala depåer, och borde också möjligen särskiljas från den aktiva uppsökande verksamheten. De ekonomiska svårigheterna i detaljistledet måste uppmärksammas. Det rika utbudet av klassiska och moderna fonogram i förening med ett begränsat konsumentintresse gör det svårare för detaljisten, lika väl

som för grossisten, att få kostnadstäckning för sina insatser. Möjligen kan statliga medel ställas till förfogande för att underlätta viss exponering/lagerhållning och viss anskaffning i detaljistledet. Återförsäljare och konsumenter måste också påverkas positivt.

GLF konstaterar att det inte finns något detaljerat förslag till distributionsorganisationens uppgifter och uppbyggnad, men att den uppenbarligen så småningom skall vara självfinansierande. GLF anser det viktigt att det nya organet inte får negativa effekter för butikerna, och det bör därför ha en kompletterande funktion. Erfarenheter från litteratursektorn har visat att central distribution har den icke önskvärda effekten att konkurrera ut lokala distributörer. GLF medverkar gärna i de föreslagna förhandlingarna för bättre distribution. Det gör också IFPI.

Ett fåtal instanser är direkt negativa till förslaget om ett statligt distributionsorgan.

Svenska kommunförbundet och *Landstingsförbundet* är ej beredda att tillstyrka förslaget om upprättande av en omfattande distributionsorganisation med centralt organ och regionala depåer. Förbunden föreslår att man avvaktar resultaten av den sittande utredningen om det regionala musiklivet, vilken även behandlar frågan om regional distribution av fonogram. Landstingsförbundet anser för övrigt att det knappast är troligt att ett nytt distributionsorgan automatiskt leder till ökad efterfrågan på svensk kvalitetsmusik. Alternativ produktion och distribution bör kombineras med kraftiga insatser av pedagogisk och uppsökande karaktär. Satsningar som skulle innebära stöd till decentraliserad produktion av fonogram har över huvud taget inte diskuterats av utredningen.

NIFF anser att det är i marknadsföringsledet statliga medel främst bör användas, inte i det rena distributionsledet. NIFF kan inte inse hur ett samhällsägt distributionsföretag skulle kunna utgöra en garanti för spridning av icke-kommersiella bolags fonogram. Den föreslagna organisationen påminner betänkligt om en byråkrati liknande Rikskonserter, och kan inte godkännas från effektivitetssynpunkt, långt mindre ur demokratisk synvinkel. Staten borde istället bilda ett rackbolag för icke-kommersiella fonogram.

Medborgarskolan vill bestämt avstyrka en uppbyggnad av nya kostnadskrävande organ för distributionsändamål. Rapportens förslag om regionala fonogramdepåer är värt att ytterligare begrunda. Länsbildningsförbunden borde här kunna spela en väsentlig roll. Likaså bör biblioteken och AV-centralerna kunna få vidgade uppgifter, enligt rapportens förslag.

Sveriges kyrkliga studieförbund menar att förslaget om ett samhällsstött distributionsbolag verkar vara en olämplig konstruktion. Förbundet utfärdar en varning för en stor distributionsapparat med allt vad det kan medföra av byråkrati.

5 Upprättande av en fonogramkatalog

En samlad katalog över fonogram tillgängliga i Sverige skulle enligt kulturrådet väsentligt öka möjligheterna för mottagarna att få information om fonogram, och skulle underlätta arbetet för detaljhandeln. En katalog över tillgängliga fonogram utgör också en förutsättning för en jämförande och kritisk granskning av fonogramutbudet i olika sammanhang. Därför bör arkivet för ljud och bild (ALB) få i uppdrag att utforma en katalog över tillgängliga fonogram. Av praktiska skäl kan denna katalog inte omfatta samtliga fonogram som är tillgängliga i Sverige, utan bör inskränkas till dem som hålls i lager av olika distributörer.

Ett antal instanser ställer sig utan invändningar bakom utredningens förslag, nämligen *DOVA*, *statens ungdomsråd*, *konsumentverket*, *Svenska kommunförbundet*, *RR*, *SACO/SR*, *Svenska musikerförbundet*, *NIEF* samt *SAMI*. Svenska kommunförbundet föreslår att möjligheterna att utnyttja befintliga fonogramuppgifter i Bibliotekstjänsts bibliografiska databas undersöks.

Ett antal instanser är positiva till förslaget under vissa förutsättningar, eller med vissa förbehåll.

Ett par av UHÄ:s underremissinstanser stöder förslaget. *Musikhögskolan* anser att uppslaget har så stort värde att det väl kan motiveras, trots att det kräver mycket stora arbetsinsatser. *Humanistiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* ansluter sig också till förslaget, men påpekar att en nackdel tycks vara att alla fonogram som inte lagerhålls i Sverige men väl är tillgängliga inte "existerar" enligt den föreslagna katalogen. Kanske vore det också möjligt att sprida information om det stora internationella utbudet.

ALB har inget emot att engagera sig i det föreslagna projektet, men hävdar att en katalog över i handeln tillgängliga fonogram ställer helt andra krav på arkivets resurser. Förslaget i rapporten är mycket skisartat och finansieringsform, ansvarsförhållanden vid lagproduktion samt katalogiseringssystem bör utredas särskilt. Förutsättningarna för videogramregistrering bör också utredas i detta sammanhang. *ALB* påpekar också att *GLF* sedan rapporten färdigställts har utgivit en katalog som svarar mot de krav som ställs på en lagerkatalog i rapporten.

KF menar att behovet av en katalog i och för sig är ostridigt, men som ett första steg bör *ALB* eller annan lämplig institution få i uppdrag att ytterligare utreda frågan om katalogens utformning, omfång och kostnad.

Ett antal instanser tar inte direkt ställning varken för eller mot förslaget, men ger synpunkter eller har vissa invändningar.

Statskontoret anser att förslaget är utformat i ytterst allmänna ordalag och inte ger underlag för någon bestämd mening. Statskontoret är ej berett att enbart utifrån de önskemål som redovisas i rapporten bedöma kraven på en fonogramkatalog för fackhandeln, än mindre möjligheterna att åstad-

komma en samproduktion med motsvarande planer på en beståndskatalog vid ALB. Olikheterna i behovsbilden kan vara stora och troligen väsentligt annorlunda än kraven på t. ex. en musikbibliografi. Statskontoret tillstyrker emellertid att frågan om katalogen blir föremål för en förutsättningslös utredning.

Videogramutredningen motsätter sig inte att ALB får i uppdrag att göra den föreslagna katalogen, ehuru tänkbara alternativ ännu inte prövats. Katalogen bör inte begränsas till de utgåvor som hålls i lager av olika distributörer i Sverige, utan bör omfatta alla program som är tillgängliga för allmänheten i landet. Det är tveksamt om ALB ska ta ut avgift för att i katalogen införa fonogram som inte omfattas av lagen om pliktexemplar. Avgiftsbeläggning skulle drabba dem som har störst behov att nå ut, nämligen de mindre producenterna.

Informationsteknologiutredningen påpekar att den föreslagna katalogen synes lämpa sig väl för teledatasystemet. Enligt utredningens mening bör man vid utarbetandet av en sådan katalog beakta att dess innehåll kan hållas tillgängligt för utnyttjande i teledata. På så sätt torde ALB:s uppgift kunna förbilligas.

Bibliotekstjänst AB noterar att den föreslagna katalogen inte planeras innefatta bedömningar, vilket är en brist och gör att katalogen inte kan ligga till grund för en utvidgning av bibliotekens musikservice. Bibliotekstjänst finner det också ogenomtänkt att bygga upp en ny databas med kataloguppgifter på ALB, då en sådan redan finns på Bibliotekstjänst med mer än 12000 uppslag. Denna kan byggas ut, varvid man med önskade intervaller kan ta fram såväl kataloger över nya titlar som kumulerade kataloger över flera års produktion. Det är av nationalekonomiskt intresse att Bibliotekstjänsts databas utnyttjas av andra avnämare än biblioteken. Bibliotekstjänst presenterar i sitt remissvar också en informations- och katalogiseringsmodell.

SKAP uppfattar förslaget så att katalogen skall innehålla alla i landet tillgängliga fonogram. I så fall är knappast ALB rätta instansen för redigering. Grammofonleverantörernas förening har redan en kontinuerlig katalog. SKAP anser det naturligt att Rikskonsertter, GLF och övriga producentcenter gör en gemensam katalog, vilket skulle ge bättre möjligheter att hålla katalogen aktuell. SKAP anser det självklart både från besparings- och effektivitetssynpunkt att ett sådant samarbete rekommenderas.

Svenska jazzriksförbundet påpekar att det redan finns en katalog av den typ som efterlyses, nämligen GLF-katalogen. Denna bör kompletteras med klassiska fonogram och ej lagerförda fonogram. Fonogram som nu faller utanför ordinarie kataloger måste på något sätt komma in. Lämpligast torde detta kunna ske via den arbetsgrupp vid ALB som föreslagits i rapporten. Kostnaderna bör bestridas av bolagen, som genom denna katalog får hjälp med marknadsföringen.

Seelig & Co anser att det skulle innebära betydande praktiska, ekono-

miska och tidsmässiga fördelar att knyta katalogproduktionen nära till det tänkta distributionsföretaget. Den databas som används för katalogen bör med fördel också kunna användas i distributionsföretagets verksamhet. Katalogen bör dock uppdateras med betydligt tätare intervaller än vad rapporten föreslår.

GLF framhåller att den egna katalogen inte endast omfattar *GLF*-företagens repertoar. Samtliga producenter har erbjudits representation. Katalogen kommer att distribueras fritt till bibliotek och försäljas i fackhandeln. Alla som önskar representeras i katalogen får betala tryckningen av det antal titlar man har med. Medverkan blir därför dyrast för de stora bolagen. *GLF* är villig att till *ALB* överlämna detta arbete. Alternativt kan också arbetet utföras av *GLF* under överinseende av *ALB*, vilket säkert skulle bli det för staten minst kostsamma alternativet.

Slutligen finner *ALB* det naturligt att även en nationaldiskografi finansieras med hjälp av intäkter från en kassettagift.

6 Avgift för privat kopiering av fonogram

Kulturrådet hävdar i sin rapport att det i princip är rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållandet av en mångsidig fonogramproduktion. Det är också i princip rimligt att de som kopierar ersätter berörda upphovsrättsliga rättsinnehavare för det ekonomiska avbräck som vållas av kopieringen liksom för det därmed ökade utnyttjandet av deras prestationer. Kulturrådet föreslår därför att vid sidan av en eventuell upphovsrättslig ersättning en särskild avgift om 2 öre per spelminut för oinspelade kassetband tas ut för att finansiera de behov av statligt stöd till fonogramverksamheten som uppkommit genom den tilltagande hemkopieringen. Denna avgift kommer genom det statliga fonogramstödet också indirekt svenska upphovsmän och musiker till godo.

Remissinstanserna har således haft att ta ställning till dels en kulturpolitisk avgift, dels en upphovsrättslig kompensation, i båda fallen finansierad genom införandet av en avgift på oinspelade kassetter.

Statskontoret har förståelse för de principiella synpunkter som ligger bakom rapportens förslag. Däremot är den föreslagna lösningen tämligen verklighetsfrämmande. En särskild kassettagift på tomma kassetter bör inte införas med mindre än att frågan om avgiftsuppbörden blivit löst på ett fullt tillfredsställande sätt från administrativa och rättsliga utgångspunkter. *Statskontoret* förordar att denna fråga överlämnas till upphovsrättsutredningen för beaktande i dess fortsatta arbete.

RRV anser det rimligt att upphovsmän och musiker ersätts för det avbräck de vållas genom kopiering, men formerna för ersättningen bör utredas ytterligare. För att finansieringen av ett statligt stöd till fonogram-

produktion med den föreslagna avgiften skall fungera krävs att kostnadsläget bevakas löpande och att avgifterna justeras med hänsyn till kostnadsutvecklingen. Denna bevakning måste kompletteras med en löpande analys av det statliga stödets resultat och effekter för en kontinuerlig utvärdering och omprövning av olika stödformer. RRV anser det väsentligt att dessa frågor ytterligare utreds och att ansvaret för uppföljning och utvärdering närmare preciseras.

Riksskatteverket (RSV) menar att den kulturpolitiska avgiften i den form som föreslås snarast är en specialdestinerad punktskatt, och anser att en finansiering över budgeten både principiellt och med hänsyn till de givna riktlinjerna är att föredra. Inget lagförslag lämnas. De anförda undantagen från avgiftsplikten gör avgiften svår att kontrollera, vilket undviks om plikten läggs på samtliga typer av kassetter som kan användas för kopiering. Fördelen är att avgiften då blir generell, och inga gränsdragningsproblem med hänsyn till olika köparkategorier uppkommer. Avgiftsskyldiga blir endast det fåtal som tillverkar och importerar oinspelade kassetter. RSV påpekar att en sådan skatt knappast blir konkurrensneutral, eftersom bl. a. grammofonskivor och videoband inte blir avgiftsbelagda. Detta har mindre betydelse eftersom prishöjningen på de enskilda kassetterna blir relativt liten. Om full konkurrensneutralitet fordras, måste även importerade inspelade kassetter avgiftsbeläggas.

SÖ tillstyrker förslaget om en kulturpolitisk avgift, som skulle täcka utgifterna för genomförandet av rapportens övriga förslag. *SÖ* föreslår att rådet överväger om inte intäkterna i sin helhet borde utnyttjas till finansieringen av rapportens olika delförslag.

Musikhögskolan anser det angeläget att de två frågorna om en kulturpolitisk avgift och upphovsrättslig kompensation löses i administrativt enkla former och att åtgärderna samordnas. Det förefaller angeläget att utreda möjligheten att i ett enda påslag i försäljningsledet på tomkassetter tillgodose båda intressena. En fördelning av avgifterna i en upphovsrättslig del och en kulturpolitisk avgift bör sedan kunna ske.

DOVA anser i motsats till rapporten att kopiering från skiva till kassett står i strid med § 45 upphovsrättslagen. *DOVA* ansluter sig till förslaget om avgift, och understryker att motivet bör vara upphovsrättsligt. *DOVA* kan också möjligen acceptera en kulturpolitisk avgift, men föreslår att införandet av en sådan avgift görs först när också den upphovsrättsliga delen kan fastställas. Om statens stöd till fonogramproduktion osv. bör vara avhängigt av en kassetaccis ter sig mera tveksamt.

Statens ungdomsråd menar att frågan om avgift för privat kopiering av fonogram måste ytterligare övervägas, t. ex. inom upphovsrättsutredningen.

Upphovsrättsutredningen anser att avgiftsfrågan är så viktig att utredningen måste behandla den ytterligare. Innan dess bör inte beslut fattas om rapportens föreslagna avgifter. Vissa principiella och mer tekniskt och

rättsligt betonade aspekter är betydligt svårare och mer komplicerade än vad som framgår av rapporten, t. ex. om avgiften bör tas ut i grossistledet eller i samband med förtullning av importerade tomkassetter. I det senare fallet måste hänsyn tas till internationella regler om frihandel m. m. Avgiftens verkningar måste också närmare belysas. Avgiftsfrågan måste bli föremål för en ingående beredning.

Yttrandefrihetsutredningen menar att den föreslagna avgiften på tomkassetter rent statsrättsligt torde vara en skatt. Gällande lagstiftning hindrar varken skatt på fonogram eller skatt (avgift) på oinspelade kassetter. De principiella invändningar som kan riktas mot skatter på tryckta skrifter och andra slag av offentliga framställningar drabbar enligt utredningens mening inte skatter på oinspelade kassetter. Om skatten skulle bli så hög att den avsevärt begränsade enskildas möjligheter att tillgodogöra sig konstnärliga produkter skulle den dock innebära en begränsning av informationsfriheten.

Punktskatteutredningen konstaterar att avgiftens konstruktion inte närmare anges, bl. a. saknas lagförslag. Rapporten förordar att avgiften skall samordnas med en upphovsrättslig avgift, aviserad av upphovsrättsutredningen, men saknar närmare uppgifter om en sådan. Den föreslagna avgiften är utan tvekan en skatt i regeringsformens mening. De angivna undantagen från avgiftsplikten medför tillämpningssvårigheter både för beskattningsmyndigheten och de avgiftsskyldiga. För att undvika sådana svårigheter bör avgiften omfatta alla oinspelade kassetter. Om så sker, blir också kassetter som används av fonogrambolag och fonogramproducenter belagda med avgift. Av konkurrensneutralitetsskäl blir det då nödvändigt att också ta avgift för inspelade kassetter. Av samma skäl kan det dessutom ifrågasättas om det inte är påkallat att utsträcka beskattningen till övriga fonogram. Punktskatteutredningen anser att ytterligare utredning fordras innan rapportens förslag om avgift kan bli föremål för lagstiftning. Samordningen med den upphovsrättsliga ersättningen bör då belysas närmare. Det påpekas att denna avgift, till skillnad från den kulturpolitiska, inte torde vara någon skatt, vilket kan komplicera en samordning.

Videogramutredningen anser att avgiften bör ses som ett sätt att finansiera samhällsstödd fonogramproduktion och som ett bidrag till kulturarbetare på musikområdet. Bördan bör inte läggas uteslutande på den enskilde konsumenten, utan också på den lönsamma delen av fonogrambranschen. Frågan bör utredas och det bör undersökas om inte samtliga ljud- och bildbärare kan avgiftbeläggas. Om en avgift införs, bör den samordnas med en eventuell upphovsersättning. De uppbördstekniska frågorna måste noggrant övervägas, t. ex. om uppbörden skall ske i grossistledet eller i tillverkar- respektive tulletdet. Kulturrådets förslag får ses som ett diskussionsunderlag för ytterligare utredning.

Informationsteknologiutredningen påpekar att det i en nära framtid kan bli möjligt att använda ljudkassetter också för att spela in sådant som

förmedlas i text-TV och teledata. Vid bedömningen av förslaget bör också, utöver andra synpunkter, hänsyn tas till detta.

Konsumentverket har inga invändningar mot förslag som syftar till upphovsrättslig ersättning. Verket ifrågasätter dock den av rådet föreslagna konstruktionen av stöd till fonogramproduktion. Troligen är majoriteten av dem som köper tomma kassetband för privat kopiering ungdomar. Det är diskutabelt om man kan övervältra kostnaderna för seriös fonogramproduktion på denna grupp.

Rikskonserter anser att om en avgiftsbeläggning införs är det viktigt att frågan om upphovsrättslig ersättning ordnas. En strävan måste vara att på olika vägar kanalisera en stor del av influtna medel till berörda upphovsmän.

Musikaliska akademins styrelse instämmer i rapportens förslag om en kulturpolitisk avgift på oinspelade band, även om frågan säkert är tekniskt komplicerad. Med tillfredsställelse noterar styrelsen att rapporten också tar upp frågan om upphovsrättslig kompensation till följd av den tilltagande kopieringen. Styrelsen vill understryka att det är angeläget att ett eventuellt beslut om avgiftsordning omfattar båda ändamålen. En kulturpolitisk avgift bör sålunda inte införas innan avgiftsfrågan i sin helhet lösts.

TCO ser med tillfredsställelse fram mot ett utökat statligt stöd till den svenska fonogramverksamheten på det sätt som rapporten föreslår, finansierat genom en avgift på oinspelade kassetter.

SACO/SR instämmer i förslaget om en avgift på oinspelade kassetter som en metod att stödja fonogramverksamheten. Ett sådant förslag bör samordnas med eventuella förslag av upphovsrättsutredningen om en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter.

SAF finner det oklart om intäkterna av den föreslagna avgiften skall gå till gramfonindustrin, uphovsmännen eller statligt understödd fonogramproduktion. En särskild beskattning till förmån för fonogramindustrin eller enskilda intressenter, t. ex. artister, borde av statsrättsliga skäl vara utesluten. En upphovsrättsligt motiverad avgift kan diskuteras endast i form av en uppbördsanordning för att göra upphovsrättsligt skyddade prestationer lättare tillgängliga. Uppbörden blir troligen svår och kostsam att administrera, och allmänheten lär sig snabbt att förvärva kassetter skattefritt. Det är osäkert om den föreslagna avgiften överensstämmer med Sveriges internationella åtaganden i frihandelshänseende m. m.

KF ifrågasätter varför just kassetter skall beskattas. Den föreslagna skattesatsen kommer att få den effekten att prisbilligare och sämre band kommer att få en högre skatt än dyrare band. Ur konsumentsynpunkt är detta orättvist. *KF* vill därför instämma i det särskilda yttrandets förslag om att hela frågan om skatt på fonogram skyndsamt utreds.

Svenska musikerförbundet tillstyrker att avgifter skall utgå för att täcka såväl upphovsrättslig ersättning som vissa av samhällets kostnader för en statsunderstödd fonogramproduktion.

STIM, FST och *SKAP* anser att upphovsrättslig ersättning måste vara det primära syftet med avgiften, även om det är väsentligt att kulturpolitiskt angelägen fonogramproduktion får ekonomiskt stöd. Rapportens förslag bör samordnas med upphovsrättsutredningens väntade förslag. En avgift för vissa selektiva ändamål får inte rättsligt och administrativt kopplas ihop med en ersättningsordning för upphovsmännen. *STIM, FST* och *SKAP* vill med skärpa framhålla att det i första hand måste vara en fråga om att gottgöra upphovsmännen. Den föreslagna modellen med en avgift per spelminut är inte särskilt lämplig. Hellre ett automatiskt verkande system med ett procentuellt tillägg på kassetternas kostnad, i enlighet med penningvärdets förändringar.

Svenska tonkonstnärsförbundet beklagar att kulturrådet inte kunnat ena sig om ett förslag till kulturpolitiskt motiverad beskattning av fonogram. Förbundet menar att upphovsrättsutredningens långt framskridna planer på en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter inte får bli avgörande för vare sig den föreslagna 2-öresavgiften eller en kulturpolitiskt motiverad beskattning. Förbundet ansluter sig till förslaget i det särskilda yttrandet om att frågan om skatt på fonogram skyndsamt utreds och att denna skatt om möjligt införs samtidigt med nämnda 2-öresavgift.

GLF delar rapportens uppfattning att en upphovsrättslig avgift på tomkassetter bör införas i likhet med vad upphovsrättsutredningen planerat. *GLF* finner dock inget samband mellan den upphovsrättsliga kompensationen och den av kulturrådet föreslagna statliga avgiften på tomkassetter. Om den statliga avgiften på något sätt inkräktar på den upphovsrättsliga kompensationen motsätter sig *GLF* bestämt att avgiften införs.

IFPI ställer sig helt bakom upphovsrättsutredningens förslag att upphovsmännen skall kompenseras för hemkopieringen, men finner inget samband mellan den föreslagna beskattningen av tomkassetter och upphovsrättslig ersättning. Om den föreslagna avgiften införs, förutsätter *IFPI* att den inte inkräktar på rättsinnehavarnas kompensation. I så fall får avgiften en negativ effekt och försämrar rättsinnehavarnas villkor ytterligare.

NIFF tillstyrker rapportens förslag om en avgift på tomkassetter och ser detta som en bra finansieringskälla för ett kommande stöd till den icke-kommersiella fonogramproduktionen.

SAMI vill understryka att utövarnas ekonomiska rättigheter är en fråga som skall betraktas helt fristående från såväl bandavgiftens storlek som stödet till fonogramproduktionen. *SAMI* tar för givet att tanken aldrig varit att upphovsmän skall avstå från sina ekonomiska rättigheter för att ge allmänheten möjlighet att privat kunna kopiera och utnyttja prestationer på fonogram. Det är ytterst angeläget att frågan om avgift på oinspelade kassetter snarast löses.

Svenska teaterförbundet ansluter sig till idén att avgiftsbelägga oinspelade ljudband. En avgiftsordning av detta slag kan vara motiverad av

kulturpolitiska skäl. Förbundet vill understryka att vidare beredning av rapportens förslag måste samordnas med arbetet i upphovsrättsutredningen.

Sveriges musikhandlares riksförbund avstår från att föra fram en särskild uppfattning i frågan, men vill ändå ifrågasätta om det är en lämplig form av avgift som föreslås. Endast en minoritet köper tomkassetter för att spela in den typ av inhemsk musik som rapporten diskuterar. Man bör istället pröva om bidraget kan tas ut över den allmänna statliga budgeten. På så sätt kringgår man också de svårigheter som finns beträffande olika internationella överenskommelser om avgifter och åtaganden.

Sveriges radioleverantörer, *Svenska HiFi-institutet* och *Svenska magnetbandinstitutet* anser att en avgift på oinspelade kassetter inte bör införas, framför allt på grund av svårigheter med tillämpningen. Om en avgift införs, bör den läggas i tulletet i stället för grossistledet för att undvika konkurrensbegränsande effekter samt understiga och absolut inte överstiga 2 öre per spelminut. Förslaget måste utredas ytterligare, förslagsvis av upphovsrättsutredningen, och kommande förslag måste i görligaste mån samordnas internationellt.

7 Kultur och samhälle

Vid sidan av de fem huvudförslagen berörs också i rapporten fonogramområdets betydelse för svenskt kulturliv i vidare bemärkelse. Följande frågor har föranlett diskussion i remissbehandlingen.

7.1 Forskning och undervisning. Barn och ungdom

Rapporten understryker vikten av att fonogramfältet blir föremål för seriös forskning och vidgad utbildning, i synnerhet med hänsyn till det växande pedagogiska ansvaret för barn och ungdom på området.

SÖ vill också betona samhällets ansvar för att minska de negativa effekterna bland barn och ungdom av en ytlig och ensidigt kommersiell massproduktion av text, bild och ljud. *SÖ* instämmer med rapporten i att framtida forskning bör vara oberoende av marknadsforskningen och utgå från en social, kulturell och ekonomisk helhetssyn, och betonar vikten av att resultaten av en sådan forskning får en allmän spridning. *SÖ* efterlyser också insatser för att stärka vuxnas möjlighet att aktivt delta i musikkonsumtionen tillsammans med barn och ungdom.

UHÄ anmäler att man har för avsikt att undersöka möjligheterna av utbildning på det musiktekniska området, vilket skulle kunna anordnas inom ramen för enstaka kurser.

Statens ungdomsråd delar rapportens uppfattning att de kulturpolitiska målen inte tillräckligt markerats i skolans läroplaner och än mindre genom-

syrt undervisningen. Skolan måste utveckla ett aktivt och kritiskt lyssnande hos eleverna, och måste också i ökad utsträckning ha kontakt med det omkringliggande kulturlivet. Särskilt stora insatser bör göras när det gäller fonogram för barn och ungdom, t. ex. genom fler ljud- och bandverkstäder. Rådet förordar en ökad satsning på fonogramforskning.

Videogramutredningen påpekar beträffande rapportens uppgifter om fonogrammens roll för barn och ungdom att ett framtida videogramutbud kan komma att ytterligare förstärka ensidigheten i musikintresset, t. ex. om populära artisters framträdanden spelas in med både ljud och bild på videogram. Utredningen yrkar på att undervisningen på gymnasieskolan på linjer inriktade på serviceyrken skall framhäva kulturpolitiska värderingar och yrkesetiska aspekter, och vill kraftigt understryka vikten av att utbildningen av lärare för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan ger en kulturpolitisk medvetenhet.

Svenska kommunförbundet och *Landstingsförbundet* vill liksom rapporten understryka vikten av en ordentlig satsning på fonogram för barn och ungdom, liksom på en pedagogiskt motiverad fonogramproduktion.

Ett flertal instanser anser i likhet med rapporten att antalet fonogram för barn och ungdom bör öka, men avstyrker förslaget att en tredjedel av Rikskonserters planerade produktion skall omfatta barn- och ungdomsmusik. Argumentet är att man inte övertygande kan definiera vad som är barnmusik, och att barns förmåga att tillgodogöra sig olika slags musik i allmänhet är underskattad. Detta anser bl. a. *LO*, *Svenska musikerförbundet*, *FST*, *SKAP* och *SAMI*.

Svenska musikerförbundet är positivt till en ökad användning av fonogram i undervisning och utbildning, med reservationen att en sådan utveckling inte får ske på bekostnad av en motsvarande ökning av den levande musiken. Fonogram får aldrig ersätta levande musik.

Svenska tonkonstnärslförbundet efterlyser en större beredskap från samhällets sida beträffande barn och ungdom, eventuellt i anslutning till barnfilmcensuren. Ingrepp bör kunna göras när filmernas och musikens budskap står i uppenbar strid med allmänt accepterade familjepolitiska mål och där de propagandamässiga inslagen är alltför oförenliga med neutralitetspolitiken.

GLF delar uppfattningen att det krävs forskning på fonogramområdet, särskilt en strikt sociologisk behandling av fonogramverksamheten. De flesta skivbolag ställer gärna sina erfarenheter till förfogande för en seriös forskning på området. *GLF* anser dock inte som kulturrådet att forskningen skall prioritera det som har direkt betydelse för det svenska samhällets åtgärder inom fonogramområdet.

Kulturnämnden i Luleå kommun anser det synnerligen angeläget att resurser tillskjuts förskolor, skolor och barn- och ungdomsorganisationer för ett kvalitativt fonogrambestånd. Redan tidigt måste effekterna av det slags indoktrinering som förekommer i dag motverkas. Barn bör ges möj-

lighet till aktivt musikskapande, och musikundervisningen måste vidgas och fördjupas.

7.2 Musikhistorisk exempelsamling för pedagogiskt bruk

Rapporten föreslår att Rikskonserter ges i uppdrag att sammanställa en svensk musikhistorisk exempelsamling för pedagogiskt bruk i skolor och studieförbund.

Statskontoret tillstyrker förslaget.

UHÄ anser att det borde skapas bättre möjligheter att göra fonogram tillgängliga, inte minst för att tillgodose de krav som i framtiden kan komma från forskare inom skilda områden. Den i rapporten föreslagna musikhistoriska exempelsamlingen och katalogen över tillgängliga fonogram är ett steg på den vägen. I anknytning till förslaget om exempelsamlingen vill UHÄ också peka på vikten av att bevara och nyinspela äldre material och inte bara på musikområdet utan också i vad avser det talade ordet.

Svenska kommunförbundet stöder förslaget om en exempelsamling på fonogram med svensk musik genom tiderna för pedagogiskt bruk inom skola och bildningsförbund.

Rikskonserter noterar med tillfredsställelse att rapporten föreslår att Rikskonserter skall sammanställa och ge ut en svensk musikhistorisk exempelsamling på fonogram. Rikskonserter är beredd att påta sig denna uppgift, och avser att i ett sådant projekt inte enbart ta med västerländsk konstmusik, utan söka belysa olika genrer, t. ex. även folkmusik, inom varje epok.

Musikaliska akademiens styrelse riktar i detta sammanhang uppmärksamheten på den svenska musikhistoriska skivantologi som föreslagits av en arbetsgrupp knuten till akademien. Styrelsen föreslår att medel till denna antologi beviljas enligt av akademien framlagt förslag, och detta på ett sätt som inte ställer projektet i konkurrens till det allmänna fonogramstöd som kulturrådets rapport föreslår.

Svenska musikerförbundet tillstyrker förslaget om en exempelsamling. Den handledning, som enligt förslaget bör utarbetas, måste enligt förbundets uppfattning utformas så att den kan användas i olika pedagogiska sammanhang, t. ex. inom studieförbundens cirkelverksamhet. Innehållet måste med andra ord vara sådant att det är meningsfullt för såväl vuxna som barn och ungdom.

GLF instämmer i att det finns behov av en musikhistorisk exempelsamling av det slag som föreslås i rapporten.

7.3 Bibliotekens roll för distribution och information

Rapporten förordar en utbyggnad av bibliotekens verksamhet på fonogramområdet. Dels föreslås en påbyggnadsutbildning för bibliotekarier i fonogramkunskap, dels framförs vissa förslag för en förbättrad information om och distribution av fonogram i bibliotekens regi.

Beträffande påbyggnadsutbildningen för bibliotekarier anser *UHÄ* att en sådan i och för sig är rimlig. Rapporten föreslår att en påbyggnadsutbildning om 10 poäng anordnas inom högskolans ram. Vad denna omfattning grundar sig på har emellertid inte presenterats, men förslaget som sådant är angeläget och bör utredas. *Statens ungdomsråd* stöder också förslaget, vilket skulle skapa en medveten, fonogramkunnig bibliotekspersonal. *Svenska kommunförbundet* har inget att erinra mot förslaget, och menar att den resurs av musikkunnig personal som finns på den kommunala musikskolan här bör kunna tas till vara. *SACO/SR* anser att en 10 poängs påbyggnadskurs bör anordnas inom högskolan. *GLF* delar rapportens uppfattning om behovet av undervisning och utbildning inom hela kultursektorn och välkomnar förslaget om påbyggnadsutbildning för bibliotekspersonal i fonogramhantering. *Sveriges allmänna biblioteksörening* önskar också bättre utbildning för biblioteksanställda på fonogramområdet, dels vid högskolan i Borås, dels regional utbildning i samarbete mellan högskolan och länsbiblioteken. *Sveriges kyrkliga studieförbund* vill också ansluta sig till förslaget vilket skulle ge biblioteken möjligheter att stå till tjänst med information som annars tycks vara svår att få fram.

Rapportens synpunkter på bibliotekens betydelse för distribution och information har föranlett en rad kommentarer.

Upphovsrättsutredningen påpekar att ökad utlåning på biblioteken med all säkerhet medför en ökad hemkopiering. Enligt gällande rätt föreligger inte någon ersättningsrätt för upphovsmännen vid utlåning av fonogram från bibliotek. Huruvida det kan vara motiverat att införa ett system för ersättning liknande vad som gäller exempelvis för utlåning av böcker är en fråga som upphovsrättsutredningen har att ta ställning till.

Videogramutredningen delar rapportens uppfattning att bibliotekens verksamhet bör byggas ut till att omfatta fonogram och i framtiden även videogram. Utredningen är tveksam till rapportens förslag att bibliotekens fonogramutlåning inte bör prioritera en allmän utlåning utan skall riktas mot vissa bestämda mottagargrupper. En kulturpolitiskt önskvärd insats för de grupper som nämns i rapporten behöver inte vara oförenlig med utlåning till en bred allmänhet. Bibliotekens och AV-centralernas verksamhet bör kunna samordnas bättre, och utredningen instämmer i uppfattningen att biblioteken kan spela en stor roll i förmedlingen av lokalt producerade fonogram med små upplagor.

Svenska kommunförbundet anser att en utbyggnad av bibliotekens fonogramverksamhet ej bör ske förrän den hittillsvarande verksamheten på biblioteken utvärderats och blivit föremål för en noggrannare prövning.

Rikskonsserter anser det vara av mycket stor vikt att biblioteken får större resurser för att informera om fonogram både i form av större utlåning och genom insatser av specialutbildad personal. Rikskonsserter är beredd att medverka till en effektivare service via bibliotek och AV-centraler.

Bibliotekstjänst AB noterar att den föreslagna samhällsstödda distributionen också innefattar en roll för biblioteken, och påpekar att Bibliotekstjänst hittills inte fått något ekonomiskt stöd för musikverksamheten från stat eller kommun. Påståendet att kommunernas och landstingens inköp till t. ex. bibliotek till stor del skulle kunna ske via de regionala depåerna synes vara oförenligt med principskissens förslag och med rapportens uttalade önskan att Bibliotekstjänst för att underlätta bibliotekens inköp skall publicera bedömningar av den för biblioteken intressanta fonogramutgivningen.

SACO/SR instämmer med rapporten att distributionen via biblioteken borde kunna ges en betydligt viktigare roll på fonogramområdet än hittills. I dag saknas i stort sett riktlinjer för fonogramverksamheten på biblioteken, och bibliotekarierna saknar i de flesta fall utbildning för sådan verksamhet. *SACO/SR* delar inte rapportens negativa syn på en generell utlåning av fonogram på biblioteken. De upphovsrättsliga problemen gäller ju även de områden där utredningen förordar utlåning av fonogram, t. ex. sjukhusbibliotek, barnstugor och fritidshem.

LO anför beträffande distribution via bibliotek att frågorna om ersättning till upphovsmän, utövande artister och musiker skyndsamt måste lösas.

Sveriges allmänna biblioteksförning beklagar att rapporten något lättvindigt avfärdar bibliotekens roll i fonogramdistributionen och efterlyser konkreta förslag. Biblioteken borde få ökade resurser för ett bredare utbud och en betydligt viktigare roll i distributionen än vad som förespeglas i rapporten. Rapporten borde ha föreslagit en försöksverksamhet med fonogram på biblioteken, vilken skulle bidra till att utforma normer och riktlinjer på detta område. Rapporten betonar i och för sig bibliotekens roll för information om fonogram till allmänheten, men det framgår inte hur denna information skall lämnas, vem som skall göra det möjligt för biblioteken att lämna informationen, etc. Ett statligt stöd till Bibliotekstjänst är motiverat. Förningen anser vidare att frågorna om upphovsrätt och kopieringsrätt snarast bör lösas. Biblioteken borde ha samma regler som skolorna när det gäller t. ex. kopiering.

Svenska musikerförbundet kan inse det kulturpolitiska värdet av distribution via bibliotek, men kan endast tillstyrka rapportens förslag under förutsättning att de upphovsrättsliga frågorna blir lösta på ett tillfredsställande sätt.

GLF är positiv till att medverka till en lösning av problemet med distribution av fonogram via bibliotek. *GLF* och *IFPI* instämmer också i upp-

fattningen att det är önskvärt att ansvariga organ närmare definierar bibliotekens och andra institutioners uppgifter och ansvar för verksamheten med fonogram. Om utlåningen av fonogram vid biblioteken ökar, bör rättsinnehavarna på något sätt kompenseras på liknande sätt som vid utlåning av böcker.

SAMI anser att en ökad utlåning av fonogram via bibliotek medför en ökad hemkopiering. *SAMI* och också *Svenska teaterförbundet* menar att utlåning av fonogram från bibliotek inte kan förordas förrän frågan om ersättning till upphovsmän, utövande konstnärer och fonogramframstäl-lare har lösts.

Kulturnämnden i Luleå kommun vill betona rapportens resonemang om nödvändigheten av att utveckla biblioteken så att dessa kan förfoga över en musikenhet. Nämnden anser det viktigt att kulturrådet utvecklar metoder att gå in med stöd till försök att upprätta pedagogiska musikbibliotek för att ge fonogrammen en djupare funktion i kulturlivet. Staten bör ta ansvar för uppbyggandet av en basresurs på musikbiblioteksområdet.

Medborgarskolan anser att rapportens förslag om regionala fonogramdepåer för distribution är värt att ytterligare begrundas. Länsbildningsförbunden borde här kunna spela en väsentlig roll. Likaså bör biblioteken och AV-centralerna kunna få vidgade uppgifter, enligt rapportens förslag.

Vi unga anser att biblioteket måste bli ett kulturcentrum i bygden. Bibliotekarierna måste åläggas att ta kontakt med och samarbeta med folkrörelserna, som är de viktigaste förmedlarna av "folkets egen kultur".

Statens åtgärder på fonogramområdet och stöd till arrangerande musikföreningar. Sammanfattningar av bilaga 9 och 10 i kulturrådets anslagsframställning för budgetåret 1982/83.

1 Statens åtgärder på fonogramområdet

I en särskild promemoria fogad (som bilaga 9) till anslagsframställningen för budgetåret 1982/83 har statens kulturråd aktualiserat frågan om statligt stöd till fonogramverksamhet. Rådet tar också upp vissa tekniska frågor samt frågan om vilka andra ändamål än ett stöd till fonogramverksamhet som kan finansieras av en avgift på oinspelade ljudkassetter.

Stöd till fonogramverksamhet

Stödet till svenska fonogrambolag bör enligt kulturrådet uppgå till 4,5 milj. kr. under budgetåret 1982/83 för att därefter successivt byggas ut.

Beträffande stödets utformning har kulturrådet utgått från att alla typer av bolag med regelbunden utgivning skall kunna ansöka om stöd. Stöd bör sökas för hela det kommande årets produktion. Den plan som inlämnas tillsammans med ansökan skall innehålla en utförlig beskrivning av de planerade produktionerna samt en kalkyl över produktionskostnaderna. Bedömningen av ansökningarna bör avse varje planerad produktion. Bidrag bör utgå till bolagen för det antal produktioner som befunnits kulturpolitiskt och konstnärligt angelägna. För stöd bör viss minimiupplaga samt lagerhållning och sedvanlig försäljning krävas. Stödbeloppet bör beräknas per produktion och utgå från ett antal schabloner för olika kostnadskrävande typer av produktioner. Stödet bör vidare utbetalas med en tredjedel i förskott och två tredjedelar då det färdiga fonogrammet föreligger. För särskilt kostnadskrävande produktioner bör särskilda bidrag kunna utgå.

Stöd skall också kunna ges till återutgivningar av fonogram med högst 50% av den kalkylerade kostnaden för en upplaga om 1000 exemplar. Vidare bör en mindre summa avsättas för stöd till tillfälliga fonogramproducenter/föreningar för enstaka produktioner.

Behovet av förnyelse av de mindre bolagens utrustning samt utrustning för digitalteknik är mycket aktuellt. Ett särskilt anslag för utrustning och tekniska investeringar bör övervägas.

Närmare riktlinjer för de olika stödformerna bör utfärdas av kulturrådets styrelse och beslut fattas av rådets nämnd för teater, dans och musik. Beredningen av bidragsärenden bör ske i en särskild referensgrupp.

Beträffande Rikskonserters fonogramverksamhet hänvisar kulturrådet till sina tidigare förslag och föreslår för budgetåret 1982/83 en ökning av bidraget med 2 milj. kr. Beträffande fonogram för barn och ungdom vid-

håller kulturrådet det förslag om kvotering som framfördes av fonogramutredningen, dvs. att en tredjedel av institutets totala årsproduktion skulle inriktas mot denna målgrupp. Förslaget skall ses mot bakgrund av att Rikskonsorter hittills har producerat endast två LP-skivor direkt avsedda för barn, samtidigt som behoven av särskilda insatser är stora. Med skivor för barn och ungdom avser kulturrådet i detta sammanhang också pedagogiskt inriktade fonogram som är naturligt integrerade med Rikskonsorters verksamhet i övrigt, t. ex. skolkonsertverksamheten. En sådan integrering anser rådet vara av stor vikt.

Frågan om att göra Rikskonsorters skivmärke Caprice till ett lågprisskivmärke bör enligt kulturrådet övervägas. Rådet anser det rimligt att en helstatligt finansierad skiva har ett lägre pris än en ickesubventionerad produktion.

Kulturrådet föreslår vidare att Musikaliska akademien erhåller medel för att kunna påbörja utgivningen av en musikhistorisk skivantologi i enlighet med ett tidigare avgivet förslag från akademien. Förslaget inrymmer ett samarbete med Rikskonsorter och andra skivbolag och årsproduktionen planeras till ca 15 LP-produktioner.

Fördelningen av avgiftsmedel

Fördelningen av de medel som flyter in från en avgift på tomkassetter kan ske t. ex. genom en till kulturrådet knuten fond. Den del av medlen som tillfaller rättighetshavarna fördelas av resp. organisation. Det är önskvärt att medlen används kollektivt och återförs till fonogramområdet, t. ex. genom vidareutbildning av sälj- och butikspersonal, stipendier till tonsättare och musiker etc.

Den del av kassetmedlen, som bör användas till fonogrampolitiska reformer utöver Rikskonsorters fonogramverksamhet, fördelas av kulturrådet på grundval av en beredning i den särskilda referensgruppen knuten till nämnden för teater, dans och musik. Fonogramstödet inordnas härigenom i den totala musikpolitiken. Detsamma gäller övriga ändamål för avgiftsmedlens användning.

Andra ändamål som bör stödjas

Kulturrådet anser det vara naturligt att kassetavgiften till en del också används till åtgärder för att skapa arbetstillfällen för musiker och artister. Bland de andra ändamål som bör finansieras med hjälp av en avgift på tomkassetter finns därför ett ökat stöd om 2 milj. kr. till de arrangerande musikföreningarna för budgetåret 1982/83. Därutöver föreslås en överflyttning av vissa medel, avseende orkestrar anslutna till Sveriges Orkesterföreningars riksförbund, till anslaget till arrangerande musikföreningar från anslaget Centrala amatörorganisationer. Även de fria musikgrupperna bör få ökade resurser.

Vidare föreslår kulturrådet att en särskild katalog över tillgängliga fonogram

gram utformas och att en särskild arbetsgrupp vid arkivet för ljud och bild tillsätts för denna uppgift. Därvid kan den katalog som har utarbetats av Grammofonleverantörernas förening tjäna som utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Enligt kulturrådet är frågan om att bilda ett nytt distributionsnät fortfarande aktuell. Kulturrådet räknar emellertid inte med att kunna genomföra de nödvändiga förhandlingarna i egen regi. Rådet föreslår att regeringen tillsätter en särskild utredningsman för att i samarbete med kulturrådet arbeta med distributionsfrågorna.

2 Stödet till arrangerande musikföreningar

I en särskild promemoria fogad (som bilaga 10) till anslagsframställningen för budgetåret 1982/83 framhåller statens kulturråd följande beträffande stödet till de arrangerande musikföreningarna. Arrangörerna har en nyckelroll i musiklivet som förmedlande länk mellan publik och musiker. Verksamheten bygger på att arrangören köper musikernas tjänster och står för alla praktiska arrangemang i samband med konserter. Stödet till arrangörsledet måste ses som en del av de musikpolitiska åtgärderna och är också nära förknippat med stödet till fria grupper och med andra åtgärder med syfte att förbättra sysselsättningen för frilansmusiker.

Kulturrådet föreslår för budgetåret 1982/83 en realökning av bidraget till de arrangerande musikföreningarna under anslaget Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet med 2 milj. kr. Denna ökning skulle enligt kulturrådet göra det möjligt att dels kunna öka stödet till de föreningar som redan är bidragsmottagare, dels kunna fördela bidrag till ytterligare föreningar. Större delen av stödbeloppen skulle gå direkt till engagemang av musiker och endast en mindre del till föreningarnas administrativa uppgifter.

Stödet föreslås liksom hittills avse föreningar med omfattande och kontinuerlig offentlig konsertverksamhet. Dessutom bör bidrag liksom tidigare kunna utgå till riksorganisationer.

För de små, lokala föreningarna med blygsam och oregelbunden verksamhet förutsätts verksamheten också fortsättningsvis finansieras genom kommunala bidrag samt genom de statliga kulturprogrambidragen.

Stödet bör riktas till verksamhet med professionella musiker och musikgrupper. Bidragens storlek bör bestämmas utifrån verksamhetens omfattning. Här bör man enligt kulturrådet pröva en modell med bidragsschabloner plus utrymme för viss administration i anslutning härtill. Speciella hänsyn måste emellertid tas för uppsökande verksamhet och för föreningar med ett geografiskt läge som innebär stora reskostnader för medverkande musiker. Ett riktmärke för stöd bör även fortsättningsvis vara att minst motsvarande belopp ställs till förfogande från kommun/landsting.

Kulturrådet framhåller att en viktig uppgift för riksorganisationerna, men också för t. ex. Rikskonserter och andra regionala organ, skulle vara att anordna utbildning för existerande och presumtiva arrangerande musikföreningar, främst rörande informations- och publikarbete, praktiska administrativa rutiner samt musikpolitiska och konstnärliga frågor. Bidraget till riksorganisationer (f. n. Svenska Jazzriksförbundet) bör också fortsättningsvis avse centrala kostnader och kostnader i samband med turnéprojekt men också regionala resurser.

Kontakt nätet och dess medlemsföreningar, som f. n. erhåller bidrag för allmän ungdomsverksamhet från statens ungdomsråd, bör enligt kulturrådet även kunna få arrangörsbidrag från kulturrådet. Kontakt nätets – i likhet med t. ex. Sveriges Orkesterföreningars riksförbund – verksamhet består av två delar; en som är amatörinriktad med egna aktiviteter, cirklar etc. och en som innebär arrangörsansvar för professionella musiker.

Bidragen bör liksom hittills fördelas av kulturrådet. På längre sikt bör fördelningen av stöden successivt anpassas till den lösning som kommer att gälla för den regionala musikplaneringen.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av regeringsprotokoll den 8 mars 1982	3
1 Inledning	3
Föredragandens överväganden	5
2 Bakgrund	5
2.1 Utvecklingen på fonogramområdet m. m.	5
2.2 Privatkopieringen på ljudkassetter och dess konsekvenser ...	6
2.3 Utvecklingen på videogramområdet m. m.	11
2.4 Lag om kassettskatt och användningen av skattemedlen	12
3 Ersättning till rättighetshavare m. fl.	14
3.1 Ersättning till rättighetshavare på musikområdet	14
3.2 Förstärkta insatser för vissa grupper av kulturarbetare	15
4 Stöd till fonogramverksamhet	17
4.1 Stöd till produktion av fonogram	17
4.2 Stöd till utgivning av musikhistorisk fonogramantologi	23
4.3 Rikskonserters fonogramproduktion	25
4.4 Distribution av fonogram m. m.	29
5 Övriga insatser	32
5.1 Insatser på musikområdet	32
5.2 Insatser på teater- och biblioteksområdena	36
6 Kompensation för kostnadsökningar vid bandinköp till följd av kassettskatt	36
7 Hemställan	40
8 Anslagsberäkningar för budgetåret 1982/83	41
9 Beslut	42
Bilaga 1 Sammanfattning av kulturrådets rapport Fonogrammen i kulturpolitiken	43
Bilaga 2 Remissyttranden över kulturrådets rapport	67
Bilaga 3 Statens åtgärder på fonogramområdet och stöd till arrangerande musikföreningar. Kulturrådets anslagsframställning för budgetåret 1982/83	95

